

T. B. M. M.

TUTANAK DERGİSİ

66 ncı Birleşim

12.2.1986 Çarşamba

İÇİNDEKİLER

	Sayfa		Sayfa
I. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ	87	V. — SORULAR VE CEVAPLAR	94,119
II. — GELEN KÂĞITLAR	89	A) Sözlü Sorular ve Cevapları	94
III. — YOKLAMA	90	1. — İçel Milletvekili Durmuş Fikri Sağ- lar'ın, orman ürünleri ihracatına ilişkin Baş- bakan'dan sözlü soru önergesi (6/507)	94
IV. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURU- LA SUNUŞLARI	90	2. — İçel Milletvekili Durmuş Fikri Sağ- lar'ın, yurdumuzda yatırım yapacak A.B.D.'li şadamlarının can ve mal güvenliklerini sağla- mak üzere bir anlaşma yapıp yapılmadığına ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/511)	94
A) Gündem Dışı Konuşmalar	90	3. — İçel Milletvekili Durmuş Fikri Sağ- lar'ın, tedavi nedeniyle yaptığı son A.B.D. se- yahatine ilişkin Başbakan'dan sözlü soru öner- gesi (6/518)	94
1. — Hakkâri Milletvekili Mehmet Sait Erol'un, 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasasıyla iş- ten el çektirilen kamu görevlileri hakkında gündem dışı konuşması	90:92	4. — İçel Milletvekili Durmuş Fikri Sağ- lar'ın, Akaryakıt Tüketim Fonundan Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına ayrılan paya ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/519)	94:95
2. — Tunceli Milletvekili Ali Rıdvan Yıl- dırım'ın, Tunceli İlinin asayiş ve güvenlik so- runları hakkında gündem dışı konuşması	92:93	5. — Kahramanmaraş Milletvekili Meh- met Turan Bayezit'in, Kahramanmaraş'da yayımlanan bir gazetede ki habere ilişkin Baş- bakan'dan sözlü soru önergesi (6/480)	95
B) Danışma Kurulu Önerileri	93		
a) Siyasî Parti Grubu Teklifleri	93		
1. — Hükümetin izlediği dış politika konu- sundaki genel görüşmenin görüşme günü ve konuşma sürelerine dair ANAP Grubu önerisi	93:94		
C) Tezkereler ve Önergeler	94		
1. — Başbakan Turgut Özal'ın, 17 - 20 Şu- bat 1986 tarihlerinde İngiltere'ye yapacağı res- mî ziyarete katılacak olan milletvekillerine da- ir Başbakanlık tezkeresi (3/963)	94		

Sayfa

Sayfa

6. — Adana Milletvekili Cüneyt Canver'in, Yunanistan, Bulgaristan ve A.B.D. ile ülkemiz arasındaki bazı sorunlara ilişkin Dışişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/496) 95
7. — Adana Milletvekili Cüneyt Canver'in, İstanbul - Sarıyer Karakolundaki bir tecavüz iddiası hakkında Emniyet Amirinin yaptığı açıklamaya ilişkin İçişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/501) 95
8. — Eskişehir Milletvekili Mehmet Nuri Üzel'in, Başbakanlıkta görevli bir müşavir tarafından yabancı yayın ajanslarına politik demec verildiği iddiasına ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/544) 95
9. — Edirne Milletvekili Türkân Turgut Arıkan'ın, 1980 - 1983 yıllarında ithalata uygulanan Gümrük Vergisi muafiyetine ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından sözlü sorusu ve Devlet Bakanı Abdullah Tenekeci'nin cevabı (6/553) 95:96
10. — Mardin Milletvekili Kenan Nuri Nehrozoglu'nun, Mardin ilindeki örnek tarım çiftliği arazisine ilişkin İçişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/541) 96
11. — Adana Milletvekili Coşkun Bayram'ın laiklik ve Atatürk aleyhtarlarının faaliyetlerine ilişkin İçişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/546) 96
12. — Kahramanmaraş Milletvekili Rifat Bayazıt'ın, Siyasî Partiler Kanununa aykırı hareket edenler hakkında yapılan işlemlere ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/548) 96
13. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ve Kars deprem konutları için fazla ödeme yapıp yapılmadığının tespitine ilişkin Başbakan'dan sözlü sorusu ve Bayındırlık ve İskân Bakanı İsmail Safa Giray'ın cevabı (6/549) 96:98
14. — Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, pancar üreticilerinin bazı sorunlarına ilişkin Sanayi ve Ticaret Bakanından sözlü soru önergesi (6/551) 98:99
15. — Kayseri Milletvekili Muzaffer Yıldırım'ın, Kayseri ilinde yapılması planlanan raylı sisteme ilişkin Başbakan'dan sözlü sorusu ve Bayındırlık ve İskân Bakanı İsmail Safa Giray'ın cevabı (6/552) 99:101
16. — Adana Milletvekili Metin Üstünel'in, Adana İli Kadiri İncesinde yapılan açılış ve temel atma törenlerine ilişkin Başbakan'dan sözlü sorusu ve Devlet Bakanı Abdullah Tenekeci'nin cevabı (6/554) 101:102
17. — Balıkesir Milletvekili Davut Abacıgil'in, Balıkesir İli Ayvalık İlçesi ve çevresinin su sorununa ilişkin sözlü sorusu ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Sudi Türel'in cevabı (6/555) 102:103
18. — Konya Milletvekili Salim Erel'in, Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulan siyasi partilerin genel başkanları ile bazı gazete temsilcileri arasında düzenlenen televizyon programlarına ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/558) 103
19. — Konya Milletvekili Salim Erel'in, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin deniz otobüsleri ile yapacağı toplu taşımacılığa ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/559) 103
20. — Konya Milletvekili Salim Erel'in, Ankara, İstanbul, İzmir ve Bursa illerinde yapılacak belirlenen toplu taşıma sistemlerine ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/560) 103:104
21. — Konya Milletvekili Salim Erel'in, Konya, Ereğli Şeker Fabrikası yapım çalışmalarına ilişkin Sanayi ve Ticaret Bakanından sözlü soru önergesi (6/561) 104
22. — Diyarbakır Milletvekili Mahmud Altunakar'ın, hâkim ve savcılar ile diğer adliye mensuplarının bazı sorunlarına ilişkin Adalet Bakanından sözlü soru önergesi (6/562) 104
23. — Diyarbakır Milletvekili Mahmud Altunakar'ın, emekli öğretmenlere ilişkin Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanından sözlü soru önergesi (6/563) 104
24. — İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, çocuk mahkemelerine ilişkin Adalet Bakanından sözlü soru önergesi (6/564) 104
25. — Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Uşak İli Merkez - Dağdemirler Köyünün içme suyu sorununa ilişkin Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/565) 104
26. — Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Uşak İli Banaz İlçesi Ahat ve Çamsu köyleri pancar üreticilerinin bazı sorunlarına ilişkin

	Sayfa	Sayfa
kin Sanayi ve Ticaret Bakanından sözlü soru önergesi (6/566)	104	
27. — Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Uşak İli Eşme İlçesine bağlı bazı köylerde tütün ekimine izin verilmemesinin nedenine ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından sözlü soru önergesi (6/567)	104	
28. — Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Uşak İli Merkez ve Banaz ilçelerinde tütün ekimine izin verilmesine ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından sözlü soru önergesi (6/568)	104	
29. — İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, Adana - Mersin karayolu güzergâhında tarım arazileri üzerine sanayi siteleri kurulduğu iddiasına ilişkin Tarım Orman ve Köyişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/569)	104:105	
30. — İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, piyasa ekonomisine ilişkin Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısından sözlü soru önergesi (6/570)	105	
		31. — İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, Mersin ve Tarsus'ta çevre kirliliğinin önlenmesi için alınacak tedbirlere ilişkin Devlet Bakanından sözlü soru önergesi (6/571) 105
		B) Yazılı Sorular ve Cevapları 119
		1. — Aydın Milletvekili Osman Esgin Tipi'nin, Mahallî İdareler Fonundan yararlanmak üzere, Aydın İlinde müracaatta bulunan belediyelere ilişkin sorusu ve İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'un yazılı cevabı (7/810) 119:122
		VI. — KANUN, TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER 105
		1. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret; Dışişleri komisyonları raporları (1/717) (S. Sayısı : 392) 105:119, 123:126

I. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

T.B.M.M Genel Kurulunda saat 15.00'te açıldı.

Balıkesir Milletvekili Cahit Tutum, Sosyaldemokrat Halkçı Parti milletvekillerinin üyelikleriyle ilgili başvuru üzerine ortaya çıkan durumun Anayasa hukuku ve kuvvetler ayrılığı açısından değerlendirmesi,

İstanbul Milletvekili Günseli Özkaya, siyasal odaklaşmanın parlamento dışına kayma eğilimi,

Konularında gündem dışı birer konuşma yaptılar.

26 Ocak - 2 Şubat 1986 tarihleri arasında İngiltere'ye, 2 - 5 Şubat 1986 tarihleri arasında Hollanda'ya gidecek olan Devlet Bakanı Mustafa Tınaz Titiz'in dönüşüne kadar Devlet Bakanlığına, Devlet Bakanı Ahmet Karaevli'nin,

25 Ocak - 2 Şubat 1986 tarihleri arasında Ulaştırma Bakanı Veysel Atasoy izinli olacağından bu süre zarfında Ulaştırma Bakanlığında, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanı H. Hüsnü Doğan'ın,

1 - 8 Şubat 1986 tarihleri arasında Endonezya'ya gidecek olan Bayındırlık ve İskân Bakanı İsmail Safa Giray'ın dönüşüne kadar Bayındırlık ve İskân Bakanlığında, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Sudi Türel'in,

31 Ocak - 2 Şubat 1986 tarihleri arasında İsviçre'ye gidecek olan Başbakan Turgut Özal'ın dönüşüne kadar Başbakanlığa, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı İsmet Kaya Erdem'in,

22 - 25 Ocak 1986 tarihleri arasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğine yapacağı seyahat 29-31 Ocak 1986 tarihlerine ertelenmiş olan Maliye ve Gümrük Bakanı Ahmet Kurtcebe Alptemoçin'in dönüşüne kadar Maliye ve Gümrük Bakanlığında, Sanayi ve Ticaret Bakanı Hüseyin Cahit Aral'ın ve,

2 - 6 Şubat 1986 tarihleri arasında izinli olarak Federal Almanya'ya gidecek olan Devlet Bakanı A. Mesut Yılmaz'ın dönüşüne kadar Devlet Bakanlığında, Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu'nun;

Vekillik etmelerinin uygun görüldüğüne dair Cumhurbaşkanlığı tezkereleri Genel Kurulun bilgisine sunuldu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Saymanlığının:

Nisan, Mayıs ve Haziran 1985 Ayları (5/79) (S. Sayısı : 497) ile,

Temmuz, Ağustos ve Eylül 1985 Ayları (5/80) (S. Sayısı : 380);

Hesabına Ait Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu raporları da Genel Kurulun bilgisine sunuldu.

Ankara Milletvekili Sururi Baykal'ın, «Ankara İline Bağlı Nallıhan İlçesinin Çayırhan Bucağında Çayırhan Adı ile Bir İlçe Kurulması Hakkında Kanun Teklifini» (2/281) geri aldığına dair önergesi okundu, İçişleri Komisyonunda bulunan teklifin,

Serbest Muhasebecilik, Serbest Malî Müşavirlik ve Yeminli Malî Müşavirlik Kanun Tasarısının yeniden incelenmek üzere geri gönderilmesine ilişkin Başbakanlık tezkeresi okundu, tasarının ve,

Konya Milletvekili Salim Erel'in (6/557) numaralı sözlü sorusunu geri aldığına dair önergesi okundu, sözlü sorunun;

Geri verildikleri açıklandı.

Kuzey Atlantik Assamblesinde Türkiye Büyük Millet Meclisini temsil edecek Türk Grubu için siyasi parti gruplarınca aday olarak gösterilen asıl ve yedek üyelere ilişkin Başkanlık tezkeresi Genel Kurulun bilgisine sunuldu.

Bazı milletvekillerine izin verilmesine dair Başkanlık tezkeresi ile,

10 - 20 Haziran 1986 tarihleri arasında Annapolis/Maryland (ABD)'de yapılacak olan SEA - LINK/86 sempozyumuna iştirak edecek olan milletvekillerine dair Başkanlık tezkeresi;

Kabul edildi.

İzmir Milletvekili Rüştü Şardağ ve 9 arkadaşının, Hükümetin izlediği dış politika konusunda Anayasanın 98 inci, İçtüzüğü'nün 100 ve 101 inci maddeleri uyarınca bir genel görüşme açılmasına ilişkin önergesi (8/10) üzerindeki öngörüşmeler tamamlanarak, genel görüşme açılması kabul edildi; Danışma Kurulunun önerisine göre genel görüşmenin yapılacağı birleşimin kararlaştırılacağı açıklandı.

Tekirdağ Milletvekili Salih Alcan'ın, Tekirdağ İli Saray İlçesi içme suyunun temizlenmesi için alınan önlemlere ilişkin (6/550) sözlü sorusuna, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Mehmet Aydın ve,

Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, işyerlerinde çalıştırılan sigortasız işçilere ilişkin (6/556) sözlü sorusuna, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Mustafa Kalemlî,

Cevap verdiler; soru sahipleri de cevaplara karşı görüşlerini açıkladılar.

İçel Milletvekili Durmuş Fikri Sağlar'ın (6/507), (6/511), (6/518), (6/519) ve,

Adana Milletvekili Cüneyt Canver'in (6/496),

Sözlü soru önergeleri, soru sahipleri Genel Kurulda hazır bulunmadıklarından bir defaya mahsus olmak üzere;

Kahramanmaraş Milletvekili M. Turan Bayezit'in (6/480) sözlü soru önergesi, soru sahibi izinli bulunduğundan;

Adana Milletvekili Cüneyt Canver'in (6/501),

Mardin Milletvekili Kenan Nuri Nehrozoglu'nun (6/541),

Adana Milletvekili Coşkun Bayram'ın (6/546),

Balıkesir Milletvekili Davut Abacıgil'in (6/555) ve,

İçel Milletvekili Edip Özgenç'in (6/564), (6/569), (6/570),

Sözlü soru önergeleri, soru sahipleri ve ilgili bakanlar Genel Kurulda hazır bulunmadıklarından;

Eskişehir Milletvekili M. Nuri Üzel'in (6/544),

Edirne Milletvekili Türkân Turgut Arkan'ın (6/553),

Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun (6/549),

Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in (6/551),

Kayseri Milletvekili Muzaffer Yıldırım'ın (6/552),

Adana Milletvekili Metin Üstünel'in (6/554),

Konya Milletvekili Salim Erel'in (6/558), (6/559), (6/560), (6/561) ve,

Diyarbakır Milletvekili Mahmud Altınakar'ın (6/562), (6/563),

Sözlü soru önergeleri, ilgili bakanlar Genel Kurulda hazır bulunmadıklarından;

Kahramanmaraş Milletvekili Rıfat Bayazıt'ın (6/548) ve,

İçel Milletvekili Edip Özgenç'in (6/571),

Sözlü soru önergeleri, mehil verildiğinden;

Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in (6/565), (6/566), (6/567), (6/568) sözlü soru önergeleri de, soru sahibinin aynı birleşimde görüşülmüş bir başka sorusu bulunduğundan;

Ertelendiler.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret; Dışişleri komisyonları raporlarının (1/717) (S. Sayısı : 392) görüşülmesi, komisyon yetkilileri Genel Kurulda hazır bulunmadıklarından ertelendi.

Hacer Yıldırım ve Çeşmi Çadircı'ya Vatanî Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun tasarısı (1/706, 1/707) (S. Sayısı : 395) kabul edildi.

İslam Kalkınma Bankasına Vergi Muafiyeti Tanınması Hakkında Kanun Tasarısı (1/600) S. Sayı-

ısı : 396) üzerindeki görüşmeler tamamlanarak tümü açık oya sunuldu; oyların ayrımı sonucunda tasarının kabul edildiği ve kanunlaştığı açıklandı.

12 Şubat 1986 Çarşamba günü saat 15.00'te toplanılmak üzere birleşime saat 19.30'da son verildi.

Başkan
Başkanvekili
Sabahattin Eryurt

Kâtip Üye
Kırklareli
Cemâl Özbilen

Kâtip Üye
Adıyaman
Arif Ağaoğlu

II. — GELEN KÂĞITLAR

12 . 2 . 1986 Çarşamba

Sözlü Soru Önergeleri

1. — İstanbul Milletvekili Günseli Özkaya'nın, Türkiye'de şeriatçılığa karşı ne gibi önlemler alındığına ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/596) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

2. — Ağrı Milletvekili İbrahim Taşdemir'in, Diyarbakır Cezaevinde meydana gelen ölüm olaylarına ilişkin Adalet Bakanından sözlü soru önergesi (6/597) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

Yazılı Soru Önergeleri

1. — Edirne Milletvekili Türkân Turgut Arıkan'ın, Dış Finansman Sağlanan Projelerin Giderlerini Karşılama Fonunun 1984 - 1985 yılları proje ve yatırım giderlerine ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından yazılı soru önergesi (7/902) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

2. — Edirne Milletvekili Türkân Turgut Arıkan'ın, Yedek Ödenek Fonundan 1984 - 1985 yıllarında belediyelere yapılan ödemelere ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından yazılı soru önergesi (7/903) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

3. — Edirne Milletvekili Türkân Turgut Arıkan'ın, Yatırımları Hızlandırma Fonunun 1984 - 1985 yılları proje ve yatırım giderlerine ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından yazılı soru önergesi (7/904) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

4. — Sinop Milletvekili Halit Barış Can'ın, işkence yaptığını itiraf eden bir polis memurunun 3216 numaralı Kanun hükmünden istifade edip edemeyeceğine ilişkin Adalet Bakanından yazılı soru önergesi (7/905) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

5. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, İİİ İdaresi Kanununu yeniden düzenleme çalışmalarına ilişkin İçişleri Bakanından yazılı soru önergesi (7/906) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

6. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, standardizasyon çalışmalarına ilişkin Başbakan'dan yazılı soru önergesi (7/907) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

7. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, kamu kurum ve kuruluşlarınca özel firmalara hazırlattırılan projelere ilişkin Başbakan'dan yazılı soru önergesi (7/908) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

8. — Kars Milletvekili Ömer Kuşan'ın, Telsiz İşleri Genel Müdürlüğü binasının tefrişine ilişkin Ulaştırma Bakanından yazılı soru önergesi (7/909) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

9. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, T.C. Merkez Bankasında çalıştırılan yabancı danışmanlara ve Bankanın dış borçlarına ilişkin Başbakan'dan yazılı soru önergesi (7/910) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

10. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, sosyal yardım zammına ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından yazılı soru önergesi (7/911) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

11. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, vakıf camilerindeki antik değerli haiz eşyalar için müze açılmasına ilişkin Devlet Bakanından yazılı soru önergesi (7/912) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

12. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, GİMA A.Ş.'ndeki özel sektör paylarına iliş-

kin Sanayi ve Ticaret Bakanından yazılı soru önergesi (7/913) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

13. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, teşvik kredilerinin bölgeler itibariyle dağılımına ilişkin Başbakan'dan yazılı soru önergesi (7/914) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

14. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, kamu konutları için ödenen aylık kira ve tazminat bedeline ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından yazılı soru önergesi (7/915) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

15. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'na ilişkin Başbakan'dan yazılı soru önergesi (7/916) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

16. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, vakıf akarlarına ait kira yönetmeliğine ilişkin

Devlet Bakanından yazılı soru önergesi (7/917) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

17. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, kalkınmada öncelikli yörelere Devlet Planlama Teşkilatı 1985 yılı bütçesinden yapılan harcamaya ilişkin Başbakan'dan yazılı soru önergesi (7/918) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

18. — İstanbul Milletvekili Yılmaz İhsan Haskürk'ün, Kırşehir İlinde bazı gazete ve mecmuaların mahkeme kararı olmadan toplatıldığı iddiasına ilişkin İçişleri Bakanından yazılı soru önergesi (7/919) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

19. — Ağrı Milletvekili İbrahim Taşdemir'in, Ağrı İlinde ikinci bir ağır ceza mahkemesi kurulmasına ilişkin Adalet Bakanından yazılı soru önergesi (7/920) (Başkanlığa geliş tarihi : 10.2.1986)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 15.00

BAŞKAN : Başkanvekili Sabahattin Eryurt

KÂTİP ÜYELER : Arif Ağaoğlu (Adıyaman), Cemal Özbilen (Kırklareli)

BAŞKAN — Türkiye Büyük Millet Meclisinin 66 ıncı Birleşimini açıyorum

III. — YOKLAMA

BAŞKAN — Ad okunmak suretiyle yoklama yapılacaktır. Sayın milletvekillerinin salonda bulduklarını yüksek sesle bildirmelerini rica ederim.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Toplantı yetersayımız vardır, görüşmelere başlıyoruz.

IV. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

A) GÜNDEM DIŞI KONUŞMALAR

1. — Hakkâri Milletvekili Mehmet Sai Erol'un, 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasasıyla işten el çektirilen kamu görevlileri hakkında gündem dışı konuşması.

BAŞKAN — Gündem dışı konuşma talebinde bulunan iki arkadaşımız vardır, sırası ile söz vereceğim.

1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası ile işten el çektirilen kamu görevlileri hakkında gündem dışı konuş-

mak isteyen Hakkâri Milletvekili Sayın Mehmet Sai Erol, buyurun efendim.

Sayın Erol, konuşma süreniz 5 dakikadır.

MEHMET SÂİT EROL (Hakkâri) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; hepinizce bilindiği üzere, 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasasıyla işten el çektilerinde haklarında dava açılan veya açılması gereksiz görülen çok sayıda kamu görevlileri bulunmaktadır.

Yargı organlarınca aklanmış, sıkıyönetim komutanlıklarınca göreve iadeleri istenilmiş ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasasının bazı maddelerini değiştiren 2766 sayılı Yasa hükmü dışında kaldıkları anlaşılmış olanların göreve alınmasında, gerek yasal, gerekse güvenlik açısından bir sakıncaları kalmamışken, haklarında yeniden güvenlik soruşturması yapılmaktadır. Bu uygulama kanımca, Anayasanın 10 ve 70 inci maddeleriyle, diğer ilgili maddelerine ve 2766 sayılı Yasaya aykırı düşmektedir. Buna rağmen, uygulama, sadece partizanca takip edilen bir tutumdan ibarettir.

Bu hususla ilgili olarak bir örnek vermek istiyorum: Okulların tatile gireceği günlerde, Keban Kasabası öğretmenleri bir arkadaşlarının evinde veda yemeği toplantısı yaparlar. 30 Nisan 1981 günü gecesine rastlayan toplantıya katılanlar, Ada Bölge Sıkıyönetim Komutanlığının 1979/18 sayılı bildirisine muhalefet edildiği gerekçesiyle, tutuklu olarak Adana 1 No. lu Askerî Mahkemesine sevk edilirler. Mahkemece verilen karar, Askerî Yargıtay Başsavcılığının 1983/1400 sayılı tebliğnamesi ve Millî Savunma Bakanlığının 1983/160 sayılı yazılı emirleri üzerine, Askerî Yargıtay 2 nci Dairesince bozulmuştur.

Şimdi müsaadenizle, 1983/512 sayılı bozma kararının özeti okumak istiyorum: «Tanıklar, sanıkların 1 Mayısı kutladıklarını tahmin etmişlerdir; delil olarak kabulü mümkün değildir, ayrıca kesin ve inandırıcı bir delile rastlanamamıştır. Şüpheli, sanık lehine yorumlanacağından, sanıklar hakkında beraat kararı verilmesi gerekirken mahkûmiyet hükmü konulması isabetli görülmemiştir.

Bu itibarla, Adana Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No. lu Askerî Mahkemesince sanıklar hakkında verilen kararın, 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluş Kanununun 243/3 maddesi uyarınca bozulmasına, aynı kanunun 243/5.A maddesi uyarınca hüküm olunan cezanın tamamen kaldırılarak çektirilmemesine; çektirilmiş ise, çektirilmemiş sayılmasına, tebliğnameye uygun olarak oybirliği ile karar verildi.»

Bu karara dayanarak göreve iadesini Kahramanmaraş Valiliğinden isteyen öğretmene, «görevinize bakanlıkça son verilmiştir, yapılacak işlem yoktur» deniliyor. Öğretmen bakanlığa başvurduğunda, «Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle alabiliriz» deniliyor.

Adana Sıkıyönetim Komutanlığınca öğretmene verilen 12 Şubat 1985 tarihli istihbarat 7130-432 sayılı cevabı yazıda ise, «Genelkurmay Başkanlığının

18 Aralık 1984 gün, istihbarat 7130-630-84 sayılı emirleri ile yapılan incelemede; tekrar göreve döndürülmeniz için Başbakanlığa ve Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına teklif yapılmıştır» denilir.

Sözü edilen belgeler, 4.3.1985 tarihli dilekçesi ekinde Bakanlığa başvuran öğretmene 13.9.1985 tarihinde; yani 7 ay sonra verilen cevabı yazıda, «Hakkınızda yeniden yapılan güvenlik soruşturmasına göre işlem yapılacaktır», 21.11.1985 tarihli diğer bir cevabı yazıda ise, «Komutanlığın teklifi Başbakanlıkta olup henüz bakanlığımıza intikal etmediğinden şimdilik bir işlem yapılamamaktadır» deniliyor.

Şimdi soruyorum: Bu tutarsız ve acı verici tablo, acaba, ayak uydurmayanlar için hükümetçe uygulanan yeni bir işkence şekli midir? Sıkıyönetim komutanlıklarından yazılan yazılar ne amaçla Başbakanlıkta tutulmaktadır? 1981'den beri görevden alınarak, açlığa, sefalet ve ölüme terk edilmişlerin nasıl ve ne ile geçindiklerini hükümet düşünebilmiş midir? Düşünülen olmuş ise, mutlaka ayak uyduranlardır,

Sayın milletvekilleri, soruşturmanın bir süresi olmalıdır. Bir kimse ne zamana kadar beklemek zorundadır. Aslında güvenlik soruşturmaları, gizlilik arz eden kilit kadrolara atanacaklar için yapılmalıdır. Yargı organlarınca aklanmış, sıkıyönetim komutanlıklarınca göreve iadeleri istenmiş ve 2766 sayılı Yasa dışında bırakılmış olanlar için, yeniden soruşturma yapılması haksızlıktır, en azından Anayasaya saygısızlıktır; Anayasaya, Atatürk ilkelerine, demokrasiye ve insan haklarına ters düşmektedir. Bir hukuk devleti olan Türkiye'de, manevi inanç ve millî irade vardır. Siyasetin bir sınırı olmalıdır. «Ayak uydurana evet, uydurmaya hayır» demek, bir nevi bölücülük demek değil midir?

Sayın milletvekilleri, asil ve uyanık olan Türk halkı, politik amaçlarla kendisini ezenlerden hesap sormasını bilmıştır. Eşitlik ilkelerine riayet etmeyen hükümetler, nefret kazanmaktan öteye gidememişlerdir.

5.3.1985 tarihli oturumda bu kürsüde işsizler konusunu dile getirmiştım. 1402 sayılı Yasa ile işten el çektirilenleri de katacak olursak, işsizler ordusu ürkütücü boyutlara varmıştır.

Sayın milletvekilleri, hükümetler herkese eşit ve sosyal adalet anlayışı içinde çalışmalıdır. Millet ve menfaat sorunlarına, muhalefetiyle birlikte ve beraberlik içinde olmaya özen göstermelidir. Bu kural-

lara saygı duyulmadıkça, toplum olarak hedefe varmamız mümkün değildir.

Sayın milletvekilleri, konuları hafife almamalıyız. İşsizlik, pahalılık had safhaya varmıştır. İntihar edenler, açlıktan kurtulmak için öz evladını boğazlayanlar, boşanmalar, fuhuşa yönelenler günden güne çoğalmaktadır. Günlük zamlar karşısında halk ciddi bir panik içerisinde ve yaşam umudunu yitirmiştir.

Temenni ederim ki, hükümet sorunlara yakın zamanda çözüm getirmeye çalışacak; bu arada yargı organlarınca aklanmış ve sıkıyönetim komutanlıklarınca göreve iadeleri istenilmiş olan, 2766 sayılı Yasa kapsamı dışında kalan, kamu görevlilerinin göreve iadelerine öncelik verilecek, ilgili organları derhal harekete geçirecektir. Böylece yasalarımızı durdurmaya değil, işletmeye özen göstereceklerdir.

Konuşmama imkân veren Sayın Başkana teşekkür eder, yüce kurulu saygıyla selamlarım.

BAŞKAN — Sayın Erol, teşekkür ederim.

2. — *Tunceli Milletvekili Ali Rıdvan Yıldırım'ın, Tunceli İlinin asayiş ve güvenlik sorunları hakkında gündem dışı konuşması.*

BAŞKAN — Gündem dışı ikinci olarak söz isteyen Sayın Ali Rıdvan Yıldırım, Tunceli İlinin emniyet ve asayişle ilgili konuşma yapacaklar.

Buyurun efendim. (SHP sıralarından alkışlar)

Sayın Yıldırım, süreniz 5 dakikadır.

ALİ RIDVAN YILDIRIM (Tunceli) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri: Tunceli İlinin önemli ve acil sorunlarına ilişkin olarak Yüce Mecliste 15 Ocak 1986 günü bir gündem dışı konuşma yapmıştım. O konuşmamda, Tunceli İline Emniyet Müdürü olarak atanan Celâl Şirinterlikçi konusunda yüce heyetinize bilgi sunmuş ve hükümetten konuya yeniden eğilmesini, bu şahsın Tunceli Emniyet Müdürlüğü görevinden derhal alınmasını talep etmiştim.

Sayın milletvekilleri, yaptığım gündem dışı konuşmadan evvel, İçişleri Bakanına yazılı soru yöneltmiştim. İçişleri Bakanı, yazılı soru önergene yanıt olarak, «Bu şahsın bu görevden alınmasını gerektirecek bir durum zuhur etmemiştir» demiştir. Belki de sayın bakanın, bu konuda bilgisi olamayacağını, kendi bürokratları tarafından yanıltılmış olabileceğini düşünerek, Sivas Valiliğince hazırlanan rapordan söz etmiş ve bunun önemli bir kanıt olduğunu vurgulamıştım.

Değerli arkadaşlarım, üzümlere ifade edeyim ki, gerek Sivas Valisi ve gerekse Tunceli Emniyet Müdürü, basın aracılığıyla böyle bir belgenin mevcut olmadığını belirterek, başına gerçek dışı beyanda bulunmuşlardır. Bu şahıslar, bu gerçek dışı beyanlarla, maalesef, devlet memuriyetine yakışmayacak yeni bir durum sergilemişlerdir.

Şimdi Sivas Valiliğinin «çok gizli» ve «zata mahsus» damgalı resmî yazısının tam metnini yüce huzurlarınızda aynen okuyorum:

Zata Mahsus

T.C.

Sivas Valiliği

Emniyet Müdürlüğü

Şube : Personel

Sivas

Kısım : Özel

05.3.1984

Sayı : 108 Çok Gizli

Konu : İhbar mektubu,

İçişleri Bakanlığına

İlgi : İçişleri Bakanlığı 15.2.1984 gün ve Emniyet Genel Müdürlüğü Personel Dairesi İşleri Başkanlığı Dördüncü Şube 040071 sayılı emri.

İlimiz Emniyet Müdürlüğü kadrosunda görevli Emniyet Müdür Yardımcısı Celâl Şirinterlikçi'nin siyasetle uğraştığı ve bu uğraşına yine ilimiz emniyet müdürlüğü kadrosunda görevli bazı personeli alet ettiği, genelevinden 10 milyon lira rüşvet istediği, Kars İli bankalarında 60 milyon lira parasının bulunduğu, kendi görüşündeki emniyet mensuplarını faal şubelerde çalıştırarak menfaat temin ettiği yolundaki ilgi sayılı emir ekindeki ihbar mektubuna göre yaptırılan tahkikatta;

21429 sicil sayılı Emniyet Müdür Yardımcısı Celâl Şirinterlikçi, ilimizde 20.9.1982 tarihinde göreve başlamış, ilimize atanmadan evvel görev yaptığı ilimizden ilimize atanmış bulunan memurları himaye etmeye çalıştığı, fırsat buldukça fikri doğrultusundaki personeli empoze etmeye çalışmakta ise de; diğer görevli üst yöneticilerce fırsat verilmediği, fikir ve görüşü doğrultusunda ayırıcı ve bölücü hareketlerinin görüldüğü ve bilindiği, karşı fikir doğrultusunda olanlarla kendisinden üst düzeydeki yönetici ve idareciler hakkında asılsız ihbarlar yaparak yıpratmaya çalıştığı ve bunu ihtiyat haline getirdiği, ilimiz genelevinden rüşvet istemesi ile ilgili delil tespit edilemediği, ancak bulunduğu alabileceği, Kars

İlindeki bankalarda 60 milyon lirasının bulunduğu hususunun ise, Kars İlinde sorulmak suretiyle tespitinin mümkün olabileceği, 29.1.1982 gün ve K/27041 sayılı Kararname ile resen emekliye sevk edilip, hizmet süresini tamamlamamış olduğundan, emekliliğinin iptal edildiğinin doğru olduğu...

BAŞKAN — Sayın Yıldırım, konuşma süreniz dolmuştur, toparlayın.

ALİ RIDVAN YILDIRIM (Devamla) — İstanbul yolunda trafik kazası geçiren narkotik şubeye ait arabada görevli olduğu ve kazayla ilgili olarak adli ve idari tahkikatın yapılmakta olduğu bazı emniyet mensuplarının 1402'ye göre meslekten ilişikinin kesilmesini sağladığı hususu ile sicillerinin bozulması konusunu içeren hususların aslı olmadığı tespit edilmiştir.

İhbar konusundaki hususlarla ilgili olarak, kendisi devamlı takibe alınmış olup, ihbar konusunun kesinlik kazanması halinde hakkında adli ve idari işlem yapılacağı, adı geçen ilimizden alınarak yanlı hizmet verme imkânı bulunmayan bir görevde istihdam edilmesi halinde yanlı çalışmalarının önlenebileceği, bir an evvel ilimizden alınmasının yararlı olacağını takdir ve tensiplernize arz ederim.

Lütfi F. Tuncel
Sivas Valisi

Eki : 3 adet ilgi sayılı emir eki.

1 adet fotokopi evrak.

BAŞKAN — Sayın Yıldırım, süreniz dolmuştur, lütfen...

ALİ RIDVAN YILDIRIM (Devamla) — Sayın Başkanım, bir dakika sayın milletvekilleri...

BAŞKAN — Sayın Yıldırım... Sayın Yıldırım, bir dakika, lütfen...

Elinizde bir sayfa daha var. O sayfayı okumak için süreniz yoktur, çok rica ederim, o bir sayfayı okumayınız ve konuşmanızı bağlayınız.

ALİ RIDVAN YILDIRIM (Devamla) — Sayın Başkan, çok kısa sürecek.

BAŞKAN — Çok rica ederim, süreniz dolmuştur. Lütfen bağlayınız efendim.

ALİ RIDVAN YILDIRIM (Devamla) — Sayın Başkanım, biraz daha müsahahanızı rica ediyorum.

BAŞKAN — Süreniz 2 dakika da geçti efendim; sözüntüzi keserim. Lütfen tamamlamayın. Süreniz 5 dakika olduğunu biliyorsunuz, divan üyesi arkadaşımızsınız, bizi müşkül vaziyette bırakmayın lütfen. (ANAP sıralarından «Bravo sesleri, alkışlar»)

Çok rica ederim, buyurun toparlayın.

Sayın Yıldırım, elinizdeki yazıyı okuyacak zamanınız yok.

ALİ RIDVAN YILDIRIM (Devamla) — Sayın arkadaşlarım, Emniyet Disiplin Tüzüğü'nün meslekten çıkarmaya ilişkin hükümlerini, ayrı ayrı sizlere sunmak üzere not almıştım, zamanımın darlığı nedeniyle bu hususları geçiyorum.

Sayın milletvekilleri, böyle bir duruma karşın, bu şahıs halen göreve devam ediyor. Devlet hayatında suça ve suçluya ödün verilmez, mazluma zulüm yapılmaz. Devleti devlet yapan ölümsüz ilkeler vardır; adalet, hürriyet ve eşitlik bunlardan birkaç tanesidir. Bu nasıl bir hukuk devleti anlayışıdır, bu nasıl hukukun üstünlüğüdür? Bu tür uygulamaları anlamak mümkündür.

Sayın milletvekilleri, eğer sayın bakan, bu keyfiyetten gerçek yönüyle bilgi almadığı için, bugüne kadar bir işlem yapmayı düşünmediyse, durumu bir kere daha tüm açıklığıyla huzurunuzda belirtiyor ve derhal Tunceli Emniyet Müdürü Celâl Şirinterlikçi hakkında gerekli işlemin yapılmasını, öncelik ve ivedilikle adı geçeninin bu görevden alınmasını talep ediyorum. Eğer sayın bakan, bu keyfiyetten haberli olarak bir işlem yapmıyorsa, bu partizan, bu hukuk dışı, ülke çıkarlarına ters düşen, ülke bütünlüğüne zarar veren davranışı nedeniyle kendilerine teessürlerimi bildiriyor; sonuç alınmaması halinde İçişleri Bakanı hakkında bir gensoru verilmesinin gerekliliğini ve haklılığını hatırlatıyor, yüce heyetinize saygılarımı sunuyorum. (SHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Yıldırım.

B) DANIŞMA KURULU ÖNERİLERİ.

a) Siyasal Parti Grubu Teklifleri.

1. — Hükümetin izlediği dış politika konusundaki genel görüşmenin görüşme günü ve konuşma sürelerine dair ANAP Grubu önerisi.

BAŞKAN — Gündeme geçiyoruz.

Gündemin «Sunuşlar» kısmında, Anavatan Partisi Grubunun, İçtüzüğü'nün 19 uncu maddesinin son fıkrasına göre verilmiş bir önergesi vardır, okutup, onayınıza cunacağım:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına
Genel Kurulun 11.2.1986 tarihli Birleşiminde açılması kabul edilen Genel Görüşmenin, görüşülme gün ve gündeminin tespiti konusunda Danışma Kurulunda siyasi parti grupları arasında mutabakat sağlana-

madığından, Grubumuzun aşağıdaki önerisinin Genel Kurulun onayına sunulmasını arz ederim.

Pertev Aşçıoğlu
Anavatan Partisi
Grubu Başkanvekili

Öneri : Genel Kurulun 11.2.1986 tarihli Birleşiminde açılmasına karar verilen, «Hükümetin izlediği dış politika konusundaki Genel Görüşmenin Gündeminin Özel Gündemde Yer Alacak İşler kısmında yer alması; görüşmelere 13.2.1986 Perşembe günü saat 17.00'de başlanması; konuşma sürelerinin, hükümet ve gruplar adına 45'er dakika olması ve görüşmelerin bitimine kadar çalışma süresinin uzatılması önerilmiştir.

BAŞKAN — Önerge üzerinde söz isteyen?... Yok.

ÖMER NECATİ CENGİZ (İstanbul) — Saat 11.00 mi, 17.00 mi?

BAŞKAN — Önergeyi oylarınıza sunacağım...

HÜSEYİN AVNİ SAĞESEN (Ordu) — Tarih ve saat anlaşılmalı efendim.

BAŞKAN — Bir daha okutuyorum efendim, anlaşılmalı diyordular.

Öneri : Genel Kurulun 11.2.1986 tarihli Birleşiminde açılmasına karar verilen, Hükümetin izlediği dış politika konusundaki Genel Görüşmenin Gündeminin Özel Gündemde Yer Alacak İşler kısmında yer alması; görüşmelere 13.2.1986 Perşembe günü saat 17.00'de başlanması, konuşma sürelerinin, Hükümet ve gruplar adına 45'er dakika olması ve görüşmelerin bitimine kadar çalışma süresinin uzatılması önerilmiştir.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) — Niye 17.00 efendim?

BAŞKAN — Efendim, İhtüüzümüze göre, aradan 48 saat geçmesi lazımdır. Çünkü müzakereleri-

miz saat 17.00'de bittiği için, yarın 17.00'de 48 saat dolacaktır. O itibarla İhtüüzüğe uygun olarak saat 17.00'de başlaması teklif edilmiş. Bu, tabii tensip-lerinize olacaktır.

Efendim, öneriyi oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

C) TEZKERELER VE ÖNERGELER

1. — Başbakan Turgut Özal'ın 17-20 Şubat 1986 tarihlerinde İngiltere'ye yapacağı resmî ziyarete katılacak olan milletvekillerine dair Başbakanlık tezkeresi ve eki liste (3/963)

BAŞKAN — Başbakanlığın, Anayasanın 82 nci maddesine göre verilmiş bir tezkeresi vardır, okutuyorum.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Vaki davet üzerine, 17-20 Şubat 1986 tarihlerinde İngiltere'ye yapacağım resmî ziyarette, ekli listede adları yazılı parlamenterlerimizin de katılımaları uygun görülmüştür.

Anayasamızın 82 nci maddesine göre, alınacak kararın gönderilmesini arz ederim.

Turgut Özal
Başbakan

Liste

Ahmet Akgün Albayrak (Adana),
Göksel Kalaycıoğlu (Ankara),
Hayrettin Ozansoy (Diyarbakır),
Abdurrahman Demirtaş (Hatay),
Bedrettin Doğancaz Akyürek (İstanbul),
Ahmet Memduh Yaşa (İstanbul).

BAŞKAN — Tezkereyi ve ekli listeyi oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

V. — SORULAR VE CEVAPLAR

A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

1. — İçel Milletvekili Durmuş Fikri Sağlar'ın, orman ürünleri ihracatına ilişkin Başbakandan sözlü soru önergesi (6/507)

2. — İçel Milletvekili Durmuş Fikri Sağlar'ın, yurdumuzda yatırım yapacak A.B.D.'li işadamlarının can ve mal güvenliklerini sağlamak üzere bir anlaşma yapıp yapılmadığına ilişkin Başbakandan sözlü soru önergesi (6/511)

3. — İçel Milletvekili Durmuş Fikri Sağlar'ın, tedavi nedeniyle yaptığı son A.B.D. seyahatine ilişkin Başbakandan sözlü soru önergesi (6/518)

4. — İçel Milletvekili Durmuş Fikri Sağlar'ın, Akaryakıt Tüketim Fonundan Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına ayrılan paya ilişkin Başbakandan sözlü soru önergesi (6/519)

BAŞKAN — Gündemin «Sözlü Sorular» kısmına geçiyoruz.

1 inci, 2 nci, 3 üncü ve 4 üncü sırada, İçel Milletvekili Fikri Sağlar'ın Başbakan'dan soruları bulunmaktadır.

Sayın Fikri Sağlar görevli olduğu için; 1 inci, 2 nci, 3 üncü ve 4 üncü sıradaki sorularını erteliyoruz.

5. — *Kahramanmaraş Milletvekili Mehmet Turan Bayezit'in, Kahramanmaraş'da yayımlanan bir gazetede ki habere ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/480)*

BAŞKAN — 5 inci sırada, Kahramanmaraş Milletvekili Mehmet Turan Bayezit'in, Sayın Başbakan'dan sorusu bulunmaktadır.

Sayın Turan Bayezit'in izniyle bulunması hasebiyle erteliyoruz.

6. — *Adana Milletvekili Cüneyt Canver'in, Yunanistan, Bulgaristan ve A.B.D. ile ülkemiz arasındaki bazı sorunlara ilişkin Dışişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/496)*

7. — *Adana Milletvekili Cüneyt Canver'in, İstanbul - Sarıyer Karakolundaki bir tecavüz iddiası hakkında Emniyet Amirinin yaptığı açıklamaya ilişkin İçişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/501)*

BAŞKAN — Adana Milletvekili Cüneyt Canver'in 6 ncı ve 7 nci sıradaki soruları, Sayın Canver'in izni olması nedeniyle ertelenmiştir.

8. — *Eskişehir Milletvekili Mehmet Nuri Üzel'in, Başbakanlıkta görevli bir müşavir tarafından yabancı yayım ajanslarına politik demeç verildiği iddiasına ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/544)*

BAŞKAN — 8 inci sırada, Eskişehir Milletvekili Mehmet Nuri Üzel'in, Başbakanlıkta görevli bir müşavir tarafından yabancı yayım ajanslarına politik demeç verildiği iddiasına ilişkin Sayın Başbakan'dan sorusu vardır.

Sayın Nuri Üzel?.. Buradalar.

Sayın Başbakan?.. Yoklar.

Soru ertelenmiştir.

9. — *Edirne Milletvekili Türkân Turgut Arıkan'ın, 1980 - 1983 yıllarında ithalata uygulanan Gümrük Vergisi muafiyetine ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından sözlü sorusu ve Devlet Bakanı Abdullah Tenekeci'nin cevabı (6/553)*

BAŞKAN — 9 uncu sırada, Edirne Milletvekili Türkân Turgut Arıkan'ın, 1980 - 1983 yıllarında ithalata uygulanan Gümrük Vergisi muafiyetine ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından sorusu vardır.

Sayın Türkân Arıkan?.. Buradalar.

Sayın Maliye ve Gümrük Bakanı?.. Yoklar.

DEVLET BAKANI ABDULLAH TENEKECİ (Konya) — Yerine ben cevap vereceğim.

BAŞKAN — Sayın Devlet Bakanı, Sayın Maliye ve Gümrük Bakanı yerine cevap verecek.

Soru önergesini okutuyorum :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın Maliye ve Gümrük Bakanı Sayın A. Kurtcebe Alptemoçin tarafından yazılı olarak cevaplandırılması için gereğini saygılarımla arz ederim.

Türkân Turgut Arıkan
Edirne

Soru 1. 1980, 1981, 1982 ve 1983 yıllarında gerçekleşen fiili ithalat sonucu, çeşitli amaçlarla fiilen alınmayan gümrük vergileri muafiyet tutarı özel sektör işletmeleri, KIT ve İDT'ler ve diğer kamu kurumları itibarıyla ayrı ayrı nedir?

Soru 2. Aynı yıllarda, fiilen yararlanılan gümrük muafiyet tutarının tahsil edilen toplam vergi gelirlerine oranı ayrı ayrı nedir?

BAŞKAN — Soruyu sayın Devlet Bakanı cevaplandıracak; buyurun efendim.

DEVLET BAKANI ABDULLAH TENEKECİ (Konya) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Edirne Milletvekili Sayın Türkân Arıkan'ın, 1980 - 1983 yıllarında ithalatta uygulanan gümrük vergisi muafiyeti konusunda Sayın Maliye Bakanına yönelttikleri sözlü sorunun cevabını arz ediyorum.

Rakamlarla açıklamaya girmeden evvel hemen şu hususu arz edeyim ki, Maliye ve Gümrük Bakanlığında, gümrük vergileri muafiyet tutarları özel ve resmi sektörler olarak iki bölümde gösterilmektedir. Resmi sektör içinde ayrıca KIT vesair gibi, bölümlere yer verilmemektedir.

Rakamlara gelince; 1980 - 1983 dönemi gümrük vergileri tahsilat durumu şöyledir : 1980 yılında 87 697 611 892, 1981 yılında 117 553 118 095, 1982 yılında 148 555 964 209, 1983 yılında 252 291 627 104.

Aynı dönemdeki muafiyet tutarlarına gelince : 1980 yılında özel sektör için 9 497 274 700, resmi sektör için 5 503 166 779; 1981 yılında özel sektör için 28 299 249 976, resmi sektör için 19 845 301 604; 1982 yılında özel sektör için 39 632 839 161, resmi sektör için 21 273 478 831; 1983 yılında özel sektör için 127 974 792 515, resmi sektör için 164 199 074 553 Türk Lirasıdır.

1980 - 1981 yıllarına ait vergi kaybı sadece yatırımları teşvik kararına istinat etmektedir.

Öte yandan, kanun, kararname ve ihracatı teşvik kararına göre, istatistikî bilgiler 1983 yılından itibaren tutulmuştur.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bakan.

TÜRKÂN TURGUT ARIKAN (Edirne) — Söz istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Arıkan; süreniz 5 dakikadır.

TÜRKÂN TURGUT ARIKAN (Edirne) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; sayın bakana, 1980 yılından itibaren bilgi verilmesi amacıyla sorduğum bu soruya, ayrıntılı cevap verdikleri için, her şeyden önce teşekkür etmek istiyorum.

Gerçekten bu bilgiler, birtakım ekonomik analizlerin yapılmasına imkân sağlamıştır. Ancak, oranlar konusunda zannediyorum benim sorum yanlış anlaşılmıştır. Ben, tahsil edilen gümrük vergilerine oranını değil, toplam vergi tahsilatına oranını sormuştum. O bakımdan, yüce Meclise bazı bilgileri sunmakta yarar görüyorum.

Bunların dışında, 1984 ve 1985 yıllarına ait rakamları da sormuştum; 1984 yılının rakamları elimde geçmiş bulunmaktadır, 1985 yılının rakamları ise henüz gelmemiştir.

Durum şöyledir : 1980 yılında tahsil edilen toplam vergi gelirleri 750 milyar. Buna karşılık, sadece gümrük muafiyetinden vaz geçilen vergiler 19 milyar; yani, tahsil edilen toplam vergi gelirlerinin yüzde 2,5'i gümrük muafiyeti olarak tanınmıştır.

Bu hesabı sürdürdüğümüz zaman sonuçlar şöyle olmaktadır : 1981 yılında toplam vergi tahsilatı gelirlerinin yüzde 4'ü gümrük muafiyeti olarak karşımıza çıkıyor. 1982 yılında bu rakam yüzde 4,66'ya ve 1983 yılında da yüzde 15'e çıkıyor. Ben, rakamları yaklaşık olarak hesaplayabildim. Ortalama gümrük vergilerini yüzde 30 olarak hesaplırsak, 1984 yılında, muafiyetler nedeniyle vaz geçilen gümrük vergileri, tahsil edilen vergi gelirlerinin yüzde 20'sine çıkıyor.

Değerli milletvekilleri, bu sadece, gümrük muafiyetinden vaz geçilen vergilerden ortaya çıkan rakamlardır. 1984 yılı itibarıyla tahsil edilen vergi gelirlerinin yüzde 20'si, sadece gümrük muafiyetini karşılamaktadır. Bunun yanında yatırım indirimi teşvikleri var, ihracat teşvikleri var. Sanıyorum ki, artık, gerek Meclis gerekse hükümet olarak teşviklerle ilgili, çok ayrıntılı ekonomik analizleri yapmamız gerekiyor. Verdiğiniz teşviklerin karşılığında ne elde edilmiştir;

bunların analizini ayrıntılı olarak yapmamızda yarar var. Maliye Bakanlığında araştırma bölümü bulunmaktadır, bu bölümün bunları yapması mümkündür; Devlet Planlama Teşkilatında değerlendirme bölümü var, bu bölümün yapması mümkündür.

Yüce Meclise ve Başkanlığa saygılar sunuyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Arıkan.

10. — *Mardin Milletvekili Kenan Nuri Nehrozoğlu'nun, Mardin İlindeki örnek tarım çiftliği arazisine ilişkin İçişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/541)*

BAŞKAN — 10 uncu sırada, Mardin Milletvekili Kenan Nehrozoğlu'nun, İçişleri Bakanından sorusu var.

Sayın Nehrozoğlu?... Buradalar.

Sayın İçişleri Bakanı veya yerine cevap verecek bakan?... Yok.

Ertelenmiştir.

11. — *Adana Milletvekili Coşkun Bayram'ın, laiklik ve Atatürk aleyhtarlarının faaliyetlerine ilişkin İçişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/546)*

BAŞKAN — 11 inci sırada, Adana Milletvekili Coşkun Bayram'ın, laiklik ve Atatürk aleyhtarlarının faaliyetlerine ilişkin İçişleri Bakanından sorusu vardır.

Sayın Coşkun Bayram?... Buradalar.

Sayın İçişleri Bakanı veya yerine cevap verecek bakan?... Yok.

Ertelenmiştir.

12. — *Kahramanmaraş Milletvekili Rifat Bayazıt'ın, Siyasî Partiler Kanununa aykırı hareket edenler hakkında yapılan işlemlere ilişkin Başbakanından sözlü soru önergesi (6/548)*

BAŞKAN — 12 nci sıradaki Kahramanmaraş Milletvekili Rifat Bayazıt'ın Başbakanından sorusu, 30 gün mehil istendiğinden dolayı ertelenmiştir.

13. — *Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ve Kars deprem konutları için fazla ödeme yapılıp yapılmadığının tespitine ilişkin Başbakanından sözlü sorusu ve Bayındırlık ve İskân Bakanı İsmail Safa Giray'ın cevabı (6/549)*

BAŞKAN — 13 üncü sırada, Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ve Kars deprem konutları için fazla ödeme yapılıp yapılmadığının tespitine ilişkin Başbakanından sorusu vardır.

Sayın Nalbantoğlu?... Buradalar.

Sayın Başbakan veya yerine cevap verecek sayın bakan?... Buradalar.

Önergeyi okutuyorum :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorunun, Sayın Başbakan tarafından sözlü olarak yanıtlanmasına aracılığınızı aız ve rica ederim.

Saygılarımla.

Hilmi Nalbantoğlu
Erzurum

Soru 1. 30 Ekim 1983 tarihinde vukubulan Erzurum - Kars yöresi depremi nedeniyle yaptırılan deprem konutları inşaatı ödemelerinde, haksız bir ödeme yapılıp yapılmadığını tespit için, bir soruşturma açtırmayı uygun bulur musunuz?

(Not : Bu konuda, Meclis kürsüsünden konuşmalarım, TBMM Başkanlığına verdiğim yazılı ve sözlü önergelerim, Bütçe Plan Komisyonundaki konuşmam, bütçe görüşmelerindeki Bayındırlık ve İskân Bakanlığının bütçesi üzerinde SHP Grubu adına konuşmamın bilgi ve incelemenize sunulur.)

BAŞKAN — Buyurun Sayın Bakan.

Sayın Bakan, süreniz 10 dakikadır.

BAYINDIRLIK VE İSKÂN BAKANI İSMAİL SAFA GIRAY (İstanbul) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; 30 Ekim 1983 tarihinde vukubulan Erzurum - Kars yöresi depremi nedeniyle yaptırılan deprem konutları inşaatının ödemelerinde, haksız bir ödeme yapılıp yapılmadığı hakkında, Sayın Hilmi Nalbantoğlu'nun Başbakanımıza yönelttiği ve Başbakanımın da tarafımdan cevaplandırılmasını tensip buyurdukları sözlü soru önergesine cevap vermek üzere huzurunuzdayım.

Sayın milletvekili sorusunda, «30 Ekim 1983 tarihinde vuku bulan Erzurum - Kars yöresi depremi nedeniyle yaptırılan deprem konutları inşaatı ödemelerinde, haksız bir ödeme yapılıp yapılmadığını tespit için, bir soruşturma açtırmayı uygun bulur musunuz?» demekteler ve not olarak da «Bu konuda, Meclis kürsüsünden konuşmalarım, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verdiğim yazılı ve sözlü önergelerim, Bütçe - Plan Komisyonundaki konuşmam, bütçe görüşmelerindeki Bayındırlık ve İskân Bakanlığının bütçesi üzerinde SHP Grubu adına konuşmam, bilgi ve incelemenize sunulur» demişlerdir.

Sayın Hilmi Nalbantoğlu'na aynı konu üzerinde, - soruyu sorarken kendilerinin de ifade ettikleri gibi - gerek bu kürsüden, gerekse komisyonunda şifahen ve ayrıca yazılı soru önergeleri dolayısıyla da yazılı olarak müteaddit cevaplar verilmiştir. Hatta kendi-

lerine en son olarak kati hesap raporu bile takdim edilmiştir. Bu cevaplarda, ve kati hesap raporunda soruşturma açmak için bir gerekçe göremediğimiz de, çeşitli konuşmalarımızda ifade etmiş idik. Buna rağmen «Bu konuda bir soruşturma açmayı uygun bulur musunuz?» tarzında bir soru soruyorlar; bunun cevabı, «uygun bulmayız»dan ibarettir. Sadece şunu burada ifade edip sözlerimi bitirmek istiyorum.

Bilindiği gibi, Erzurum zelzelesi 30 Ekim 1983 tarihinde meydana gelmişti bizden evvelki hükümet konuya çok hızlı ve güçlü bir şekilde el atmış, geçici iskânları sağlamış, birtakım yardımlar yapmış ve bize konuyu bu şekilde devretmiş idi.

Biz hükümete geldiğimizde konuyu devir aldık ve aralık ayının son haftasında, kendim konuyu yerinde bizzat tetkik ettim ocak ayında afetzede vatandaşları evlerine yerleştirmek için, bu işlerin hızlı bir şekilde yapılması kararını aldık.

Sayın milletvekili kendileri Erzurumludurlar. Erzurum'da, ki köyler bildikleri gibi, özellikle 1 600 ilâ 2 500 metre rakıma sahiptir. Bu nedenle, bu köylerin yol ve mevsim şartları, bizi mayıs ayı sonlarına kadar, hatta bazı köylerde haziran ayı sonuna kadar araziye sokmamıştır. Buna rağmen, ekim ayı sonunda bu evlerin yüzde 95'i tamamlanarak, afetzede vatandaşların evlere girmeleri sağlanmıştır. Süre, beş aydan da azdır. Bu süre zarfında - sayın milletvekiline çeşitli defalar da söylediğim gibi - Erzurum'un içinden, bu evleri yapacak kadar malzeme temin edilemeyeceği aşikârdır. Mesela, tuğla. Erzurum'daki tuğla fabrikaları, yılda ancak 300 bin tuğla yapıldıklarından ve bu beş ay içerisinde de ancak bunun yarısını imal edebileceklerinden afet evlerinde kullanılan 25 milyon adet tuğlanın hemen hemen tamamı Erzurum dışından getirilmiş ve elbette ki, bunlar için nakliye ödenmiştir. Bunlarda birtakım fiyat farklarına sebep olmuştur. Bunları yakından inceleyip, şartlar muvecehesinde değerlendirip, bu soruları ona göre vermek gerekir. Şimdi sorulan soru, «Soruşturma açtırmayı uygun bulur musunuz» tarzındadır, kendilerine bugüne kadar çok detaylı bilgiler verilmiş olup, cevabımız «uygun bulmuyoruz» şeklindedir.

Arz ederim efendim. (ANAP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bakan.

Sayın Nalbantoğlu, buyurun; konuşma süreniz 5 dakikadır efendim.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; hepinizi saygı ile selamlarım.

Benim sorum Sayın Başbakan'dandı. Diyordum ki, bu konutlar hakkında soruşturma açtırmayı düşünür müsünüz? Ben biliyorum ki, soruşturma açılmasını isteyen tabii ki, bir soruşturma önergesi verir. Bunu da yapacağız; fakat ben istiyorum ki, sayın bakanı fazla hırpalamayalım; hiç olmazsa Sayın Başbakan, bir soruşturma açtırsın da, bu inşaatlardaki bazı yolsuzlukları sayın bakanıma hatırlatsın diye düşünüyorum. Şimdi, bu deprem konutları altı ay içerisinde yapılmış, bitmiş ve vatandaşlarımız bu konutlara yerleştirilmiş bulunuyor. Tabii ki, bunlardan minnet duyarız; ama 3 bin tane konut yapılmış ve her biri 3,5 milyon liradan toplamı 10 milyar lira civarında bir paraya ihale edilmişken, bu konutların tanesi 6 milyon 250 bin liraya mal olduğu için, bunlara ayrıca 10 milyar lira da kefalet ödenmiş oluyor. Biz, vatandaşımız evine girecek diye, altı ayda 10 milyar lirayı kefalet diye veremeyiz. (ANAP sıralarından «Niye veremeyiz?» sesleri)

SALİM EREL (Konya) — O da KDV.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Devamla) — Niye veremeyiz? Bu evlerin kesinhesap dosyası bana da verildi ve onu bizzat inceledim; afet bölgesindeki konutların tesviye hafriyatlarında fazlalıklar vardır. Düşünün köy yollarındaki on metrelik, yedi metrelik, beş metrelik yolları, 50 santimetre kazımışlar ve çıkan toprağı da üç kilometreye, beş kilometreye sevk etmişler. Bunun ne gereğı var? Ben bu tip inşaatlarda, böyle «sandık yol» açıldığını da görmedim. Ayrıca, sözde, bu yollara, dışarıdan 50 santimetre kalınlığında stabilize malzeme getirilip dökülmüş ve bu yollar sulanmış, silindirenmiş sıkıştırılmış. Halbuki böyle bir şey yok; gittik gördük, ne silindirenmiş, ne de köy yoluna 50 santimetre kalınlığında stabilize malzeme dökülmüş. 50 santimetre stabilize bizim devlet yollarında yok. Ataşmanlara böyle geçirilmiş olması, bu işin yapıldığını göstermez. Gerek hafriyat, gerek stabilize taşıma mesafeleri hakikate uygun değil. Bazı bina temellerinde siklop beton ile 300 dozluk beton yapılması, temeller sayısı bakımından çok farklı. Beton inşaatlarında, kum, çakıl mesafeleri de, şüpheyi davet edici biçimdedir. En önemlisi, bu inşaatlarda kullanılan galvanizli sac için, fiyat farkı ile nakliye verilmiştir. Türkiye'nin hiçbir yerinde, o sene, böyle bir fiyat farkı verilmemiştir. Bayındırlık Bakanlığına ait, nakliye ve

fiyat farkı verilecek malzemenin listesi elimdedir; bunu, sayın bakan verebiliyorlar; böyle bir farklı fiyat ve nakliye vermiş olmak için, Yüksek Fen Kurulundan karar istihsal etmek bile kanunsuzdur. Yüksek Fen Heyeti,, «Saclara nakliye fiyat farkı verilir» diye bir kararı nasıl alıyor?

Ayrıca, bina duvarlarında 19 × 19 × 13,5 ebatında tuğla kullanılmıştır, deniyor. Ben hesap ettim, 1 metrekübe 117 tane tuğla düşüyor. Metreküpte 125 tuğla üzerinden para verilmiştir. 125'ten 117'yi düşersek, 8 tuğla parası fazla ödenmiştir. Bunlar için, 1 metreküpte 125 tuğla yerine, 117 tane tuğla parası vermek lazımdır. 8 tane fazla tuğla parası verilmiştir. Bir binada kaç metreküp var? Üç bine yakın bina yapıldığına göre, kaç bin tane tuğla fark ediyor? Bunun hem parası, hem nakliyesi müteahhite ödenmiş. Ben, onun için bunun üzerinde duruyorum.

Tabii, bunlar, fazla adette tuğla yanında, kum, çakıl, stabilize, çimento ve demir, taşımalarından dolayı da nakliye fiyat farkı da almışlar. Nakliye ödemelerinde de, fazla nakliyeden ötürü, nakliye fiyat farkları ödenmişse, bu farktan kimin zararının olduğunu düşünmek lazımdır; memleketimin, milletimin zararı vardır.

Özetle söyleyeyim: Hatırlarsınız, 3,5 milyona ihale edildiğini duyduğum gün, ben ilk defa bu kürsüye, gündem dışı konuşma yapmak için çıktım; «Bunlara olsa olsa, 1 milyon 800 bin liralık malzeme, 700 bin lira da müteahhit kârı olmak üzere her bir ev 2,5 milyon liraya mal olur; niye 3,5 milyona ihale ettiniz?» demedim mi arkadaşlar? Dedim. 3,5 milyona da razıydık; bir bina niye 6 milyon 250 bin liraya çıkıyor? Yazıktır arkadaşlar. Bir memlekette 10 milyara yapılacak olan işi 20 milyara yaparsanız; 10 milyarı altı tane holdingin cebine haksız olarak sokarsınız; bunun araştırmasını Başbakan istemezse, ben isteyeceğim.

Saygılar sunarım. (SHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Nalbant-
oğlu.

Soru cevaplandırılmıştır.

14. — *Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, pancar üreticilerinin bazı sorunlarına ilişkin Sanayi ve Ticaret Bakanından sözlü soru önergesi (6/551)*

BAŞKAN — 14 üncü sırada, Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Sanayi ve Ticaret Bakanından sorusu vardır.

Sayın Yusuf Demir?... Buradalar.

Sayın Sanayi ve Ticaret Bakanı?... Yok.

Soru ertelenmiştir.

15. — Kayseri Milletvekili Muzaffer Yıldırım'ın, Kayseri İlinde yapılması planlanan raylı sisteme ilişkin Başbakan'dan sözlü sorusu ve Bayındırlık ve İskân Bakanı İsmail Safa Giray'ın cevabı (6/552)

BAŞKAN — 15 inci sırada, Kayseri Milletvekili Muzaffer Yıldırım'ın, Başbakan'dan sorusu vardır.

Sayın Yıldırım?... Buradalar.

Sayın Başbakan veya yerine cevap verecek sayın bakan?... Buradalar.

Soru önergesini okutuyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına
Aşağıdaki sorunun, Başbakan tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasına aracılığınızı arz ederim.

Saygılarımla,

Muzaffer Yıldırım
Kayseri

Sayın Başbakan,

Büyük şehirlerde, toplu taşımacılığı gerçekleştirmek için, raylı sisteme geçileceğini, müteaddit defalar, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Başbakanı olarak, TRT ve basında açıkladınız.

Raylı sistemin kurulacağı iller arasında, Kayseri'nin de bulunduğunu, her defasında belirttiniz. 13 Ocak 1986 tarihli Milliyet Gazetesinde ve 14 Ocak 1986 tarihli Kayseri Haber Gazetesinde, Konya Milletvekili Devlet Bakanı Sayın Abdullah Tenekeci'nin Konya'da, resmen aşağıdaki açıklamayı yaptığına dair haber yayınlanmıştır. Açıklama aynen şöyledir: «Raylı sistemi (tramvayı) Kayseri'ye yapmaktan vazgeçtik. Raylı sistem yapılması için sadece Konya'ya ödenek ayrılmıştır.»

Bu açıklama Kayseri'de çok tesiri yapmış olup, kamuoyunu sükûtu hayale uğratmıştır. Bu durum karşısında, Kayseri halkı aşağıdaki sorularımın cevaplarını, Sayın Başbakan'dan merakla beklemektedir.

1. Kayseri'de yapılması planlanan raylı sistemden vazgeçilmiş midir, vazgeçilmemiş midir?

a) Vazgeçilmişse, sebebi nedir?

b) Vazgeçilmemişse, Sayın Tenekeci'nin beyanâtı hususunda ne düşünüyorsunuz?

c) Sizin beyanınız geçerli ise ve raylı sistem Kayseri'de yapılacaksa, kati olarak yapımına hangi tarihte başlanacaktır?

2. Sayın Devlet Bakanımın açıklamasına göre, Kayseri'ye ayrılan raylı sistem için Devlet yardımı-

nın (ödenegin) Konya'ya kaydırıldığı açıkça görülmektedir. Bunun sebebi nedir?

3. Kayseri Vilayeti, niçin Anavatan Hükümeti nezdinde tüvey evlat muamelesi görmektedir? Kayseri, hiçbir iktidar döneminde bu denli ihmal edilmemiştir. Sebebi, Hükümetinizde Kayseri milletvekili olan bir bakanın olmayışı mıdır?

BAŞKAN — Sayın Bakan, buyurunuz efendim.

BAYINDIRLIK VE İSKÂN BAKANI İSMAİL SAFA GİRAY (İstanbul) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Kayseri Milletvekili Sayın Muzaffer Yıldırım'ın, Sayın Başbakanımızdan sorduğu sözlü soruya, Sayın Başbakanın tensipleriyle, ben cevap vermek durumundayım.

SALİM EREL (Konya) — Yetki belgeniz var mı Sayın Bakan?

BAŞKAN — Lütfen lüzumsuz müdahale yapmayalım efendim.

Buyurun Sayın Bakan.

BAYINDIRLIK VE İSKÂN BAKANI İSMAİL SAFA GİRAY (Devamla) — Sayın milletvekili, «Büyük şehirlerde, toplu taşımacılığı gerçekleştirmek için, raylı sisteme geçileceğini, müteaddit defalar Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Başbakanı olarak, TRT ve basında açıkladınız.

Raylı sistemin kurulacağı iller arasında, Kayseri'nin de bulunduğunu, her defasında belirttiniz. 13 Ocak 1986 tarihli Milliyet Gazetesinde ve 14 Ocak 1986 tarihli Kayseri Haber Gazetesinde, Konya Milletvekili, Devlet Bakanı Sayın Abdullah Tenekeci'nin Konya'da, resmen aşağıdaki açıklamayı yaptığına dair haber yayınlanmıştır. Açıklama aynen şöyledir: «Raylı sistemi (tramvayı) Kayseri'ye yapmaktan vazgeçtik. Raylı sistem yapılması için sadece Konya'ya ödenek ayrılmıştır.»

Bu açıklama, Kayseri'de çok tesiri yapmış olup, kamuoyunu sükûtu hayale uğratmıştır. Bu durum karşısında, Kayseri halkı, aşağıdaki sorularımın cevaplarını, Sayın Başbakan'dan merakla beklemektedir.

Soru 1. Kayseri'de yapılması planlanan raylı sistemden vazgeçilmiş midir, vazgeçilmemiş midir?

a) Vazgeçilmişse, sebebi nedir?

b) Vazgeçilmemişse, Sayın Tenekeci'nin beyanâtı hususunda ne düşünüyorsunuz?

c) Sizin beyanınız geçerli ise ve raylı sistem Kayseri'de yapılacaksa, kati olarak yapımına hangi tarihte başlanacaktır?» diye birinci sorularını soruyorlar.

Muhterem milletvekilleri, bir şehirde raylı sistem yapıp yapmamak konusundaki yetki sahibi olan makam, o şehrin belediyesidir. Bakanlığımız, gerekli olduğu takdirde - kanununda o şekilde yazılıdır - Bakanlar Kurulu tarafından görevlendirilir ise, görevlendirildiği şehir için, raylı sistem konusunda görev alır. Aksi takdirde, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, raylı sistem konusunda, herhangi bir şehir için, hiçbir şey yapmaz. Sadece, belediyeler bu konuyu inceleyerek ve yatırımına karar verirlerse, bakanlığımızdan teknik yardım isteyebilirler, projelerini tasdik ettirmek isteyebilirler. Bunlar, kanunumuza göre verdiğim bilgilerdir.

Halihazırda, yalnız İstanbul Belediyesi içerisinde, o da, esas itibariyle, belediye hizmetleri dışına çıkmakta olan tüp geçit yahut tünel geçit konusunda yaptığımız araştırma neticesinde, gene Bakanlar Kurulunun görevlendirmesi halinde, metronun da birlikte etüt edilmesinden ibaret bir işimiz vardır. Bütçeye de bunun için ödenek konmuştur.

İSMET TURHANGİL (Manisa) — Sayın Bakan, iki belediye de Anavatanlı efendim.

BAYINDIRLIK VE İSKÂN BAKANI İSMAİL SAFA GİRAY (Devamla) — Efendim, sorunun o noktasına geldiğim zaman, cevabını arz edeceğim.

Ben, daha evvel sizlere, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile hükümetin bu konulara bakmasının nasıl mümkün olduğunu söylemek için bu bilgileri arz ediyorum. Aslında sayın milletvekili eğer Bayındırlık ve İskân Bakanlığının Teşkilat Kanununu okurlarsa, bunu gayet açık bir şekilde göreceklerdir.

Bu sene bir de, bakanlığımız programına Bursa raylı toplu taşıma projesi konmuştur. Yapım işi bilahare düşünülecektir. İstanbul'un ki de aynı şekildedir.

Bunların dışında Türkiye'de başka hiçbir şehir için bakanlığımız, herhangi bir çalışma yapmamaktadır. Belediyeler kendi beldeleri için gereken çalışmayı yapmakta elbetteki serbesttirler, yetkileri dahilindedir.

Devlet Bakanı Sayın Abdullah Tenekeci'nin, açıklamalarında yer alan «Ödenekler» lafının, yaptığım bu açıklamalar karşısında doğru olmadığı meydandadır. (SHP sıralarından alkışlar) Sayın Devlet Bakanımız Abdullah Tenekeci'nin ne Konya için, ne de Kayseri için bu şekilde bir söz söylemesine imkân yoktur. Çünkü, böyle bir ödenek ne Konya için, ne de Kayseri için, yoktur. Kayseri Belediyesi, eğer raylı toplu taşıma sistemi kurmayı düşünüyor-

sa, böyle bir projesi varsa, bu projeyi yapmakta yetkilidir, serbesttir. Bakanlığımızdan yardım istiyorsa, o da mümkündür.

HAYDAR KOYUCU (Konya) — Ya Konya?...

BAYINDIRLIK VE İSKÂN BAKANI İSMAİL SAFA GİRAY (Devamla) — Konya ve bütün şehirler için aynı şeydir.

İSMET TURHANGİL (Manisa) — Demek ki sayın bakanın verdiği beyan yanlış.

BAYINDIRLIK VE İSKÂN BAKANI İSMAİL SAFA GİRAY (Devamla) — Sayın bakan böyle bir beyanda bulunmamıştır.

Bu soruyu cevaplandırmam gerektiğinde, böyle bir beyanı var mıdır diye Sayın Tenekeci'den sordum; Sayın Tenekeci de bana «Hayır efendim, böyle bir beyan yoktur» dediler. Zaten olması için - anlattığım çerçevede - sebep de yoktur.

Elbetteki Kayseri için böyle bir beyanları olsaydı, çok tesiri yapardı ve elbetteki Sayın Abdullah Tenekeci bunu nazarı itibara alırdı ve böyle bir beyanda bulunmazdı. O zaman, belki de gazete, bu çok tesirini yaratmak için böyle yazmıştır.

Yukarıda verdiğim cevapla, ikinci soru da kendiliğinden cevaplanmış bulunmaktadır. Yani, sayın devlet bakanının açıklamasına göre, raylı sistem için Kayseri'ye ayrılan devlet yardımının ve ödeneğinin Konya'ya kaydırıldığı gibi bir şey yoktur.

Üçüncü soru : «Kayseri Vilayeti, niçin Anavatan Hükümeti nezdinde üvey evlat muamelesi görmektedir? Kayseri hiçbir iktidar döneminde bu denli ihmal edilmemiştir. Sebebi, Hükümetinizde Kayseri milletvekili olan bir bakanın olmayışı mıdır?»

Efendim, bakan sayısı 22 olup bunların 3 - 4 tanesi de İstanbul'dandır. Geriye 18 bakan ve 66 il kalmaktadır. Böyle bir söz söylenebilir mi, böyle bir soru akla gelir mi; mümkün değildir. Bunu seçmene selam olsun diye sorulmuş bir soru diye değerlendirdim; özür dilerim.

Arz ederim.

MUSTAFA MURAT SÖKMENOĞLU (Hatay) — Sayın Yıldırım'ın seçmene selama ihtiyacı yoktur.

İSMET TURHANGİL (Manisa) — Onu sizlerde görüyoruz.

ERTUĞRUL GÖKGÜN (Aydın) — Seçmene selam göndermek ayıp değildir.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bakan.

Sayın Yıldırım, bir açıklamada bulunacak mısınız?

MUZAFFER YILDIRIM (Kayseri) — Müsaade ederseniz efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Yıldırım; süreniz 5 dakidadır efendim.

MUZAFFER YILDIRIM (Kayseri) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; sorumla ilgili olarak açıklama yapan sayın bakanıma teşekkür ederim. Ancak, bizim seçmene selam vermek için herhangi bir durumumuz mevcut değildir ve seçmene selam vermeye ihtiyacımız da yoktur.

Ortada, verilen bir beyanat vardır ve bu beyanat, Milliyet Gazetesinde yayınlanmıştır; fotokopisi de buradadır. 13 Ocak 1986 tarihli, Milliyet Gazetesi kupürünü okuyorum:

«Kayseri'den vazgeçildi. Konya'da tramvayın yapımına nisanda başlanacak. Konya'da, son yılların en büyük yatırımı olarak nitelendirilen raylı sistemin temeli, nisan ayında atılacak. Tramvayın yapımını gerçekleştirecek. Almanya'nın Siemens Firmasıyla ön protokolün imzalandığını ve bu yatırım için ilk aşamada 5 milyon liralık ödenek ayrıldığını belirten Devlet Bakanı Abdullah Tenekeci, bu projenin iki ünite de tamamlanacağını ve 24 kilometre uzunluğunda olacağını söyledi. Öte yandan, Konya ile birlikte Kayseri'de yapımı gerçekleştirilmesi düşünülen raylı sistemin, Kayseri bölümünün, şimdilik plandan çıkarıldığı öğrenildi.»

Şimdi, bu haber hükümetçe tektip edilmediğine göre, bizce söylenmiş demektir ve bu haberin arkasından, Kayseri'de çıkan bir gazetede, «Kayseri'ye tramvay yapılmıyor, Keçeciler Konya'yı ihya ediyor, bizinkiler ise uyuyor» başlığı altında bir flaş yazı yayınlandı. Biz de, bunun üzerine, bu önergemizi haklı olarak verdik.

Kayseri'de, hava kirliliğinin gün geçtikçe tehlikeli boyutlara ulaştığını, daha önce bu kürtüden dile getirmiştik. Hem toplu taşımacılığı gerçekleştirmek, hem de kirliliği azaltmak bakımından raylı sisteme geçmek Kayseri'de elzemdir. Maliyeti 25 - 30 milyar lira civarında olan raylı sistem için devlet, Kayseri Belediyesine yardımcı olmalıdır.

Sayın bakanımızın açıkladığına göre, devlet yardımcı olabiliyor. Acaba, niçin, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı olarak, sadece Bursa ve İstanbul illerini plana aldılar da, Türkiye'de ilk defa raylı sistemi getirmek için sekiz sene evvelinden beri uğraşan, çaba veren Kayseri Belediyesinin, tahakkuk ettirmek istediği raylı sistemi, programlarına almadılar; bu da bir merak konusudur. Kayseri Belediyesi,

raylı sistem için, senelerdir uğraşmaktadır. Hatta raylar getirilmiş, şu anda beklemekte olup, çürüme-ye terk edilmiştir. Acaba sayın bakanımın, bekleyen ve çürüyen raylardan haberi var mı? Her ne hal ise, senelerdir, Devlet Planlama Teşkilatınca teşvik belgesi verilmediği ve dolayısıyla devletten yardım alınmadığı için, bu iş bir türlü gerçekleştirilememektedir. Konya İli, Sayın Keçeciler ve Sayın Devlet Bakanı Tenekeci'nin konuyu bizzat takipleriyle devlet planlamadan teşvik belgesini almış ve ön protokolü imzalanmıştır. Biz bunu demekle hiçbir vilayeti kıskanmıyoruz. İsteriz ki, Konya'ya, İstanbul'a, Bursa'ya veya başka vilayetlere daha çok yatırımlar yapılsın; fakat kendi vilayetimizin hakkını aramak da bizim vazifemizdir. (SHP sıralarından alkışlar)

Devlet bütçesine, 40 milyar lira civarında vergi ödeyerek katkıda bulunan Keyserimize, Anavatan Partisi iktidarı döneminde yatırım yapılmamıştır, Kayseri unutulmuştur. Yeni yatırımdan vazgeçtik, mevcut olan ve üç dört bin kişinin geçimini temin eden 50 yıllık Dikimevi bile başka vilayetlere nakledilmiştir. Develi projesi kaderine terk edilmiş olup Kayseri İli, hiçbir iktidar döneminde bu denli ihmal edilmemiştir.

Maruzatım bu kadardır. Hepinize saygılar sunarım. (SHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Yıldırım. Soru cevaplandırılmıştır.

16. — *Adana Milletvekili Metin Üstünel'in, Adana İli Kadiri İlçesinde yapılan açılış ve temel atma törenlerine ilişkin Başbakan'dan sözlü sorusu ve Devlet Bakanı Abdullah Tenekeci'nin cevabı (6/554)*

BAŞKAN — 16 ncı sırada, Adana Milletvekili Metin Üstünel'in, Adana İli Kadiri İlçesinde yapılan açılış ve temel atma törenlerine ilişkin Başbakan'dan sorusu vardır.

Sayın Metin Üstünel?... Burada.

Sayın Başbakan veya yerine cevap verecek sayın bakan?... Burada.

Soru önergesini okutuyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Aşağıdaki sorunun, Başbakan tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasına aracılığınızı arz ederim. Saygılarımla.

Metin Üstünel
Adana

5 Ocak 1986 tarihli, Adana Ekspres Bölge Gazetesinde yayımlanan bir haberde; Kadiri İlçesi Küçük

Çınar Köyünde açılan Sağlık Ocağı ile yine aynı İlçenin Aşağı Çayanlı Köyünde hizmete açılan Köy-Konağı ve içme suyu temel atma törenleri İki ANAP milletvekili tarafından yapılmıştır.

1. Bu haber doğru mudur? Doğru ise, tarafınızdan bu milletvekillerine, bu hizmetlerin yapılmasında görev verdiniz mi?

2. Kamu kurum ve kuruluşlarının açılış ve temel atma törenlerinin, yetkisiz kişilerce yapılmasını doğru buluyor musunuz?

3. Yapılan bu tür hareketler, sizce partizanlık değil midir?

4. Hükümetinizin görevi süresince, bu tür yanlış hareketleri yapmaya daha ne kadar devam edeceksiniz?

5. Bu tür hareketler, kamu adına hizmet veren kurum ve kişileri yıpratmaz mı?

6. Bu açılış ve temel atma törenleri davetli ise, neden muhalefet milletvekilleri davet edilmedi?

BAŞKAN — Buyurun Sayın Bakan.

DEVLET BAKANİ ABDULLAH TENEKECİ (Konya) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Adana Milletvekili Sayın Metin Üstünel'in, Kadirli İlçesinde yapılan, bazı açılış törenlerine ilişkin, Sayın Başbakan'a yönelttikleri sözlü sorunun cevabını arz edeceğim.

Sayın soru sahibinin atıfta buldukları 5 Ocak 1986 tarihli Adana Ekspres Bölge Gazetesi, bazı köylerdeki temel atma ve açılış olaylarını, kamuoyuna, gerekli şekilde yansıtmamıştır.

Her ilde olduğu gibi, Adana'da da valilik resmî açılış törenlerine, genel olarak milletvekillerini de davet etmektedir; ancak, 4 Ocak 1986 günü, Kadirli İlçesine bağlı bazı köylerdeki tesislerin açılış törenleri, kısa süre zarfında planlandığı için, sayın milletvekillerine ayrı ayrı davetiye gönderilememiştir. O sırada Adana'da bulunan, milletvekili arkadaşlarımızdan Sayın Ledin Barlas ve Sayın Şevket Gedik, törenlere katılmayı arzu etmişler ve de katılmışlardır. Söz konusu törenlerde, hükümeti temsilen Adana valisi yardımcısıyla, ilgili şube müdürleri de hazır bulunmuşlardır.

Küçük Çınar ve Aşağı Çayanlı köylerindeki açılış törenlerinde, ilgili il müdürleri ve ilçe kaymakamı halka hitap etmiş ve törenler de usulünce yürütülmüştür. Bu sırada, yöre halkının isteği üzerine, Küçük Çınar Köyü Sağlık Ocağının açılışını Sayın Şevket Gedik, Aşağı Çayanlı Köy Konağının açılışını da Sayın Le-

din Barlas yapmışlardır. Hemen ifade edeyim ki, her iki tören sırasında da milletvekili arkadaşlarımız, halka hitaben herhangi bir konuşma yapmamışlardır.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bakan.

Sayın Üstünel, açıklama yapmak istiyor musunuz? **METİN ÜSTÜNEL** (Adana) — Evet efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Üstünel; süreniz 5 dakikadır.

METİN ÜSTÜNEL (Adana) — Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; sayın bakana, soruma cevap verdiği için teşekkür ederim.

5 Ocak 1986 günü Adana'nın kurtuluş törenine katılmak üzere - muhalefet milletvekili olarak - ben de orada bulunmaktaydım. Kendi yöremiz ve kendi beldemizde bu şekilde açılış törenlerine, kısa sürede de olsa, ilgili kurum ve kuruluşların biz milletvekillerini de haberdar etmesi olağan bir şeydir. Ancak, ne yazık ki, bizlere haber vermeksizin, sadece iktidar milletvekillerine haber verilmek suretiyle açılış törenlerine bu milletvekili arkadaşlarımız katılmış bulunmaktadırlar.

Milletvekillerinin bu tür törenlere davet edilmeleri isabetlidir; ancak, kamu kaynakları kullanılarak yapılmış olan tesislerin temel atma törenlerinde, siyasi parti mensubu milletvekillerinin kurdela kesmeside doğal değildir. Daha önemlisi, bu gibi resmî törenlerde milletvekillerinin açılış yapması, bazı siyasi yanlışlıklar doğurabilir. Kaldık ki, bu tür kural dışı zorlamalar, kamu yöneticilerinin üzerinde de anlamsız bir baskı doğuracaktır.

Sonuç olarak, yasama organı üyelerinin ne olursa olsun - yürütme işlerine heves etmemeleri gerekir.

Bu vesileyle hepimize saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Üstünel. Soru cevaplandırılmıştır.

17. — *Balıkesir Milletvekili Davut Abacıgil'in, Balıkesir İli Ayvalık İlçesi ve çevresinin su sorununa ilişkin sözlü sorusu ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Sudi Türel'in cevabı (6/555)*

BAŞKAN — 17 nci sırada, Balıkesir Milletvekili Davut Abacıgil'in, Balıkesir İli Ayvalık İlçesi çevresinin su sorununa ilişkin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanından sorusu yer almaktadır.

Sayın Davut Abacıgil?.. Buradalağ.

Sayın Bakan?.. Buradalar.

Önergeyi okutuyorum efendim ;

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına
Aşağıdaki sorunun Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanınca sözlü olarak cevaplandırılmasına aracılığınızı arz ederim.

Davut Abacıgil
Balıkesir

1. Balıkesir Ayvalık İlçesi Altınova Kasabasının 38 000 dekar ekilen tarım arazisi vardır.

2. Özellikle yaz ürünü pamuk, sebze, mısır ve patates ekimi yapılmakta olması, üreticileri su kullanmaya zorlamaktadır.

3. Bu yerin turistik yer olması nedeni ile binalar su ihtiyacını kendileri yeraltı suyundan karşılamakta, mevsiminde en az 2 000 motopomla yeraltı suyunu çekmek suretiyle sulama işleri yapılmaktadır.

4. Derine kaçan suyu alabilmek için mitopomplar aşağı indirilerek çalışma sürdürülmekte, bu da bedeli 700 - 800 milyona varan akaryakıt sarfına mal olmaktadır.

5. Ayvalık, Küçükköy ve Altınova üçlüsünün su deposu sözü edilen oavadır. Gelişigüzel su çekimi ilerde büyük sorunlar yaratacaktır. Buna mani olmak için;

a) Balıkesir - İzmir il sınırındaki Madra Çayına baraj yapımı düşünülmüş ve programa alınmış mıdır?

b) Balıkesir ve İzmir D.S. İşlerinde proje ve etüd çalışmaları yapıldığı, son 1-2 yıl içinde toprak sondaj işleri de sürdürüldüğüne göre bu çalışmalardan alınan sonuç nedir?

Bu kasabaların sorununu baraj yapımı ile halletmeyi düşünür müsünüz? Bakanlıkça bu çalışmalar değerlendirilmiş midir, açıklar mısınız?

BAŞKAN — Sayın Bakan, buyurun efendim; konuşma süreniz 10 dakikadır.

ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANI
SUDİ TÜREL (Antalya) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Balıkesir Milletvekili Sayın Davut Abacıgil'in, Balıkesir İli Ayvalık İlçesi ve çevresinin su sorununa ilişkin sözlü soru önergelerine cevaplarımı arz ediyorum.

Soru önergesinde sözü edilen Madra Barajı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğüne, planlama çalışmaları tamamlanarak rapor tanzimi aşamasına getirilen Altınova Projesi kapsamında yapımı öngörülen bir depolama tesisidir.

Madra Çayı üzerinde inşası düşünülen 86 metre yüksekliğindeki Madra Barajı ile Altınova'da 9 140 hektar ve Bakırçay Mansap Ovasında 1 342 hektar

olmak üzere toplam 10 485 hektar arazinin sulanması sağlanacak ve ayrıca Madra Çayı taşkınları kontrol altına alınacaktır.

1985 yılı birim fiyatları ile Madra Barajının tesis bedeli 5,2 milyar TL, sulama şebekesi tesis bedeli 2,6 milyar TL olmak üzere DSİ yatırımının, toplam bedeli 7,8 milyar Türk Lirasına baliğ olacağı hesaplanmıştır.

Madra Barajı ve sulama şebekesi kesin projelerinin ikmalini müteakip konu, bütçe imkânları çerçevesinde uygulama programlarına teklif edilecektir.

Bilgilerinize saygı ile arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bakan.

Sayın Abacıgil, açıklamada bulunmak istiyor musunuz?

DAVUT ABACIGİL (Balıkesir) — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

BAŞKAN — Teşekkür ederim efendim.

Soru cevaplandırılmıştır.

18. — *Konya Milletvekili Salim Erel'in, Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasi partilerin genel başkanları ile bazı gazete temsilcileri arasında düzenlenen televizyon programlarına ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/558)*

BAŞKAN — 18 inci sırada, Konya Milletvekili Salim Erel'in, Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasi partilerin genel başkanları ile bazı gazete temsilcileri arasında düzenlenen televizyon programlarına ilişkin Başbakan'dan sorusu vardır.

Sayın Salim Erel?.. Burada.

Sayın Başbakan veya cevap verecek sayın bakan?.. Yoklar.

Soru ertelenmiştir.

19. — *Konya Milletvekili Salim Erel'in, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin deniz otobüsleri ile yapacağı toplu taşımacılığa ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/559)*

BAŞKAN — 19 uncu sırada, Konya Milletvekili Salim Erel'in, Başbakan'dan sorusu vardır.

Sayın Salim Erel?.. Burada.

Sayın Başbakan veya cevap verecek sayın bakan?.. Yok.

Soru ertelenmiştir.

20. — *Konya Milletvekili Salim Erel'in, Ankara, İstanbul, İzmir ve Bursa illerinde yapılacağı belirtilen toplu taşıma sistemlerine ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/560)*

BAŞKAN — 20 nci sırada, Konya Milletvekili Salim Erel'in, Başbakan'dan sorusu vardır.

Sayın Salim Erel?.. Burada.

Sayın Başbakan veya cevap verecek sayın bakan?..

Yok.

Soru ertelenmiştir.

21. — *Konya Milletvekili Salim Erel'in, Konya, Ereğli Şeker Fabrikası yapım çalışmalarına ilişkin Sanayi ve Ticaret Bakanından sözlü soru önergesi (6/561)*

BAŞKAN — 21 inci sırada, Konya Milletvekili Salim Erel'in Sanayi ve Ticaret Bakanından sorusu vardır.

Sayın Salim Erel?.. Burada.

Cevap verecek sayın bakan?.. Yok.

Soru ertelenmiştir.

22. — *Diyarbakır Milletvekili Mahmud Altunakar'ın, hâkim ve savcılar ile diğer adliye mensuplarının bazı sorunlarına ilişkin Adalet Bakanından sözlü soru önergesi (6/562)*

BAŞKAN — 22 nci sırada, Diyarbakır Milletvekili Mahmud Altunakar'ın, hâkim ve savcılar ile diğer adliye mensuplarının bazı sorunlarına ilişkin Adalet Bakanından sorusu vardır.

Sayın Mahmud Altunakar?.. Burada.

Cevap verecek sayın bakan?.. Yok.

Soru ertelenmiştir.

23. — *Diyarbakır Milletvekili Mahmud Altunakar'ın, emekli öğretmenlere ilişkin Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanından sözlü soru önergesi (6/563)*

BAŞKAN — 23 üncü sırada, Diyarbakır Milletvekili Mahmud Altunakar'ın, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanından sorusu vardır.

Sayın Mahmud Altunakar?.. Burada.

Cevap verecek sayın bakan?.. Yok.

Soru ertelenmiştir.

24. — *İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, çocuk mahkemelerine ilişkin Adalet Bakanından sözlü soru önergesi (6/564)*

BAŞKAN — 24 üncü sırada, İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, çocuk mahkemelerine ilişkin Adalet Bakanından sorusu vardır.

Sayın Edip Özgenç?.. Burada.

Cevap verecek sayın bakan?.. Yok.

Soru ertelenmiştir.

25. — *Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Uşak İli Merkez - Dağdemirler Köyünün içme suyu sorununa ilişkin Tarım Orman ve Köyişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/565)*

BAŞKAN — 25 inci sırada, Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in Tarım Orman ve Köyişleri Bakanından sorusu vardır.

Sayın Yusuf Demir?.. Burada.

Cevap verecek sayın bakan?.. Yok.

Soru ertelenmiştir.

26. — *Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Uşak İli Banaz İlçesi Ahat ve Çamsu köyleri pancar üreticilerinin bazı sorunlarına ilişkin Sanayi ve Ticaret Bakanından sözlü soru önergesi (6/566)*

BAŞKAN — 26 ncı sırada, Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in Sanayi ve Ticaret Bakanından sorusu vardır.

Sayın Yusuf Demir?.. Burada.

Cevap verecek sayın bakan?.. Yok.

Soru ertelenmiştir.

27. — *Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Uşak İli Merkez ve Banaz ilçelerinde tütün ekimine izin verilmemesinin nedenine ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından sözlü soru önergesi (6/567)*

BAŞKAN — 27 nci sırada, Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in Maliye ve Gümrük Bakanından sorusu vardır.

Sayın Yusuf Demir?.. Burada.

Cevap verecek sayın bakan?.. Yok.

Soru ertelenmiştir.

28. — *Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Uşak İli Merkez ve Banaz ilçelerinde tütün ekimine izin verilmesine ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından sözlü soru önergesi (6/568)*

BAŞKAN — 28 inci sırada, Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Maliye ve Gümrük Bakanından sorusu vardır.

Sayın Yusuf Demir?.. Burada.

Sayın Maliye ve Gümrük Bakanı veya yerine cevap verecek sayın bakan?.. Yok.

Ertelenmiştir.

29. — *İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, Adana-Mersin karayolu güzergâhında tarım arazileri üzerine sanayi siteleri kurulduğu iddiasına ilişkin Tarım Orman ve Köyişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/569)*

BAŞKAN — 29 uncu sırada, İçel Milletvekili Edip Özgenç'in Adana - Mersin karayolu güzergâhında tarım arazileri üzerinde sanayi siteleri kurulduğu iddiasına ilişkin Tarım Orman ve Köyişleri Bakanından sorusu vardır.

Sayın Edip Özgenç?.. Burada.

Sayın Tarım Orman ve Köyleri Bakanı veya yerine cevap verecek sayın bakan?.. Yok.

Ertelenmiştir.

30. — İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, piyasa ekonomisine ilişkin Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısından sözlü soru önergesi (6/570)

BAŞKAN — 30 uncu sırada, İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, piyasa ekonomisine ilişkin Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısından sorusu vardır.

Sayın Edip Özgenç?.. Burada.

Sayın Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı?.. Yok.

Ertelenmiştir.

31. — İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, Mersin ve Tarsus'ta çevre kirliliğinin önlenmesi için alınacak tedbirlere ilişkin Devlet Bakanından sözlü soru önergesi (6/571)

BAŞKAN — 31 inci sıradaki İçel Milletvekili Sayın Edip Özgenç'in, sorusu, 20 gün mehil istenmesi itibariyle ertelenmiştir.

VI. — KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

1. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret; Dışişleri komisyonları raporları (1/717) (S. Sayısı : 392) (1)

BAŞKAN — Sayın milletvekilleri, gündemin, «Kanun Tasarı ve Teklifleriyle Komisyonlardan Gelen diğer İşler» kısmına geçiyoruz.

Bu kısımdaki, 392 sıra sayılı, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun bulunduğuna Dair Kanun Tasarısının görüşülmesine başlıyoruz.

Hükümet ve Komisyon yerlerini almışlardır.

Komisyon raporunun okunup okunmamasını oylarınıza sunuyorum: Komisyon raporunun okunmasını isteyenler... Okunmasını istemeyenler... Komisyon raporunun okunması kabul edilmiştir.

Komisyon raporunu okutuyorum :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

«Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı» Dışişleri Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Türkiye Atom Enerjisi Kurumunun temsilcilerinin katılımıyla; Komisyonumuzun 4.12.1985 tarihli 4 üncü Birleşiminde incelenip görüşüldü.

(1) 392 S. Sayılı Basmayazı tutanağa eklidir.

Kanun tasarısının tümü üzerinde cereyan eden müzakereler sonucunda aşağıdaki hususların belirtilmesinde yarar görüldü.

Herhangi bir ülkeyle nükleer alanda teknoloji, nükleer malzeme (yakıt vs.) ve tesis alışı - verışı için iki ülke arasında bir işbirliği anlaşması yapılması gerekmektedir. Böyle bir anlaşma, genel olarak işbirliği yapılacak alanları, şartlarını, nükleer teknoloji, malzeme ve tesislerin barışçı amaçlar dışında kullanılmaması ve üçüncü ülkelere aktarılmasında uyulacak esasları belirlemektedir.

Türkiye 1969 yılında imzalanan ve 1979 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanan «Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması» ile nükleer teknoloji, malzeme ve tesisleri yalnızca barışçı amaçlarla kullanacağını taahhüt etmiştir. Buna bağlı olarak Türkiye ile Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı arasında bir denetim anlaşması imzalamıştır. Bu bakımdan, hükümetler arasında imzalanacak ikili işbirliği anlaşması Türkiye'nin nükleer enerjiyi barışçı amaçlarla kullanma politikasının teyidi ve tamamlayıcı bir unsuru olmaktadır.

Türkiye'de ilk nükleer santralin kuruluşuyla ilgili çalışmalar uzun zamandan beri devam etmektedir. 1976 yılında yapılan ön araştırmalara dayanarak Akdeniz kıyısında Taşucu'nun yaklaşık 40 km. batısındaki Akkuyu ilk santral yeri olarak seçilmiştir. İkinci kuruluş yeri olarak belirlenen Sinop'ta ön araştırmalar devam etmektedir.

1977 - 78 yıllarında yapılan ihalede birinci sırayı alan Asea Atom/Stal Laval (İsveç) konsorsiyumuyla yapılan görüşmeler, karşılaşılan ekonomik ve politik güçlükler ve İsveç hükümetinin kredi garantisinin süresini uzatmaması dolayısıyla sonuçsuz kalmıştır. 1983 yılında alınan tekliflere dayanarak Atomic Energy of

Canada Limited (AECL : Kanada) ve Kraftwerk Union (KWU : F. Almanya) firmalarına Akkuyu'da, General Electric (GÖ : A.B.D.) firmasına da Sinop'ta birer nükleer santral kurmaları için niyet mektupları verilmiştir. Sinop'taki yer araştırmaları henüz sonuçlanmadığından G. E. firmasıyla yapılan görüşmeler 1984 yılı başında durdurulmuştur. AECL ve KWU firmalarıyla yapılan görüşmeler sonucunda Ağustos 1984'de «Anahtar Teslimi» bazında anlaşma esasları belirlenmiştir. Eylül 1984'de her iki firmadan, hükümetin politikasına uygun olarak, Nükleer santralları «yap - işlet - devret» esasına göre kurmaları, 15 yıl süreyle işletmeleri, bu sürede santralların borçları ödendikten sonra Türkiye'ye devretmeleri istenmiştir. KWU firması istenilen esaslara uyamadığı için görüşmeler 1985 ilkbaharında kesilmiştir. AECL firmasıyla prensipler üzerinde anlaşmaya varılarak Ağustos 1985'de bir «Ön Anlaşma» imzalanmıştır. Buna göre verilen süre içinde (Ocak 1986 sonuna kadar) finansman ve diğer hususlarda taraflar arasında anlaşma sağlanması kaydıyla, ilk nükleer santralin AECL tarafından kurulması karara bağlanmıştır. Halen Kanada hükümetin projeyi ve kredi tahsisini onaylaması beklenmektedir.

KWU firması kısa bir süre önce şartlarını daha da istenilen model yönünde değiştirerek yeni bir teklif vermiştir. Teklifile ilgili değerlendirmeler devam etmektedir.

Türkiye ile Kanada hükümetleri arasında yapılacak işbirliği anlaşması yalnızca nükleer santralla ilgili olmayıp araştırma, geliştirme, nükleer malzeme, teknoloji ve tesislerin alım - satımıyla ilgili genel çerçeveyi belirlemektedir. F. Almanya ile de benzer bir anlaşma metni hazırlanarak parafe edilmiştir. Doğrudan doğruya nükleer santral ihalesiyle ilgili değildir. Bununla beraber, nükleer santral ihalesinin karara bağlanması ve santralin kurulmasına başlanması için bir ön şart teşkil etmektedir. Bu bakımdan, nükleer santralla ilgili uzun süreden beri devam eden çalışmaların sonuçlandırılarak uygulamaya geçilebilmesi için işbirliği anlaşmasının Türkiye Büyük Millet Meclisinde onaylanarak yürürlüğe girmesi gerekli görüldüğünden tasarının maddelerine geçilmesi uygun görülmüş ve 1, 2, 3 üncü maddeler aynen kabul edilmiştir.

Genel Kurulun tasviplerine arz edilmek üzere Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan
Fethi Çelikbaş
ve Komisyon Üyeleri

BAŞKAN — Tasarının tümü üzerinde grupları adına söz isteyen sayın milletvekillerini okuyorum : Milliyetçi Demokrasi Partisi Grubu adına Sayın Turgut Kunter, Sosyal Demokrat Halkçı Parti Grubu adına Sayın Paşa Sarioğlu, Anavatan Partisi Grubu adına Sayın Ali Rifkî Atasever.

Milliyetçi Demokrasi Partisi Grubu adına Sayın Turgut Kunter; buyurun efendim. (MDP sıralarından alkışlar)

Sayın Kunter, konuşma süreniz 20 dakikadır.

MDP GRUBU ADINA TURGUT HALİT KUNTER (Rize) — Sayın Başkan, Türkiye Büyük Millet Meclisinin sayın üyeleri; maruzatıma başlamadan evvel Sayın Başkanı, sayın milletvekillerini Milliyetçi Demokrasi Partisi Grubu ve şahsım adına saygı ile selamlarım.

Görüşmekte olduğumuz, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 392 sıra sayılı Kanun Tasarısı, Dışişleri Komisyonunda usule aykırı bir şekilde görüşülmüştür.

Nükleer teknoloji transferi gibi önemli bir tasarının bulunduğu metin, komisyon üyelerine önceden usulü vechile dağıtılmamıştır. Tasarı Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonumuzun yanı sıra, Plan ve Bütçe Komisyonunda da görüşülmemiştir.

Ayrıca, bu mühim tasarının, ilgili sayın bakan huzuruyla görüşülmesi talepleri de dikkate alınmamış ve oy çokluğuyla, tasarının komisyondan geçirilmesi cihetine gidilmiştir. Bu tutum karşısında bizler ve anamuhalefet partisi üyesi sayın arkadaşlarımız, komisyon toplantısında bulunmamışızdır. Nihai olarak tasarının giyabımızda görüşüldüğünden, komisyon raporu tarafımızdan imza edilmemiştir.

Bu nedenle tasarının komisyonda tekrar görüşülmesi gerektiğine inanıyoruz.

Teşekkür eder, Yüce Genel Kurula saygılar sunarım. (MDP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Kunter. Sosyal Demokrat Halkçı Parti Grubu adına Sayın Paşa Sarioğlu, buyurun efendim. (SHP sıralarından alkışlar)

Sayın Sarioğlu süreniz 20 dakikadır efendim.

SHP GRUBU ADINA PAŞA SARIOĞLU (Ağrı) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uy-

gun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı üzerinde Sosyal Demokrat Halkçı Parti Grubu adına görüşlerimi sunmak üzere söz almış bulunuyorum. Sözlerime başlamadan önce şahsım ve grubum adına hepinizi saygıyla selamlarım.

Sayın milletvekilleri, evvela şunu hemen belirtiyim ki, bugün burada müzakere edilen anlaşma metnini, biz de Dışişleri Komisyonunun bir üyesi olduğumuz halde, ancak genel Kurul gündemine girip, basıldıktan sonra gördük. Komisyonunda metin üzerinde ve genel olarak nükleer enerji politikasıyla ilgili olarak söz söylememiz mümkün olmadı ve itirazlarımıza rağmen, tasarı muhalefet milletvekilleri dışındaki milletvekillerce kabul edilerek Genel Kurula sevk edilmiş oldu.

Sayın milletvekilleri, nükleer enerji ve nükleer teknoloji, dünyanın her yanında bu işe giren devletleri birçok yönden ilgilendiren ve de sorunları olan önemli bir iştir.

Bu sebeple, konu basit bir enerji tesisi satın alınmış gibi ele alınmaz. Bu santrallerin yapım süresi normal olarak yedi sekiz yıldır. Bir iktidar döneminde başlayan bir tesis, başka bir iktidar dönemine sarkmaktadır. Sizin iktidarınızca başlatılacak böyle bir önemli proje, çok muhtemeldir ki, yarın bizim iktidarımıza devredilmiş olacaktır. Onun için, konuyu sadece bir iktidarın politik ve ekonomik kararı olarak ele almamak gerekir.

Bu noktadan hareketle biz muhalefet olarak, Türkiye'nin nükleer enerji politikası hakkında ne düşündüğünü, siyasî ve ekonomik boyutlarının ne olduğunu, teknoloji seçimindeki tercihini ve sebeplerini ve başkaca hangi alternatiflerin var olduğunu ve diğer ilgili hususları en yetkili düzeyde, hükümetten dinlemek isterdik. Bunun için de bu konuda şu ana kadar herhangi bir yorum yapmadık. Ancak, üzülererek ifade edeyim ki, hükümetten de bu konu hakkında muhalefete hiçbir bilgi verilmedi.

Kaldığı, tesisler riskli ve maliyeti çok yüksek olan tesislerdir. Devleti bağlayan yükümlülükler getirmektedir. Onun için de, yalnız bir partiyi ve hükümeti değil, bütün ülkeyi ilgilendirmektedir.

Fransa, nükleer enerji politikasını ulusal bir politika haline getirmiştir.

İtalyan hükümeti, takriben bundan on yıl önce, bizdeki TEK'in karşılığı olan, devlet tekelindeki yegâne enerji kurumu olan ENEL'e yeni bir genel müdür atacağı zaman, bütün partilerin katılımıyla ortak bir görüş saptayarak, adaylardan şimdiki genel müdüre,

nükleer enerji politikası hakkındaki görüşünü sormuş ve onun verdiği bilgilerle bütün partiler tatmin olduktan sonra, atamayı gerçekleştirmiştir.

Avusturya'da yıllar önce yapılan ilk ve son nükleer santral, halk oylaması sonucunda, işletmeye alınamamış ve bu karara bütün siyasî partiler katılmıştır.

İsveç'te yine siyasî partilerin ortak bir kararıyla nükleer enerji santrallerinin 2015 yılından sonra durdurulması kararı alınmıştır.

Bu örneklerde görüldüğü gibi, hangi ülkede olursa olsun, hükümetler nükleer programlarına ulusal karakter vermişler ve uygulamayı bu yönde yürütmüşlerdir.

Bu vesileyle sadece Yüce Meclisin dikkatine sunmak üzere, biraz da Hindistan atom enerjisi programından bahsetmek istiyorum: Hindistan, ülkenin kalkınmasında, bilimsel, ekonomik ve teknikten oluşan know - how kombinasyonunun gerekli olduğu düşüncesinden hareketle işe girmiştir. Kendisine 2000 yılı için 10 000 megavatlık nükleer enerji programı öngörmüştür. Bu, ülkenin uranyum üretiminin, bu santralleri otuz yıl süreyle besleyeceğini dikkate alarak hazırlanmış bir programdır.

Hindistan ayrıca, yirmi yıl önce, tamamen yerli malzeme ve teknoloji ile Trombay'da bir nükleer yakıt imali fabrikası kurmuştur. Bu fabrikada, yeni yakıt ve malzeme araştırmalarını yapmakta, ayrıca 1971'de Haydarabat'ta kurduğu nükleer yakıt kompleksi ile de ülkenin nükleer santrallerinin yakıt ihtiyacını karşılamaktadır.

Bunlardan ayrı olarak, nükleer füzyon, lasers, iletici acceleratör için de Madhya Pradesh'te yeni bir ilave araştırma merkezi kurmuştur.

Diğer taraftan, gerek uranyum ve gerekse bol miktarda toryum rezervleri bulunan Hindistan, Tamil - Nadu'da, Kalpakka'da bir reaktör araştırma merkezi kurmuştur. Nükleer artıkların nasıl korunacağı ise nükleer enerji programının başlatılmasından çok önce halledilmiştir.

Bildiğiniz gibi, nükleer artıklar bütün dünyada büyük sorun olmaktadır. Bunun için her devlet kendisine göre bir yöntem geliştirmiştir, fakat bize benzediği için Hindistan üzerinde durmak istedim. Hindistan hükümeti, nükleer programa başlamadan önce, bu artıkları nasıl muhafaza edeceğini dikkate alarak araştırmalara girmiştir, asıl üzerinde durmak istediğim budur.

Bu örnekler, değişik ülkelerde siyasî partiler arasında hem görüş alışverişini ve daha ileri derecede işbirliğini sergilerken, diğer taraftan politik, ekonomik, teknolojik, güvenlik, dış politika ve sosyal yönleriyle oldukça önemli bir konuda hangi çalışmaların projeye paralel olarak yürütülmesinin de gerekli olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Sayın milletvekilleri, konuya geçmeden önce kısaca nükleer teknolojiden de bahsetmek istiyorum. Böylece, nükleer reaktör tiplerini tanıtmada da yarar görüyorum.

Bugün genel olarak reaktör yapımında üç ayrı teknoloji kullanılmaktadır; bunlar : Doğal uranyum oksit yakıtlı ağır su tipi reaktörler; doğal uranyum - metal yakıtlı gaz grafit tipi reaktörler; hafif zenginleştirilmiş, yani yüzde 2, yüzde 3 oranında zenginleştirilmiş uranyum oksit yakıtlı normal su tipi reaktörlerdir.

Birinci tipler - ki, bugün Türkiye'ye teklif edilen reaktör tipidir - Kanada tarafından geliştirilen Candu tipi reaktörlerdir. Bu tip reaktörlerde, ağır su ile doğal uranyum uygun koşullarda bir araya getirilerek kullanılmaktadır. Bu tiplerde doğal uranyum kullanmak mümkündür; ancak, ağır su elde edilmesi oldukça zor ve masraflıdır.

İngiliz ve Fransızlar, doğal su yerine, doğal uranyum metal ve grafit malzeme kullanan gaz soğutmalı grafit reaktörler geliştirmişlerdir. Daha sonraları Fransızlar bunu terk etmişlerdir, yalnız İngilizler kullanmakta devam etmektedirler.

Amerikalılar tarafından geliştirilen hafif zenginleştirilmiş uranyum oksit yakıtlı normal su tipi reaktörler de kendi aralarında iki kısma ayrılmaktadır. Bunlar, değindiğim gibi, üçüncü tip reaktörleri oluşturmaktadır. Bu tip reaktörler, moderatör ve soğutucu olarak normal su kullanan basınçlı su reaktörleri ve kaynar sulu reaktörler olarak da bilinmektedir.

Değerli arkadaşlarım, şimdi buradaki fark şudur : Yakıt bakımından, Kanada'nın dayandığı, teknoloji demin de izah ettiğim gibi, Uranyum ile ağır suyun uygun şartlarda bir araya getirilmesiyle kullanılan reaktör tipleridir. Diğerleri zenginleştirilmiş uranyum oksit yakıtlı olan ve bütün dünyada aşağı yukarı kullanılanların, (Daha aşağıda değineceğim) yüzde 80 ini oluşturan ve Amerika'luların geliştirmiş olduğu reaktör tipleridir.

Şimdi burada üzerinde asıl durmak istediğimiz, Türkiye için eğer bir anlaşmaya varmak mümkün olursa, o takdirde sadece bir devlet ile bağlantısı ol-

muş olacaktır. Diğer taraftan zenginleştirilmiş Uranyum ile çalışan ve bunları imal eden Avrupa'da, Amerika'da, Fransa'da ve Rusya'da birçok devlet vardır. Aradaki fark sadece buradan doğmaktadır, tabii bunun yanında bir de teknoloji farklılığından doğmaktadır. Onun detayına girmek istemiyorum. Yalnız her ikisinde de sorun çıkmıştır. Arkadaşlarımızın belki bazıları hatırlamış olacaklardır, Hindistan'ın Kanada ile anlaşma yaparak kurduğu bir nükleer santral, - hatırladığım kadarıyla - Hindistan ile Pakistan arasında bir sorun çıkınca, Kanada Hükümeti yıllarca orada çalıştırılmakta olan nükleer santralin yakıt ikmalini yapmamıştır ve santral muattal halde kalmıştır.

Buna benzer bir başka olay da - zannediyorum - ya Arjantin yahutta Brezilya'da cereyan etmiştir. Almanların kurduğu bir teknoloji ile oluşturulan santral, Amerika'nın baskısıyla yıllarca çalıştırılmamıştır.

Bu tip reaktörlerin, uranyum yakabilmesi için (Yani bu zenginleştirilmiş demek istediğim reaktörler) bir miktar zenginleştirilmesi gerekmektedir. Bugün dünyada kullanılan reaktörlerin yüzde 80'i bu tip reaktörlerdir.

1984 yılında yapılan bir istatistik değere göre, halen dünyada çalışan 298 reaktörden 175 998 megavatt güç üretilmektedir. Yapım halindeki 216 reaktörden ise, 205 038 megavatt güç üretilecektir. Ayrıca, 33 adet reaktör de planlama safhasındadır.

Bu kısa bilgiden sonra şimdi asıl konumuza geçiyorum. Önce şunu belirteyim ki, bizde bu konu son derece doğal bir işmiş gibi ele alınmış, kapsamlı ve çok yönlü bir proje özelliği yokmuş gibi işleme tabi tutulmuştur. Bizim bu santrallerle ilgili ihalenin açılışından beri - izleyebildiğimiz kadarı ile - Devlet Planlama Teşkilatı ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığından başlayarak ta Başbakanlığa kadar, ihalenin yapılmasında, asıl sorumlular dışında, herkes, her noktada müdahale ederek, işin belli bir yönde oluşması için zorlamalara girişmiştir. Taraflı davranma yüzünden, konu sulandırılmış, diğer firmalar dışlanmış, küstürülmüş ve yalnızca küçük kapasiteli bir nükleer santral teklifine kalınmıştır. Böylece de gerçek rekabet yaratma şansı ve inisiyatifi elden kaçırılmıştır. Ben hâlâ hükümetin, «Yap - işlet - devret» modeli de olsa, 630 megavattlık bir santral - sayın milletvekilleri, dikkatinize sunmak istiyorum - 1 100 megavattlık santral fiyatına neden almak istediğini anlamış değilim.

Elimde son bilgiler vardır. Son olarak Mısır'a yapılan bir teklif dolayısıyla fiyatları aldım. Türkiye'ye de teklif vermiş olan Alman firması dahil, üç firma

teklif vermiştir. Fransızlar, orada iki ayrı ünite kurmak için, 2 x 1 000 megavatlık bir santral teklifinde bulunmuşlardır. Fiyatı, ikisi için 2,5 milyar dolardır. Almanlar, bize teklif ettikleri santralin aynısını oraya teklif etmişlerdir, 1 000 megavattır, fiyatı 1,1 milyar dolardır. Amerikalıların (Gazeteden aldım) teklif ettiği santral için istenen fiyat ise 1,5 milyar dolardır.

Şu veya bu şekilde olaya baktığımız zaman, benim anladığım kadarıyla, Türkiye'de, bu anlaşma çerçevesinde varılmak istenilen sonuca göre, bize, 630 megavat olarak satılmak istenen santralin fiyatı ise 1,3 milyar dolardır. Birisi 1 100 megavat, - aşağı yukarı diğerinin 1,5 misli kadardır - fiyatı 1,1 milyar; diğerinin kapasitesi 630 megavat, fiyatı ise 1,3 milyar dolardır.

Arkadaşlar, bir defa, yanlışlık hem fiyatta, hem de teknoloji seçiminde başlamıştır; bunu dikkatinize sunmak istiyorum.

Fiyatlar aynı; kapasitelere gelince (demin söyledim); biri diğerinin 1,5 misli. Gerçekten bunu anlamak mümkün değildir. Burada objektif bir değerlendirme yapılmadığı açıktır. Birilerinin korunmasının faturası, devlete ve vatandaşa çıkarılamaz. Bir önemli noktayı daha vurgulamak istiyorum. Üstelik, bu iş ihaleye çıkarıldığı zaman buna sonradan akuple edilen, sonradan monte edilen, «Yap - işlet - devret» modeli ortada yoktu arkadaşlar. Ne zaman ki bir firma bu işte önde gitmeye başladı, ondan sonra bu işe «Yap - işlet - devret» modeli monte edildi ve böylece firmalar zorlanmaya başladı. Sonucu hep beraber göreceğiz.

Her ne iş ise, Türkiye'de hangi büyük iş varsa altından, bilinen bir holding Çapanoğlu gibi çıkmaktadır. Bu holding de işin içine girince, doğrular eğri yola zorlanmakta, önce firma, sonra millet politikası işletilmektedir. Dışatımımızdan dış politikamıza kadar her işe elini sokan böyle holdingler var oldukça, işlerin çapraza gireceğinden kimsenin şüphesi olmasın.

Bu projede, hükümet neyi neye tercih etmiştir ve niçin etmiştir, bilmek istiyoruz; fiyat yönünden, kapasite yönünden, teknoloji yönünden...

Hükümetin ortaya attığı «Yap - işlet - devret» modeli bugüne kadar lafta kalmıştır. Bunun en son örneğini de Kanada (AECL) firmasının tutumunda görüyoruz; oldu, olacak denen bu işten yan çizmeler başlamıştır. Hükümet, «Yap - işlet - devret» modeli ile ortaya attığı bir görüşü, ekonomik olmaktan çok politik ve ideolojik amaçla kullanmak ve malzeme yap-

mak istemekte ve bunu tutturmak için de çaba sarf etmektedir, direnmektedir. Santral seçimindeki yöntem gibi, bu yöntem de sağlıklı ve rasyonel değildir. Şimdi öğreniyoruz ki, Kanada Hükümeti birtakım koşullarda direnmektedir. Ağustos 1985'te imzalanan ön anlaşmaya göre (raporda geçtiği gibi), «Ocak ayı sonuna kadar finansman ve diğer hususlarda taraflar arasında anlaşmaya varılmak kaydı ile ilk nükleer santralin AECL tarafından kurulması karara bağlanmıştır» deniyor; ancak bildiğiniz gibi, ocak ayı geçti ve şubat ayına gelindi; bu hususta henüz bir anlaşmanın da olmadığı ortadadır. Görüşmelerin yeniden başlayacağını gazetelerden okumaktayız.

Sayın Başbakan da son yaptığı basın toplantısında, işin bittiğine, ihalenin yapıldığına, kredinin bulunduğu ve bunun da, dıştaki itibarımızın bir göstergesi olduğuna işaret etmek suretiyle, bunu resmen ilan etmiştir; ama üzülerek belirtiyim ki, bugüne kadar, dediği olmamıştır.

Şimdi, bütün bu söylediklerimden sonra şu hususları hükümetten öğrenmek istiyorum :

1. Türkiye'nin henüz yapılmayan enerji planlaması içinde nükleer enerjinin yeri nedir?
2. Türkiye'nin bir nükleer enerji planlaması var mıdır; var ise, bunun genel ilkeleri nelerdir?
3. Anlaşmaya varılması halinde toplam tesis maliyeti kaç milyar dolar olacaktır?
4. Anlaşmaya varılmaması halinde hükümetin tutumu ne olacaktır?
5. İhaleye katılan firmaların verdikleri fiyatlarla, Kanada firmasının verdiği fiyatlar megavat başına kaç dolardır? Dünyada bu tip santrallar için verilen fiyatlarla mukayese edildiğinde durum nedir?
6. Kanada firması, hükümetten ne gibi garantiler istemektedir?
7. Ödemeler, satılan enerji karşılığında döviz olarak transfer edileceğine göre, doların, santralin tamamlanacağı tarihte Türk Lirasına göre değeri şimdiden nasıl hesaplanacaktır? Dolar, Türk Lirası karşısında çok yüksek değere ulaşırsa enerji maliyeti çok yüksek olmayacak mıdır?
8. «Yap - işlet - devret» modeli kabul edilmezse veya model üzerinde anlaşmaya varılmazsa, hükümet, bu modelden vazgeçecek mi ve bu durumda nasıl bir ihale yöntemi geliştirmeyi düşünmektedir?

Sayın milletvekilleri, nükleer santral projeleri pahalı, riskli ve sorunu olan projelerdir. Bu itibarla, hü-

kümetin, bu derece önemli bir konuda muhalefetin görüşünü almamış olması bir eksikliklerdir.

Biz parti olarak, hem Türkiye'ye nükleer teknolojinin girmesi, hem de bu konuda deneyim kazanılması ve bu alanda bilimsel, teknik çalışmalar yapacak kadroların yetiştirilmesi yönünden nükleer santralın kurulmasına taraftarız.

Bizim, şu ya da bu devlete veya teklif veren firmaların herhangi birine karşı lehte veya aleyhte bir tutumumuz söz konusu değildir; biz, Türkiye'nin menfaatlarını koruyacak, uzun vadede sorun çıkarmayacak, Türkiye'nin bilgi, beceri ve deneyim kazanmasına yardım edecek ve bunu halkın mutluluğu yönünde barışçıl amaçlarla kullanacak bir politika içinde ve ekonomik yönlerini de dikkate alarak, işi sonuca objektif değerlendirmeler içinde götüreceğiz bir tutumdan yanayız. Yoksa, dostlara iş verilsin de ne olursa olsun, politikasına karşıyız.

Sayın milletvekilleri, ihalenin bir safhasında şunu işittik, bunu da herkes biliyor : Bugün Kanada ile konsorsiyum teşkil eden bir holding sahibi maalesef, «Eğer bu işi ben alamazsam ihaleyi iptal ettiririm, kimseye de verdimem, kimse bu işe heveslenmesin, ya ben varım ya hiç kimse yoktur» demiş. Bunu da burada sizlerin huzurunda ifade etmek istiyorum. İhale bundan sonra da zorlanmak suretiyle diğer firmalar küstürülmüştür. Sonuçta, bu ihale yönteminin rasyonel olmadığı ortaya çıkmıştır, çünkü, «Yap - işlet - devret» modeli ile şu anda 1,3 milyar dolarlık bu proje bittiği zaman belki 2 - 2,5 milyarı bulacak olan bir projedir. Böyle bir projede devletin hiç risk almaması mümkün değildir.

Ben size fazla bilgi vermek istemedim, ama bu konuda Mısır'ı görüyoruz. Mısır, benim 1900, 2000, 2005 yıllarına kadar bir programım vardır, bu programa başlamak için şu kadar para ayırdım demiş ve bu işe bu şekilde girmiştir. Şimdi, siz eğer bu işe hiç para tahsis etmeden bu şekilde zorlama bir yöntemle başlayacak olursanız, sonuçta kimin neyi kabul edeceğini ve sonucunun ne olacağını kimse bilemez. Ben bunu söylerim, çünkü bu uzun vadeli bir iştir, bugün başlanması düşünülen uzun vadeli bir projenin ne zaman, hangi hükümet döneminde biteceğini kestirmek gerçekten mümkün değildir.

Amerikalılar bunu yedi yılda yapıyor; fakat bu Amerika ölçülerine göre yapılan bir çalışmadır. Türkiye'nin şartlarında bu ödemeler pek kolay olmayacaktır. Şimdi hükümet diyecek ki, «efendim biz zaten bunun bütün işini ona verdik, binaenaleyh, firma

bunu üstlenecektir, biz hiçbir şeye karışmıyoruz.» Arkadaşlar, karışmıyoruz olmaz, çünkü bunu bize bedava yapmıyor. Sonuçta bunun parasını Türk Milleti döviz olarak ödeyecektir; bunun faizini de ödeyecektir, her şeyini ödeyecektir. Ha dışarıdan borç almışsınız o borcun faizlerini ödemişsiniz, ha doğrudan doğruya bu şekilde bir «Yap - işlet - devret» modeli ile yapmışsınız (ki, onun tuttuğunu peşinen söyleyemeyiz. Burada zaman zaman politik konuşmalarda biliyorsunuz hükümet bunu kullanmaktadır, Sayın Başbakan da bunu çok benimsemiş, tutturmak için zorlamaktadır), sonuçta bunun parasını Türk Milleti ödeyecektir. Onun için, bir firmanın çıkıp da, hükümet üzerinde bir güçmüş gibi meydan okumasını, «Ya ben ya hiç» demesini son derece garip karşılıyorum.

BAŞKAN — Sayın Sarioğlu, bir dakikanız kaldı, hatırlatırım.

PAŞA SARIOĞLU (Devamla) — Bitirmek üzereyim Sayın Başkanım.

Sayın milletvekilleri, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti kimsenin ipoteği altında olamaz. Ne kadar güçlü desteklere sahip olursa olsun hiçbir kimse, hiçbir holding bunu söyleme cesaret ve hakkına sahip değildir. Türkiye bir hak ve hukuk devletidir. Türkiye'yi hukuk yönetir; aşiret ve zorbalık devri ve zihniyeti çoktan tarihe karıştı. Bu işte bir haksızlık ve kayırma tespit edersek, peşini bırakmayız.

Bu proje, şu andaki fiyatlarla 1 trilyonu aşan bir projedir; iş bitince belki 2 trilyon Türk Lirasını bulacaktır. Bu, milletin, devletin cebinden çıkacaktır. Bunun yerini bulması görevi hepimizindir. Hükümeti de bu konuda uyarıyorum; objektif ve tutarlı olması gerektiğini bir defa daha vurgulamak istiyorum ve şunu söylemek istiyorum sayın arkadaşlarım : Biliyorsunuz ismini vermediğim bu holdingin ismi birçok ihalede geçmiş; ben bazı zorlamaları çok daha yakından biliyorum. Biz gerçekten çok önemli olmasına rağmen, bu projede, parti olarak ağızımızı çok sıkı tuttuk. Hatta Sayın Başbakan buradayken, bu konuyu günlük politik malzeme yapmayınız, sıkı tutulsun ve Türkiye'nin menfaatları korunsun dedim; fakat öyle gözüküyor ki, bazı şirketler bu işte zorlama yapmak istemektedirler ve demin de değindiğim gibi, hangi taşı kaldırırsanız altından bu holding çıkmaktadır. Biz Türkiye'de, Almanya'daki Flick Şirketi gibi her işe burnunu sokan bir şirket, bir holding istemiyoruz değerli arkadaşlarım. (SHP sıralarından «Bravo» sesleri)

BAŞKAN — Sayın Sarioğlu süreniz doldu efendim, toparlayın lütfen.

PAŞA SARIOĞLU (Devamla) — Bağlıyorum efendim.

Sayın arkadaşlarım, bütün bunlar dikkate alındığında, hükümetin, bu önemli projeyi basit bir ihale şekline indirgeme yöntemini, ihale süreci içinde taraflı tutumunu ve sonuçları meçhul, yapay bir «Yap - işlet - devret» modelini zorlamayla oluşturmak istemesini sağlıklı ve tilke yararına görmediğimizden, üzülerek söyleyeyim ki, bu anlaşmadan dolayı değil, hükümetin bu tutumundan dolayı, bu tasarıya grup olarak olumsuz oy vereceğiz.

Hepinize sevgiler ve saygılar sunarım. (SHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Sarioğlu.

Anavatan Partisi Grubu adına Sayın Ali Rifki Atasever, buyurun efendim; konuşma süreniz 20 dakikadır.

ANAP GRUBU ADINA ALI RIFKI ATASEVER (Tekirdağ) — Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanımı alanında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti arasında işbirliği anlaşması imzalanmıştır.

1977 - 1978 yıllarında yapılan ihalede birinci sırayı alan Asea Atom/Stal Laval (İsveç) konsorsiyumuyla yapılan görüşmeler, karşılaşılan ekonomik ve politik güçlükler ve İsveç hükümetinin kredi garantisinin süresini uzatmaması dolayısıyla sonuçsuz kalmıştır.

1983 yılında alınan tekliflere dayanılarak Atomic Energy of Canada Limitet (AECL : Kanada) ve Kraftwerk Union (KWU : F. Almanya) firmalarına Akkuyu'da; General Electric (GE : ABD) firmasına da Sinop'ta birer nükleer santral kurmaları için niyet mektupları verilmiştir.

Sinop'taki yer araştırmaları henüz sonuçlanmadığından General Electric Firmasıyla yapılan görüşmeler 1984 yılı başında durdurulmuştur. AECL ve KWU firmalarıyla yapılan görüşmeler sonucunda Ağustos 1984'te, anahtar teslimi bazında anlaşma esasları belirlenmiştir.

Eylül 1984'te her iki firmadan, hükümetin politikasına uygun olarak, nükleer santralleri, «Yap - işlet - devret» esasına göre kurmaları, 15 yıl süreyle işletmeleri, bu sürede santrallerin borçları ödendikten sonra, Türkiye'ye devretmeleri istenmiştir. KWU Firması istenilen esaslara uymadığı için, görüşmeler 1985 İlk baharında kesilmiştir. Kanada AECL Firması ise, teklif edilen «Yap - işlet - devret» modeli ve prensiplerini kabul etmiştir.

Nükleer santrallerin ilk yatırımı oldukça yüksektir. Bu bakımdan, en önemli faktör, gerekli finansmanın eksiksiz olarak temini ve yatırımın hızla, gecikmeden gerçekleştirilebilmesidir.

Türkiye'nin, diğer büyük projeler için de önemli ölçüde finansman ihtiyacı olduğu dikkate alınarak, «Yap - işlet - devret» modeline ve bunu benimseyen Kanada AECL Firmasına öncelik verilmiş olup, bu konuda kendileriyle Ağustos 1985'te bir ön anlaşma imzalanmıştır. Buna göre, verilen süre içinde (Ocak 1986 sonuna kadar) finansman ve diğer hususlarda taraflar arasında anlaşma sağlanması kaydıyla, ilk nükleer santralin AECL tarafından kurulması karara bağlanmıştır. Halen, Kanada Hükümetinin projeyi ve kredi tahsisini onaylaması beklenmektedir.

KWU Firması, kısa bir süre önce, şartlarını, istenilen model yönünde daha da değiştirerek, yeni bir teklif vermiştir. Teklifte ilgili değerlendirmeler devam etmektedir.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; Türkiye ile Kanada hükümetleri arasında yapılacak işbirliği anlaşması, yalnızca nükleer santralla ilgili olmayıp, araştırma, geliştirme, nükleer malzeme, teknoloji ve tesislerin alım satımıyla ilgili genel çerçeveyi belirlemektedir. Federal Almanya ile de benzer bir anlaşma metni hazırlanarak parafe edilmiştir. Bu, doğrudan doğruya nükleer santral ihalesiyle ilgili olmamakla beraber, nükleer santral ihalesinin karara bağlanması ve santralin kurulmasına başlanması için bir ön şart teşkil etmektedir. Bu bakımdan, nükleer santralla ilgili uzun süreden beri devam eden çalışmaların sonuçlandırılarak uygulamaya geçilebilmesi için, işbirliği anlaşmasının Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanarak bir an evvel yürürlüğe girmesi gerekmektedir.

Şimdi, soru cevap şeklinde konuşmama devam ediyorum.

Soru : «Yap - işlet - devret» modeli nedir; yeni midir?

Cevap : Dünyada nükleer güç santrallerinin «Yap - işlet - devret» modeli ile yapımı ilk defa Başbakanımız tarafından ortaya atılmıştır. Bu modele göre, yatırıma talip olan şirketler grubu, gerekli finansmanın tümünü kredi olarak getirecek, ancak, bu kredi, yatırımın özelliği gereği, devlet garantisini içermeyecektir.

Soru : «Yap - işlet - devret» modelinin avantajları nelerdir?

Cevap :

a) Nükleer santrallerin ilk yatırım masraflarının yüksek olmasına neden olan güvenlik sistemlerinin en

az onbeş yıl kazasız çalıştırılacağı şartını dolaylı olarak getirmektedir.

b) Türkiye, bu modelde, en az 15 yıllık fiili ve malî riskleri üstlenmeyecektir.

c) Ayrıca, bu model esasına göre nükleer santral kurma anlaşmasının neticesini, finansman sıkıntısı çeken gelişmekte olan ülkeler, elektrik üretimi için dört gözle beklemektedirler. Türkiye, çok önemli bir hususta liderlik yapmaktadır.

Soru : Türkiye'nin mevcut hidrolik ve linyit enerji kaynakları gelecekte yeterli olacaktır, bu sebeple nükleer enerjiye ihtiyaç var mıdır?

Cevap : Türkiye'nin, önümüzdeki on beş yıl içinde hidroelektrik ve linyit enerji kaynakları en verimli bir şekilde kullanılsa bile, tahmin edilen enerji açığının karşılanması için yeni enerji kaynaklarına ihtiyacı olduğu açıkça görülmektedir.

a) Türkiye'de kurulmakta olan, projesi tamamlanmış ve üretime uygun hidroelektrik santraller birinci öncelikle değerlendirilmektedir. Hidroelektrik santrallerin ürettiği elektrik enerjisi, toplam enerji üretimimizin yüzde 40'ından fazla değildir, çünkü nehirlerimiz sel karakterlidir ve kurak geçen mevsimlerde elektrik enerjisi sıkıntısı yaratır. Geçmiş yıllarda, hidroelektrik enerji üretiminde yüzde 35'e varan düşmeler görülmüştür.

b) Linyite dayalı termik santraller hızla kurulsun ve gelecekteki toplam elektrik enerjisinin yüzde 40'ını sağlasa bile, bu tip santrallara, çevreyi kirlettiği iddiası ile karşı çıkılmaktadır. Geriye kalan elektrik enerjisi ihtiyacı ancak nükleer santraller ve ithal kömür kullanmak üzere kurulacak termik santrallerden sağlanacaktır. Bütün dünya ülkeleri öncelikle nükleer santralleri seçmişlerdir.

Soru : Türkiye'deki diğer enerji kaynaklarının kullanılması yoluna gidilemez miydi?

Cevap :

a) Türkiye'de bilinen doğal gaz kaynakları yetersizdir.

b) Güneş enerjisinden faydalanmak suretiyle yakın gelecekte ekonomik ve büyük güçlü elektrik santralleri kurmak mümkün görülmektedir.

c) Jeotermal (yeraltı sıcak buhar) kaynaklarımız çok azdır.

d) Rüzgâr enerjisi yok denecek kadar küçüktür.

Soru : Nükleer enerjinin faydaları nelerdir?

Cevap : Kurulacak ilk nükleer santralla, üretilecek elektrik enerjisi yanında, nükleer santral kurulmasının itici etkisi altında, Türkiye'deki tüm uygu-

layıcı kuruluşların; Türkiye Elektrik Kurumu, Üniversiteler, devlet kuruluşları ve özel sektörün harekete geçirilmesi, nükleer bilimlerde ilerlemeleri, nükleer teknolojiye girilmesi, gerekli insan gücünün temin edilmesi ve eğitilmesi, nükleer santrallerin projelendirilmesi, lisanslanması, kurulması ve işletilmesi konularında tecrübe kazanılması sağlanacaktır.

Soru : Türkiye'deki toryum madeni kaynakları, dünya kaynaklarının büyük bir bölümünü teşkil etmesine rağmen, neden toryumla çalışan reaktör satın alınmadı?

Cevap : Toryum reaktörleri, ticarî maksatlı değildir. İhaleye çıkıldığında, hiçbir ülke teklif vermemiştir. Bu tip hızlı üretken reaktörler, çok yüksek teknoloji gerektirmektedir; ancak Türkiye'nin zengin toryum maden kaynakları, dünyadaki ticarî maksatlı reaktörlerden, yalnız Kanada'dan alınacak reaktörler ve teknolojisi ile daha kolay ve ucuza değerlendirilebilir. Kanada'dan alınacak reaktörle, Türkiye'deki toryum madeni cevherlerinin gelecekte kullanılması sağlanabilir.

Soru : Daha önce hangi ülkelerle ikili anlaşmalar yapılmıştır?

Cevap : Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arasında ikili anlaşma 1956 yılında imzalanmıştır.

Soru : Kanada ikili anlaşmasıyla, Amerikan ikili anlaşması arasındaki önemli farklar nelerdir?

Cevap : Amerika, nükleer reaktörlerde yakıt olarak kullanılan plutonyum ve uranyum 235 ve 233 (bomba yapımında da kullanılabilirler) üretimiyle ilgili bilgilerin ve hassas teknolojilerin, uranyum zenginleştirilmesi yerine, arıtma ve ağır su üretiminin transfer edilemeyeceği hükmünü getirmektedir. Kanada, mutabık kalınan projelerde, gerektiğinde yakıt üretimiyle ilgili ve hassas teknolojilere dönük bazı tesislerin kurulabilmesine izin vermektedir.

Sonuç olarak : Yukarıdaki açıklamaların ışığında, günümüzde nükleer santraller bütün dünyada elektrik enerjisi üretiminde, giderek artan payları almaktadır. Ülkemizde, ilerideki yıllarda yerli kaynaklarla karşılanamayan enerji ihtiyacını karşılamak için nükleer enerji kullanmak kaçınılmaz olacaktır. İlk nükleer santrallerle ilgili çalışmalar uzun yıllardan beri devam etmesine rağmen, bugüne kadar ilk santralin kuruluşu gerçekleştirilememiştir. Nükleer teknolojiye girişi, bizimle veya daha sonra başlatan Arjantin, Brezilya, Pakistan, Hindistan, İspanya, Güney Kore, Bulgaristan gibi, gelişmekte olan ülkeler,

ilk ve müteakip santrallarını kurmuşlar, belirli ölçüde teknoloji transferini sağlamışlardır. Günümüzde, santralların tamamını veya belirli bölümünü kendi imkânlarıyla yapar hale gelmişlerdir.

Temenni ederiz ki, bu seferki çalışmalar bir sonuca ulaşsın ve ülkemizde ilk nükleer santralin kuruluşuna başlanabilsin. Aksi takdirde, gene hiçbir şey yapılmadan uzun yıllar geçecek, diğer ülkelerle aramızdaki fark giderek büyüyecek, teknoloji transferinde gerilerde kalınacak ve enerji sektöründe, altından kalkılamayacak darboğazlar meydana gelecektir.

Bu vesileyle, Ağrı Milletvekili Sayın Paşa Sarioğlu arkadaşımıza, tabiri caizse şunu söylemek istiyorum : Bu anlaşmayı öyle veyahut böyle Meclisten çıkarmamız lazım, çünkü, atı alan Üsküdar'ı geçti.

Çok teşekkür ederim. (ANAP sıralarından alkışlar).

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Atasever.

EROL AĞAGİL (Kırklareli) — Sayın Başkan, müsaadenizle usul hakkında bir şey sorabilir miyim? Bilmediğim bir şeyi öğrenmek istiyorum, tenvir ederseniz memnun olurum.

BAŞKAN — Efendim, sonradan konuşmak olmaz, ama usul hakkında olduğu için buyurunuz.

EROL AĞAGİL (Kırklareli) — Bir milletvekilinin hem grup sözcüsü, hem de aynı anda komisyon sözcüsü olması İçtüzüğe uygun mudur? Bunu öğrenmek istiyorum.

BAŞKAN — Sayın milletvekili komisyon sözcüsü değildir; grup adına konuşmuştur. Bu yüzden İçtüzük açısından bir mani yoktur.

Komisyon adına söz istenmiştir; Komisyon Başkanı olarak buyurun Sayın Çelikbaş.

DIŞİŞLERİ KOMİSYONU BAŞKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar; müzakeresini yapmakta olduğumuz anlaşma, daha önce Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonunda tetkik edilmiş ve bütün partilerin milletvekillerinin bulunduğu bu komisyonunda ittifakla kabul edilmiştir. Bilahare, anlaşma olması itibarıyla komisyonumuza gelmiştir. Arkadaşlarımızdan bazıları, raporun tevzi edilmediği için üyelerce yeterince tetkik edilmediğinden bahsettiler. Biz komisyon toplantısı olacağını genellikle beş gün öncesinden gündemiyle beraber bildiririz; gelen kanun tasarısı veya teklifinin komisyonunda tetkike hazır olduğunu da arkadaşlarımız bilirler. Komisyonunda da aynı itirazda bulundular, kendilerine İçtüzüğümüzün ilgili maddelerini okudum, şimdi müsaadenizle parlamentomu-

zun ve komisyonlarımızın iyi çalışabilmesini teminen muhterem arkadaşlarımıza da burada ilgili maddeleri okumak istiyorum.

Evvvela komisyona gelen kanun teklif veya tasarılarının, tevzi edilmesi hakkında, İçtüzüğümüzün bir maddesi var, arz ediyorum :

«Madde 37. — Komisyonlara havale edilen işlerin görüşülmesine, havale tarihinden itibaren kırksekiz saat sonra başlanabilir. Komisyona havale edilen evrak, komisyon başkanlığınca resen veya komisyon üyelerinden beşi tarafından yazıyla istenirse, bastırılarak komisyon üyelerine dağıtılır.»

Resen buna ihtiyaç hissetmedim, böyle bir muhalefetin olacağını düşünmedim; çünkü daha evvelki bir komisyonunda ittifakla kabul edilmiş. Ayrıca, beş kişinin de talebi yok. Üstelik arkadaşlara, «Madem bu konuda böylesine hassassınız, önümüzdeki günlerde, sizin talebiniz olmasa dahi, gelen her konuyu teksir ettirip tevzi edeyim» dedim, ama, bununla da bitmedi, arkadaşlarımızın çeşitli sorularına, devlet hayatında çok az rastladığım bir şekilde, bakanlıklardan gönderilen yetkili, salahiyetli arkadaşlarımız cevap verdiler ve böyle elemanların yetişmiş olmasından gurur duydum, iftihar ettim. 15 yıldır, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığında bu vazifede çalışan arkadaşımız, son derece yetkili cevaplar verdi; bu cevaplar bazı arkadaşlarımızı âdeta sinirlendirdi, çünkü tatminkâr cevaplardı.

PAŞA SARIOĞLU (Ağrı) — Hiç ilgisi yok efendim, çarpıtmayın; bizi sinirlendirecek bir şey yok, konunun dışına çıkmayın.

DIŞİŞLERİ KOMİSYONU BAŞKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Sayın Sarioğlu, ben sizi sükûnetle dinledim.

Bizim komisyonumuzda da, arkadaşlarımız, bakanın davet edilmesini istediler. Arkadaşlarıma İçtüzüğün ilgili maddesini hatırlattım. Muhterem arkadaşlar, bildiğim kadarıyla komisyonlarımız ve Meclisimiz İçtüzük hükümlerine göre çalışır; bunun dışında bir usul yoktur ve olmaması doğru yoldur.

M. TURAN BAYEZİT (Kahramanmaraş) — Ah, o İçtüzüğü biz bir yapabilirsek...

DIŞİŞLERİ KOMİSYONU BAŞKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — Bakın, İçtüzüğün, konu ile ilgili 31 inci maddesi ne diyor :

«Komisyon toplantılarına Başbakan veya bir bakan katılabilir. Başbakan veya bakan, gerekli görürse kendi yerine yüksek dereceli bir kamu görevlisine yazılı olarak temsil yetkisi verebilir.» Bu muamele

de tekemmül etmiş, ilgili bakanlıklardan gelen yüksek seviyedeki memurların yetki belgesi gelmiş, dosyamıza konulmuş. Bütün bunlardan sonra, artık ille de bakanın çağrılmasını istemek, ya da bakanı görüşmelere davet etmek, bilmiyorum ne dereceye kadar demokratik usullere uygundur.

Nihayet, arkadaşlarımı tatmin etmek için meseleyi oya koydum, kendim oy kullanmadım, ekseriyetle, bakanın davet edilmesine ihtiyaç hâsıl olmadı, müzakereye devam ettik; arkadaşlarımız müzakere yerini terk ettiler; durum bu. Bu itibarla usule aykırı en küçük bir şey katıyen yoktur.

Şimdi esase gelince : Muhterem arkadaşlar, Türkiye, nükleer enerjiden faydalanmada fevkalade gecikmiştir. 1963 yılında bakanlık görevini deruhte ettiğim devirde, hükümet bu işe ehemmiyetle sarıldı, İstanbul Halkalı'nda bir açılış yapıldı, aradan yirmiyüç yirmidört yıl geçti, ortada hâlâ bir şey yok. Halbuki, 1952 yılında kurulan Milliyetçi Çin, 3 tane nükleer elektrik santrali işletiyor. Fransa'da, hali hazırda elektrik istihsalinin yüzde 67'si nükleer santrallardan elde ediliyor. Türkiye, elektrik enerjisi elde etmek için petrole sahip olmadığına, kömür rezervleri zamanla tükenmeye müheyya; olduğuna, akarsulardan istifade muayyen ölçülerde, yani tabiat şartlarına bağlı olduğuna göre, nükleer santrallere bu derece sırt çevirmek memlekete büyük ölçüde zarar vermiştir.

Bu itibarla, her geçen günün, Türkiye'nin aleyhine ihraz ettiği ve edebileceği zararları fiilen yaşadığımız için, buna tahammül etmeyip müzakereleri devam ettirdik.

Arkadaşlar, bu anlaşma, bir ihale anlaşması değil. bu hukukî şartları hazırlama anlaşmasıdır; Kanada ile teknoloji transferi yapabilmek için bir imkân hazırlamaktır. Böyle bir anlaşma yapılmadığı takdirde, teknoloji transferi yapabilmek için müzakerelere oturulamıyor. Arkadaşlar, bunu, sanki bir anlaşma imza ediliyormuşçasına gündeme getirip konuşmanın, bu anlaşma ile uzaktan yakından alakası yok.

İlgili daireler çeşitli mukayeseler yapmışlar, birtakım teknik rakamlar verdiler : Uzun vadede bu teknolojiyle istihsaldeki enerjinin maliyet fiyatının çok daha ucuz olduğunu tespit etmişler; burada rakamlar var.

Bu bakımdan, sadece bir müzakere imkânını verecek olan anlaşmanın böyle bir ihale mevzuuymuş gibi telakki edilmesi hatalıdır.

Bakınız uzun vadede (1992'de) Kanada ile yapılan anlaşmaya göre, üretilecek elektriğin kilovat/saatinin fiyatı 6,16 Türk Lirası, Almanya ile yapılacak olan anlaşmaya göre, üretilecek elektriğin kilovat/saat fiyatı ise 11,66 Türk Lirasıdır.

Değerli arkadaşlarım, Mısır Devleti çeşitli devletlerle çeşitli anlaşmalar yapmış; hangisi menfaatine uygun olursa, bilahara onunla oturup bir mukavale imzalayıp ona ihale edecek.

Şartları hazırlamaktan ibaret olan böyle bir anlaşma karşısında, sanki bugün bu anlaşma ile bir ihale yapıyormuşçasına konuşmanın isabetli olacağı kanaatini taşıyorum.

(Kaldiki, yeni bir usulle, «Yap-işlet-devret» usulüyle yapılacak. Muhterem arkadaşlarım, Türkiye'nin döviz sıkıntısını hepimiz biliyorsunuz. Bunun finansmanı büyük meblağlara ihtiyaç gösteriyor kolay iş değil. Türkiye'nin imkânları sınırlı. Devlet çalışıyor, şirketler çalışıyor, yabancı sermayeyi teşvik ediyoruz; ama buna rağmen memlekette işsizliği azaltabilecek yatırımları yapmaya muvaffak olamıyoruz. Bunun çaresi; kaynaklarımızın yetmediği yerde kaynak tedarik etmektir; bu akıllı bir harekettir.

Türkiye, uzun yıllardan beri, kanunları müsait olmasına rağmen, maalesef bu çeşit çekişmeler yüzünden yararlanamadı arkadaşlar. 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu 1953 yılında çıktı; ama biliyor musunuz ki, bugüne kadar Türkiye'ye gelen yabancı sermaye kadarını Yunanistan bir yılda getirdi.

Bu itibarla hükümete, sadece müzakerelere devam etmek imkânını veren, sadece teknoloji transferi yapmasına imkân veren böyle bir anlaşmanın tasdik edilmemesi, memleketin büyük ölçüde kaybına mucip olacaktır. Biz komisyon olarak, milletin tarihi karşısında, bu vebal altında kalmamak için arkadaşlarımızı her konuda tatmin etmeye çalıştık, bu konuda müzakereleri yürüterek tasdiki için muhterem heyetinize getirdik, maruzatım budur.

Teşekkür ederim. (ANAP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Çelikbaş.

Şahsı adına söz isteyen Sayın Edip Özgenç, buyurun efendim.

EDİP ÖZGENÇ (İçel) — Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri; Türkiye'ye de nükleer enerji santrallerinin kurulması ile birtakım yenilikler getirilmesi düşünülüyor.

Bu yenilikler getirilirken, nükleer enerji santrallerinin devamlı olarak hep nimetlerinden bahsedildi,

ama hiçbir arkadaşımız çıkmayı da, nükleer enerji santrallerinin, toplumumuzu, özellikle bu santrallerin kurulduğu veya kurulması düşünülen bölgedeki insanlarımızı ve kurulması planlanan yerlerin gelişmesini menfi yönden etkileyecek durumlar üzerinde durmadı.

Şimdi bu tasarı kanunlaşacak, Allah hayırlı uğurlu eylesin; ancak, muhterem arkadaşlarım, İçel Milletvekili olmam sebebiyle, Akkuyu'nun İçel'in en değerli bölgelerinden birisi olan Taşucu mevkiinde olması ve turizm potansiyelinin en yoğun olduğu bir yerde olması açısından bu konuşmayı yapmak lüzumunu hissettim.

Bu Kanun tasarısının, Sayın Çelikbaş'ın da izah etmiş olduğu gibi, ülkemize birtakım yararlı sonuçlar getirebileceği kanaatini ben de taşıyorum; ama bu Kanun tasarısında direkt olarak niçin Akkuyu seçiliyor? Bu konuya ilişkin olarak değerlendirilmesi icap eden daha başka bir yer yok mu?

Muhterem arkadaşlarım, barışçıl amaçlarla da olsa, dünyada enerji santralleri kurulurken, devletler, hükümetler ve iktidardakiler bu enerji santrallerinin kurulduğu bölge insanların düşüncelerini de almışlardır ve bu düşünceler doğrultusunda, çağımızda, karşıt nükleer hareketin en başarılı olduğu hukukî ve idarî alanda, halkın buna değişik yönden katılımını temin etmek açısından, birtakım engelleme yolları da doğmuştur.

Demokratik kurallar zorlanarak, yeri geldiğinde nükleer teknolojinin çanına ot tıkana bilmiştir. 1961 yılında, Almanya'nın Karaormanlar bölgesinde yüzde 1 zenginlikte uranyum cevherinin keşfedilmesi ile nükleer enerjiye ümit bağlanmış ve bu ülkede büyük sevinç yaratmıştı. Dünyada işletilen uranyum yataklarındaki uranyum zenginliği de esasen bu oranda idi. 1962 ve 1963 yıllarında 2 bin ton kadar cevher çıkartıldı; fakat yerel idare, doğal görünümün bozulduğu, su kaynaklarının zarara uğradığı ve turizmin baltalandığı gerekçeleriyle mahkemeye başvurdu. St. Blestien Mahkemesi 1970'li yıllarda bu işletmenin faaliyetini durdurdu. Bu olay, bir bakıma, Almanya'da uranyum madenciliğinin ve nükleer enerji işletmeciliğinin sonu olmuştur.

İsveç, düşük tenörlü; fakat Avrupa'nın en zengin uranyum cevherine sahiptir. Ancak, bu ülkede de uranyum madenciliğinin başlatılabileceğini şu anda hiç kimse mümkün görmüyor.

Madencilik bir tarafa bırakılacak olursa, 1960'lı yıllarda nükleer enerji santralleri hemen hiçbir ül-

kede büyük bir engellemeye karşılaşmadan kurulmuştur; fakat daha sonraları bu kolaylık kalmamış, nükleer santral kurma işlemleri sayısız engellemelerle karşılaşmıştır.

Muhterem milletvekilleri, demokratik ülkelerde büyük bayındırlık yapılarının ve sanayi tesislerinin yapılmasında son karar yöre halkıdır. Bölge halkının çoğunluğunun istemediği bir tesisi zorla yapamazsınız. İngiltere'nin ikinci büyük kenti olan Girmingham'da, trafiği rahatlatacak bir çevre yolunun yapılması projesi, yola komşu olacak mahalleler, gürültü nedeniyle karşı çıktıklarından, yıllardır yapılamamıştır. Frankfurt Havaalanında ikinci uçuş pisti yapılması işi, gene gürültü ve çevre ormanlarında ağaç katliamı olacağı gerekçesiyle yıllar boyu engellenmiş ve yapılamamıştır. Nükleer enerjiyi yasa dışı faaliyet olarak ilan etmiş Avusturya'da, bir hidroelektrik santrali yapmak dahi olanaksız gibidir. Zira, geçimini büyük ölçüde turizme, tarım faaliyetlerine ve sektörüne bağlamış köylülerin hiçbirisi, karşıt sirtların doğal görünümünü, denizin, tabiatın ve doğanın kültürel ve turistik amaçlı imkân ve gelişmelerin durdurulmasına sebep olarak bir hizmeti katiyetle kabul etmemişlerdir. İşte bizim ülkemizde de durum aynen budur.

Muhterem milletvekilleri, bizde evlenecek çiftin belgelerinin askıya çıkarılması kuralı, Batı'da büyük bayındırlık ve sanayi tesislerinin yapılmasında da uygulanır. Yapım izni verilmeden önce, proje belediyeye askıya çıkar. İsteyenler, genel vaziyet planını ya da dosyalar, klasörler dolduran mühendislik hesaplarını ve çizimlerini kendi kültürel yapılarına göre, akıllarının erdiği inceleyebilirler. Tesisin temellerinin yeter sağlamlıkta olmadığına veya hesaplarda zelzele katsayısının küçük seçilmiş olduğuna, daha başka yüzlerce, binlerce noktaya takılabilirler. İtirazlar, askı süresinin sonunda mahkemede hâkim tarafından duruşmalı olarak karara bağlanır. Bu hukuksal işleme medenî ülkelerde, demokratik ülkelerde hiring (hearing) adı veriliyor. Yapımı başlamış bir tesisin kanuna, kurala ve standarda uygun olmayan bir yönü saptanırsa, gene mahkemeye başvuru olarak işin durdurulması hakkında tedbir kararı dahi istenebiliyor. Bizim ülkemizde bunlardan hangisine riayet ediliyor?

Muhterem arkadaşlarım, bu noktaya kadar gelmişken, ülkemizde ve özellikle çağımızda, 1970'li yılların ikinci yarısında, nükleer enerji tartışması siyasi parti kongrelerinde, seçim meydanlarında, ulusal parlamentolarda birçok kez genel görüşme konusu ol-

muştur. Siyasî partiler, hükümetler nükleer enerji sorunu hakkında tavır almak zorunluluğunu hissetmişlerdir. Bu teknoloji ile haşır neşir olan ülkelerde büyük siyasî partiler arasında -İsveç'teki bir örnek hariç- nükleer enerjiyi toptan reddeden olmamıştır.

İşçi sendikaları da işsizlik kaygısı ile daima nükleer enerjinin yanında yer aldılar; fakat küçük siyasî partiler için aynı şey söylenemez. Nükleer enerji karşıtları olanlar için siyasî sermaye ve hatta yeni kurulan bazıları için varlık nedeni olmuştur. Bu gelişmeler sürecinde, zaman zaman kamuoyu yoklamaları ile vatandaşın düşüncesinin öğrenilmesine gerek duyulmuştur. Hatta bazı ülkelerde referandumla halkın kararına başvurulmuştur.

Bize gelen birçok mektup ve uyarıda, Taşucu ve Akkuyu mevki gibi, ülkenin turizm potansiyeli ve tarımsal değeri çok yüksek bir alanda, böyle bir enerji santralının kurulmasının sakıncalı olduğu ve bu santralin buraya kurulmasını istemedikleri ifade edilmektedir.

Anavatan Partisi, milletin büyük çoğunluğunun oyu ile buraya gelmiş ve benim seçim bölgemdeki insanlar, halk, vatandaş ve hemşerilerim de Anavatan Partisine oylarını sunmuşlardır. O halde, Anavatan Partisi ve iktidarı ile bu tesisi, bu enerji santralını buraya uygulama mevkiinde olan kişiler, hemşerilerimin ve o bölge insanların mutlaka düşüncelerini almak; bu suretle bir referanduma tabi tutmak suretiyle hemşerilerime, en azından, bu saygı kuralını göstermelidirler. Bu nedenle söz almış bulundum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Özgenç.

Tasarının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Ancak tasarının komisyona iadesine dair 2 önerge vardır. Önergeler aynı nitelikte olduğu için birlikte okutup, oylarınıza sunacağım.

Yüksek Başkanlığa

Müzakere edilmekte olan, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılmasına İlişkin 392 sıra sayılı Kanun Tasarısının tekrar görüşülmek üzere komisyona iadesini saygılarımızla arz ederiz.

Kâmrân İnan
Bitlis

Ali Bozer
Ankara

Hilmi Biçer
Sinop

Rafet İbrahimioğlu
Bitlis

Rıfat Beyazıt
Kahramanmaraş

Turgut Halit Kunter
Rize

Gereğe :

1. Tasarının önceden komisyon üyelerine dağıtılmaması,

2. İlgili sayın bakanın müzakereler sırasında bulunmaması,

3. Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonundan başka, tasarının aynı zamanda Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülmemiş olması,

4. Dışişleri Komisyonu raporunun ancak 9 üye tarafından imzalanmış bulunması,

DIŞİŞLERİ KOMİSYONU BAŞKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — İmza sahibi arkadaşlar burada mı acaba Sayın Başkan

BAŞKAN — Burada olmalarına lüzum yok bu mevzuda.

DIŞİŞLERİ KOMİSYONU BAŞKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Var efendim. Müzakere esnasında takdir verilir.

BAŞKAN — Yok efendim. Önergede burada bulunmalarına lüzum yok.

İkinci önergeyi okutuyorum :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına
Görüşmekte olduğumuz Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanındaki İşbirliği Anlaşmasının komisyonda usulüne uygun şekilde müzakere edilmediği ve komisyon üyelerine hükümet tarafından bilgi verilmesi isteminin nedenleriyle, komisyon tarafından bir kere daha görüşülmek üzere, komisyona iade edilmesini arz ve teklif ederiz.

Hilmi Nalbantoğlu
Erzurum

Ali Rıza Akaydın
Çorum

Feridun Şakir Ögünç
İstanbul

Münir Sevinç
Eskişehir

Halil İbrahim Karal
Ankara

BAŞKAN — Komisyon önergelere iştirak ediyor mu?

DIŞİŞLERİ KOMİSYONU BAŞKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Hayır, katılmıyoruz.

BAŞKAN — Hükümet katılıyor mu?

DIŞİŞLERİ BAKANI VAHİT HALEFOĞLU — Katılmıyoruz.

BAŞKAN — Önergelere komisyon ve hükümet katılmıyor.

Önergeleri oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Tasarının maddelerine geçilmesini oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

1 inci maddeyi okutuyorum :

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı

MADDE 1. — 18 Haziran 1985 tarihinde Ankara'da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanması uygun bulunmuştur.

BAŞKAN — Madde üzerinde söz isteyen?..

Buyurun Sayın Paşa Sarioğlu.

PAŞA SARIOĞLU (Ağrı) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; aslında konu üzerinde, söylemek istediklerimi söyledim, yalnız sayın hocamız bu tasarıyla ilgili komisyon görüşmelerini burada anlatırken tek taraflı anlattı. Biz, anamuhalefet partisi olarak, iştirak etmedik; ama diğer muhalefet partili arkadaşlarımız da olayı gördüler. Bundan önce bu komisyona gelen bir tasarı bastırılmış ve bize gönderilmişti, okuduk. O gün çok önemli olduğunu söylediğim bu tasarıyla ihale arasında bir bağlantı olduğunu da herkes biliyor. Çünkü, Kanada Hükümeti anlaşmadan önce bunu istemiştir. Bir emrivaki yoluyla gelmiştir, okumadan müzakere yapalım bitsin diyor. Şimdi, sayın hocamız diyorlar ki, «Efendim, yetkililerin vermiş olduğu tatmin edici cevaplar bazı arkadaşları sinirlendirdi.» Arkadaşlar niye sinirlenelim. Yani, biz soru sormuşsak, bunların cevabı da yerinde ise, ona itiraz edecek hiçbir şey yok. Bu tamamen konu dışıdır ve böyle bir şey de varit olmamıştır.

Konuşmamda da değindiğim gibi, bizim üzerinde durduğumuz anlaşma metnine ilişik olarak, Türkiye'de kurulması öngörülen nükleer santral konusudur, bu konudaki partimizin görüşünü de söyledim. Bu hususta hiç kimse bir şey söyleyemez. Bizim söylediğimiz, bu ihale yöntemi içerisinde çok yanlışlıklar olduğudur. Bunlardan bir tanesi -söylediğim gibi- ihaleye çıkıldığı zaman «Yap, işlet, devret» metoduyla bu iş yapılacaktır diye kimseye söylenmemiştir. Ne zaman ki teklifler açılmış, değerlendirme başlamış, ondan sonra 1 100 megavatlık başka bir teklif öne geçme eğilimi gösterince, bu sefer şartlar eklenmeye başlanmıştır.

Arkadaşlar, şimdi objektif olalım. Sayın hükümete ve sayın komisyon başkanına soruyorum (hepinizin huzurunda da söylüyorum, çünkü bu konuyu yine getireceğiz) : 1 100 megavatlık bir santral fiyatıyla 630 megavatlık bir santral fiyatı nasıl olur?

Burada grup adına bir arkadaşımız konuşurken «Atı alan Üsküdar'ı geçti» dediler. Siz atın bedelini ödeyene sorun, daha nereye gidiyor bakalım. Siz 1,3 milyar verip 630 megavatlık santral yaptıracağınız; bunun hesabını sorarlar. «Yap-işlet-devret» modeli demek her şeyin bedava olması demek değildir. «Yap-işlet-devret» modelinde, nihayet oraya yattığı parayı 15 yılda alacaktır, döviz olarak transfer edecektir. Buna bir şey demiyoruz; ama bizim sorduğumuz ihalenin bugünden sakat oluşudur. Çünkü, zorlama bir metot kabul edilmek istenmiştir. Bugün atı alan Üsküdar'ı geçti denilen firma bile, birtakım şartlar ve garantiler istemektedir. Hükümet bunu verebilecek mi bakalım? Vermezse ne olacak? Burada sekiz on tane sorumuz vardır ve bu soruların hepsi kendi içinde tutarlıdır.

Gazetelerden takip ettiğimiz kadarıyla, bu anlaşmaya Kanada Hükümeti yanaşmıyor. Hükümete ve sayın komisyon başkanına soruyorum : Anlaşma olmadığı zaman acaba ne yapacaklar, bu metottan, bu yöntemden vaz mı geçecekler; yoksa ihaleden mi vaz geçecekler? Bunun cevabının açıklanması lazım. Buna dair bende en az yüz tane makale var, başka fiyatları ve Mısır'daki fiyatı okudum; vaktinizi almamak için bunların çok azını kısa bir şekilde özetledim.

Türkiye'ye nükleer teknolojinin girmesine taraftar olduğumuzu söyledim; ama seçtiğimiz yöntem, teknoloji; ekonomik yönden, teknik yönden, politik yönden Türkiye'nin tercihlerini önde tutmalıdır; başka birisinin değil. Başka birisi -burada söylediğim gibi- meydan okumuştur, ben bunu kimseye verdirtmem diye. Maalesef bu da söylenmiştir. Eğer, bu verdirtmem hikâyesi içerisinde 630 megavatlık bir santral 1,3 milyara; 1 100 megavatlık bir santraldan daha pahalıya alıyorsak, bunun hesabı mutlaka sorulacaktır. Buna cevap istiyoruz (Yoksa, burada karşı çıkma diye bir şey yoktur); ama hükümet buna cevap vermiyor. Bizim komisyonda istediğimiz, hükümetin gelip buna cevap vermesidir. Acaba bu nedir, boyutları nedir? Çünkü, bu yalnız başına bir tasarı değildir, tasarının bağlı olduğu yer var, diğer hükümetlerle barışçı amaçlarla imzalanmış olan tasarılar olabilir; ama bizim bildiğimiz

Kanada Hükümetinin bunu zorlamasıdır; Türk Hükümetine, «Bu anlaşmayı geçirin, kredilerin alınması kolaylaşsın» denmiştir; ama şimdi o şartlar yerine gelmediğine göre, Kanada Hükümetinin öne sürdüğü şartları, bakalım Türkiye kabul edecek mi? Sayın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı bütçe müzakereleri sırasında burada şunu söylediler : «İşimize gelmezse almayız» dediler. İşinize gelmezse almayız meselesi değil efendim. Biz burada söyledik; Kanada olsun, Almanya olsun, Amerika olsun; ne firmalara, ne hükümetlere karşıyız, olamayız da. Hiçbir firmanın ne yanında, ne de karşısında; biz Türkiye'nin yanındayız, onu söylüyoruz. (SHP sıralarından «Bravo» sesleri, alkışlar) Bu nedenle, sadece atı alıp gitmek mümkün değildir; bu fiyatla 630 megavatlık santrali alıp, kimse gidemez, onu soruyoruz biz.

Bunun için bu konu komisyonda bir gün gecikse idi, yani bugün değil de, yarın müzakere edilse idi ne olacaktı? Herhalde sorumlu hükümet, bize bunu gelip söyleyecekti.

Şimdi, sayın sözcü arkadaşımız burada diyor ki : «Nükleer teknoloji gerektir.» Biz de taraftarız, enerji üretelim diyoruz. Daha sonra ne diyor : «Efendim, ithal kömüre dayalı santraller yapalım» Ben de şunu söylüyorum (basına da vereceğim ve buraya da getireceğim) : Evvelâ sayın bakanla burada görüşeceğim. Sayın bakan burada bana söz verdiği halde, Devlet Planlama, yerli santrallerin yapılmasını engellemektedir arkadaşlar. (ANAP sıralarından «Kürsüye vurma» sesleri)

BAŞKAN — Elinizi kürsüye vurmayınız efendim.

PAŞA SARIOĞLU (Devamla) — Evet, yerli santrallerin yapılmasını engellemekte ve vize etmemektedir. Bunu da huzurlarınızda söylüyorum. Madem enerjiye ihtiyacımız var, o halde yerli kaynağa dayalı olan santralleri durduracaksınız. İthal kömüre dayalı santraller için devamlı pompalama var ve bazı kişilerin bunun altında olduğunu da biliyoruz.

Demek ki, Türkiye'nin menfaatlarını korumak hepimizin görevidir; ben burada grup ayırt etmiyorum ve...

AHMET EKİCİ (Kütahya) — Hesap nedir bilmiyorsunuz. 2000 senesinde kısıntı yapacaksınız, âdetiniz bu.

BAŞKAN — Lütfen karşılıklı konuşmayınız.

PAŞA SARIOĞLU (Devamla) — Ben bu konunun uzmanıyım, otuz yıldır bu konu ile uğraşıyorum.

AHMET EKİCİ (Kütahya) — Biz de biliyoruz bu işi; 2000 senesinde ne olacak?

BAŞKAN — Sayın Sarioğlu, lütfen karşılıklı konuşmayalım.

Sayın milletvekili, lütfen söz atmayınız, sual sormayınız, buna hakkınız yok.

PAŞA SARIOĞLU (Devamla) — Ben bu konunun uzmanıyım, benimle bu konuda yarışamazsınız.

BAŞKAN — Sayın Sarioğlu, karşılıklı konuşmayalım efendim. Ayrıca, konuşma süreniz doldu, lütfen toparlayınız.

PAŞA SARIOĞLU (Devamla) — Toparlıyorum.

AHMET EKİCİ (Kütahya) — 2000 senesinde ne olacağını ben de söyledim.

PAŞA SARIOĞLU (Devamla) — 2000 senesinin de hesabı var bizde.

BAŞKAN — Efendim, soru sormayın lütfen.

PAŞA SARIOĞLU (Devamla) — Ben burada hesabı verdim, Meclisteki konuşmamda ne kadar rezervimizin olduğunu anlattım.

AHMET EKİCİ (Kütahya) — Ben de söyledim.

PAŞA SARIOĞLU (Devamla) — Siz iyi dinlememişsiniz. Gelin; bir daha görüşelim.

BAŞKAN — Sayın Sarioğlu, lütfen karşılıklı konuşmayalım.

Süreniz doldu efendim, toparlayın.

PAŞA SARIOĞLU (Devamla) — Değerli arkadaşlarım, eğer hükümet bu fiyatla bu teknolojiyi alıyorsa, bu garantiler yoksa, o zaman ne olacaktır? O zaman, bu konu Meclise gelecek, bütün boyutlarıyla müzakere edilecektir. Bu konu sadece basit bir ihale gibi görülemez, görülmemelidir ve bunun arkasını da bırakmayacağız.

Hepinize saygılar sunarım. (SHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Sarioğlu.

DIŞİŞLERİ KOMİSYONU BAŞKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Sayın Başkan, müsaade eder misiniz??

BAŞKAN — Buyurun Sayın Çelikbaş.

DIŞİŞLERİ KOMİSYONU BAŞKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Muhterem arkadaşlar, galiba Sayın Sarioğlu'na şunu anlatmakta zorluk çekiyorum; bu bir ihale anlaşması değil, bu, müzakereye imkân veren, hukukî şartların hazırlanmasıdır. Hukukî

şartların hazırlanmasında netice alınmazsa mukavele yapılmaz, netice alınırsa mukavele yapılır.

Bu itibarla şu anda bir mukavele yapılmıyormuşçasına tenkitler ileri sürmekte bir isabet yoktur.

PAŞA SARIOĞLU (Ağrı) — Bağlantı var, Sayın hoca.

DIŞİŞLERİ KOMİSYONU BAŞKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Bağlamıyor, hiç kimseyi bağlamıyor. Hükümete, bu teknolojinin transfer edilebilmesi için müzakere imkânlarını sağlıyor.

PAŞA SARIOĞLU (Ağrı) — Kanada Hükümeti bunu istiyor; istemekte de haklıdır.

DIŞİŞLERİ KOMİSYONU BAŞKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Müzakere imkânını sağlamak ayrıdır, müzakerenin hitamında mukaveleyi imza etmek ayrıdır. Bu, hukukî bir meseledir, teknik bir mesele değildir.

PAŞA SARIOĞLU (Ağrı) — Biz olayı biliyoruz.

BAŞKAN — Lütfen müdahale etmeyelim.

DIŞİŞLERİ KOMİSYONU BAŞKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Arkadaşlar, bu itibarla, biz arkadaşımızın teknik bilgisine itibar ederken, kendisinin de hukukî esaslara saygılı olmasını temenni ediyoruz. (ANAP sıralarından alkışlar) Bu tasarıyla hukukî şartları hazırlamış oluyoruz.

HÜSEYİN AVNİ SAĞESEN (Ordu) — Alakası ne?

EROL AĞAGİL (Kırklareli) — Kimin tasarısı anlamadık; komisyonun tasarısı mı, hükümetin tasarısı mı?

DIŞİŞLERİ KOMİSYONU BAŞKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — İkisi de aynı.

BAŞKAN — Tasarının 1 inci maddesini oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

2 nci maddeyi okutuyorum :

MADDE 2. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

BAŞKAN — 2 nci madde üzerinde söz isteyen var mı? Yok.

Tasarının 2 nci maddesini oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

3 üncü maddeyi okutuyorum :

MADDE 3. — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

BAŞKAN — Madde üzerinde söz isteyen?.. Yok.

Maddeyi oylarınıza sunuyorum : Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Tasarının tümü üzerinde, oyunun rengini belirtmek için söz isteyen var mı? Yok.

Tasarının tümü açık oylamaya tabidir. Açık oylamanın, oy kutusunun sıralar arasında dolaştırılması suretiyle yapılmasını oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Yanında oy pusulası bulunmayan sayın milletvekilleri, beyaz bir kâğıda adlarını, soyadlarını, seçim çevrelerini ve oyunun rengini yazıp, imzalamak suretiyle oy kullanabilirler.

Oy kutuları dolaştırılsın.

(Oylar toplandı)

BAŞKAN — Oyunu kullanmayan sayın milletvekili var mı? Yok.

Oy toplama işlemi bitmiştir; kupalar kaldırılınsın.

(Oyların ayrımı yapıldı)

BAŞKAN — Açık oylamanın sonucunu arz ediyorum :

Oy sayısı : 298

Kabul : 184

Ret : 112

Çekimser : 2

Bu sonuca göre, kanun tasarısı kabul edilmiş ve kanunlaşmıştır; hayırlı olmasını dilerim.

Gündemimizde bugün için görüşülecek başkaca bir konu kalmamıştır.

Hükümetin izlediği dış politika konusundaki genel görüşmeyi yapmak ve gündemdeki diğer konuları görüşmek için, 13 Şubat 1986 Perşembe günü saat 15.00 te toplanmak üzere birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati : 18.22

V. — SORULAR VE CEVAPLAR (Devam)

B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI

1. — *Aydın Milletvekili Osman Esgin Tipi'nin, Mahallî İdareler Fonundan yararlanmak üzere, Aydın İlinden müracaatta bulunan belediyelere ilişkin sorusu ve İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'un yazılı cevabı (7/810)*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına
Aşağıdaki sorunun İçişleri Bakanı Sayın Yıldırım Akbulut tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasına delaletinizi arz ederim.

O. Esgin Tipi
Aydın

1. 19.9.1984 gün ve 18520 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan «Mahallî İdareler Fon Yönetmeliği'nden yararlanmak üzere Aydın İlinden 31.12.1985 tarihine kadar kaç belediyenin müracaat ettiği, belediyelerin isimleri ile birlikte hangi partilere mensup oldukları, her belediyenin müracaat tarihi, talep ettiği miktar ile bu belediyelerden hangilerine, hangi onay tarihi ile ne miktarda yardım yapıldığı?

2. Bu güne kadar özellikle 19 Sosyaldemokrat Halkçı Partili belediyeden (2'si hariç) hiç birine yardım yapılmayışında özel bir amaç güdülmüş müdür?

T.C.

İçişleri Bakanlığı

Mahallî İdareler Genel

12.2.1986

Müdürlüğü

Şb. Md. : APK. ARGE

571 (86) 90106

Konu : Yazılı soru önergesi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi : T.B.M.M. Başkanlığının 16.1.1986 gün ve Kan. Kar. Dai. Bşk. 7/810-5128/19886 sayılı yazısı.

Aydın Milletvekili Sayın Osman Esgin Tipi tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan, Mahallî İdareler Fonundan yararlanmak üzere Aydın İlinden müracaatta bulunan belediyelere ilişkin yazılı soru önergesine verilen cevabın bir sureti ilişikte sunulmuştur.

Bilgi ve gereğini arz ederim.

Yıldırım Akbulut

İçişleri Bakanı

T.C.

İçişleri Bakanlığı

Mahallî İdareler Genel

Müdürlüğü

Şube Md. APK - ARGE-

571(86)

Konu : Yazılı soru önergesi.

Sayın

Osman Esgin Tipi

Aydın Milletvekili

Mahallî İdareler Fonundan yararlanmak üzere Aydın İlinden müracaatta bulunan belediyelere ilişkin

yazılı soru önergenizde yer alan konular Bakanlığınca inceletirilmiştir.

Bakanlığım tarafından 2380 sayılı «Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun» un 1 inci maddesi hükmüne göre Bakanlığım emrinde bulunan ve 19 Eylül 1984 tarih ve 18520 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmış bulunan «Mahallî İdareler Fon Yönetmeliği» ne dayanılarak nüfusu 25 000'in altında bulunan belediyelere proje keşif tutarı 50 000 000 Lirayı geçmeyen hizmet ve yatırımların azamî % 70'ine kadar ve yine Yönetmeliğin 7 nci maddesinde gösterilen hizmet cinsleri için yardım yapılmaktadır.

Ayrıca Yönetmeliğin 9 uncu maddesine göre yardımlar kalkınmada öncelikli yörelere öncelik tanımak suretiyle yapılması gerekmektedir. Belediye sayısının fazlalığı ve fon miktarlarının kısıtlı oluşu nedeniyle başvuran bütün belediyelerin tamamına ve yeterli miktarda yardım yapılamamaktadır. 31.12.1985 tarihi itibarıyla Bakanlığımdan yardım talebinde bulunan kalkınmada öncelikli yörelerdeki belediyelerin tamamına yakınının istekleri imkânlar ölçüsünde karşılanmış bulunmaktadır. Bunun yanı sıra fonumuzun elverdiği ölçüde diğer belediyelerimize de müracaatları, ihtiyaç durumları ve gelişme seviyeleri gibi bazı ölçüler göz önüne alınarak yardım yapılagelmektedir.

19.9.1984 - 31.12.1985 tarihleri arasında. Aydın İlinden toplam 28 belediye yardım talebinde bulunmuş olup, bunlardan 16 belediyenin müracaatı uygun bulunarak yardım talepleri karşılanmıştır.

Yardım talepleri karşılanan 16 belediyeden; 9 adedinde ANAP'lı, 4 adedinde DYP'li, 2 adedinde SHP'li ve birinde de bağımsız belediye başkanının görevli olduğu anlaşılmıştır. (Ek - 1 liste)

Yukarıda sözü geçen tarihler arasında Aydın İlinden SHP'ye mensup başkanların görevli olduğu belediyelerden sadece 9 adedinin yardım için başvuruda bulunduğu, bunlardan 2 belediyeye yardım yapıldığı belirlenmiştir. Şimiye kadar müracaatları olduğu halde yardım alamamış olan belediyelerin projeleri 1986 yılı içerisinde değerlendirilecektir. (Ek - 2 liste)

Bilgilerinizi rica ederim.

Yıldırım Akbulut

İçişleri Bakanı

İli : Aydın

31.12.1985 Tarihine Kadar Müracaat Edipte Yardım Alan Belediyeler

İlçesi	Belediye Adı	Partisi	Hizmet Cinsi	Müracaat Tarihi	Proje Tutarı (TL.)	Yapılan Yardım Miktarı (TL.)	Yardımanın Onay Tarihi
Merkez	Acarlar	ANAP	Sıhhi banyo - Sosyal tesis yapımı	23.10.1984	17 553 256	12 000 000	14.11.1985
Kuyucak	Yamalak	ANAP	Hizmet binası yapımı	30.10.1984	20 000 000	14 000 000	25.12.1984
Merkez	Umurlu	ANAP	Pazaryeri yapımı	10.10.1984	44 704 873	10 000 000	15. 4.1985
Germencik	Hıdırbeyli	D. Y. P.	WC yapımı	23.10.1984	3 254 714	2 000 000	15. 4.1985
Karacasu	Karacasu	ANAP	Ek Soğukhava deposu yapımı	6. 2.1985	83 256 780	10 000 000	15. 4.1985
						10 000 000	13.11.1985
Merkez	Köşk	D. Y. P.	Hamam - Otel yapımı	30. 1.1985	20 000 000	7 000 000	23. 7.1985
Koçarlı	Bryıklı	S. H. P.	Hal binası yapımı	17.10.1984	32 000 000	8 000 000	23. 7.1985
Koçarlı	Yeniköy	ANAP	Mezarlık tanzimi	27. 3.1985	20.178 135	5 000 000	23. 7.1985
Sultanhisar	Sultanhisar	ANAP	Düğün Salon Otel yapımı	2. 4.1985	80 000 000	10 000 000	23. 7.1985
Merkez	Dalama	ANAP	Mis. Dük. Buğ. Hay. Pazarı yapımı	27. 3.1985	62 352 767	10 000 000	13.11.1985
Bozdoğan	Bozdoğan	ANAP	Dük. Şehir Ban. Otel yapımı	21. 8.1985	92 531 088	10 000 000	13.11.1985
Çine	Karpuzlu	ANAP	Fırın yapımı	6. 5.1985	25 170 000	7 000 000	13.11.1985
Karacasu	Ataeymir	Bağımsız	Sosyal salon yapımı	18. 9.1985	9 787 728	3 000 000	13.11.1985
Kuyucak	Kuyucak	S. H. P.	Mezarlık ihata duvarı yapımı	10. 7.1985	17 066 896	5 000 000	13.11.1985
Nazilli	Arsanlı	D. Y. P.	Park - Gazino yapımı	18. 4.1985	6 862 963	3 000 000	13.11.1985
Söke	Bağarası	D. Y. P.	Kitaplık yapımı	19.11.1984	4 000 000	2 000 000	13.11.1985

İli: Aydın

Ek - 2

31.12.1985 Tarihine Kadar Müracaat Edip Yardım Alamayan Belediyeler

İlçesi	Belediye Adı	Partisi	Hizmet Cinsi	Müracaat Tarihi	Proje Tutarı (TL.)
Çine	Akçaova	Bağımsız	Hizmet binası yapımı	8. 7.1985	67 845 101
Çine	Çine	ANAP	Otogaraj yapımı	19. 9.1985	52 279 654
Merkez	İncirliova	S. H. P.	Dükân - Düğün salonu yapımı	4. 9.1985	84 714 944
Germencik	Mursallı	S. H. P.	Mezarlık düzenlenmesi	22. 4.1985	12 000 000
Germencik	Ortaklar	S. H. P.	Hal binası ve pasaj yapımı	27. 5.1985	66 514 790
Koçarlı	Koçarlı	S. H. P.	Mezarlık tanzimi	31.10.1984	18 250 000
Kuşadası	Davutlar	S. H. P.	Hizmet binası yapımı	25. 9.1984	43 032 048
Kuşadası	Kuşadası	S. H. P.	Turistik - Dük. Kap. otopark yapımı	11.12.1984	187 530 430
Kuyucak	Pamukören	ANAP	Hizmet binası yapımı	6. 5.1985	42 561 615
Söke	Güllübahçe	S. H. P.	Akar. Dep. Garaj - Otopark yapımı	25. 3.1985	55 684 488
Sultanhisar	Salavatlı	D. Y. P.	Nikâh - Düğün salonu yapımı	21.12.1984	14 150 000
Yenipazar	Yenipazar	ANAP	Çok amaçlı salon yapımı	7. 2.1985	110 000 000

T. B. M. M. B : 66 12 . 2 . 1986 O : 1

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısına Verilen Oyların Sonucu

(Kanunlaşmıştır.)

Üye Sayısı	: 400
Oy verenler	: 298
Kabul edenler	: 184
Reddedenler	: 112
Çekimsizler	: 2
Geçersiz Oy	: —
Oya katılmayanlar	: 94
Açık üyelikler	: 8

(Kabul Edenler)

ADANA Ahmet Akgün Albayrak Ledin Barlas Ahmet Remzi Çerçi Mehmet Erdal Durukan Ahmet Şevket Gedik Yılmaz Hocaoğlu Nurettin Yağanoğlu	ARTVİN Nevzat Bıyıklı Ahmet Doğru Hüseyin Şen AYDIN Halil Nüşhet Goral Mehmet Özalp Nabi Sabuncu Osman Esğın Tipi BALIKESİR Davut Abacıgil Mustafa Çorapçiođlu İsmail Dayı Necat Tunçsiper BİLECİK Yılmaz Demir Recep Kaya BİNGÖL Hakkı Artukarslan M. Ali Doğuşlu BOLU Seçkin Fırat Ahmet Şamil Kazokođlu Kâzım Oksay Fuat Öztekin BURDUR Necip Oğuzhan Artukoğlu BURSA Ahmet K. Alptemoçin İlhan Aşkın Mehmet Azizođlu M. Memduh Gökçen M. Kemal Gökçora	Kemal İğrek A. Sabahattin Özbek Fahir Sabuniş Mustafa Ertuğrul Ünlü ÇANAKKALE Cafer Tayyar Sadıklar Ayhan Uysal ÇANKIRI Ahmet Özkan Saffet Sakarya İlker Tuncay ÇORUM Ünal Akkaya Ali Ayhan Çetin DENİZLİ Aycan Çakıroğulları DİYARBAKIR Özgür Barutçu Cevdet Karakurt Hayrettin Ozansoy EDİRNE Türkân Turgut Arıkan S. Hüsamettin Konuksever İsmail Üđdül ELAZIĞ Mehmet Özdemir Naci Taşel Zeki Yavuztürk ERZİNCAN Yıldırım Akbulut ERZURUM İlhan Aras	ESKİŞEHİR Mustafa Balcılar İsmet Oktay Mehmet Nuri Üzel GAZİANTEP Ahmet Ata Aksu Feyzullah Yıldırım GİRESUN Burhan Kara GÜMÜŞHANE Akif Kocaman İbrahim Turan HATAY Abdurrahman Demirtaş İhsan Gürbüz Kâmrân Karaman Hamit Melek M. Murat Sökmenoğlu ISPARTA Metin Ataman Fatıma Mihrîban Erden Mustafa Kemal Tođay İbrahim Fevzi Yaman İÇEL İbrahim Aydođan Hikmet Bicentürk Rüştü Kâzım Yücelen İSTANBUL Bülent Akarcalı B. Dođancan Akyürek Yaşar Albayrak M. Vehbi Dinçerler Hayrettin Elmas
--	--	---	---

Halil Orhan Ergüder
R. Ercüment Konukman
Turgut Özal
İbrahim Özdemir
Günseli Özkaya
Mustafa Tınaz Titiz
Saim Bülemlend Ulusu
Fazıl Osman Yöney
İZMİR
Vural Arıkan
Hüseyin Aydemir
İsmet Kaya Erdem
Burhan Cahit Gündüz
Hayrullah Olca
Özdemir Pehlivanoğlu
Rüşti Şardağ
Süha Tanık
KARS
İlhan Aküzüm
Sabri Aras
KASTAMONU
Sadettin Ağacık
Hüseyin Sabri Keskin
Şaban Küçükkoğlu
KAYSERİ
Nuh Mehmet Kaşıkçı
İbrahim Özbıyık
Mustafa Şahin
Cengiz Tuncer

KIRKLARELİ
Cemal Özbilen
KIRŞEHİR
Mehmet Budak
Tevfik Güneş
KACAELİ
Osman Nuri Akyol
Mustafa Batgün
Salih Güngörmez
Orhan Otağ
KONYA
Abdurrahman Bozkır
Kadir Demir
Ziya Ercan
Nihat Harmancı
Kemal Or
Saffet Sert
Abdullah Tenekeci
KÜTAHYA
Ahmet Ekici
Mustafa Uğur Ener
Mustafa Kalemli
MALATYA
Metin Emiroğlu
Ahmet İhami Kösem
Fahri Şahin
Talat Zengin
MANISA
Mehmet Timur Çınar

Mekin Sarıoğlu
Gürbüz Şakranlı
MARDİN
Beşir Çelebioğlu
Mehmet Necat Eldem
MUĞLA
Ahmet Altıntaş
NEVŞEHİR
Ali Babaoğlu
Hacı Turan Öztürk
NİĞDE
Mustafa Sabri Güvenç
Birsell Sönmez
ORDU
Ali Mazhar Haznedar
Şükrü Yürür
RİZE
Ahmet Mesut Yılmaz
SAKARYA
Nihat Akpak
SAMSUN
İlyas Aktaş
Muhlis Arıkan
Mehmet Aydın
SİİRT
Aydın Baran
SİNOP
Hilmi Biçer
Halit Barış Can

SIVAS
M. Mükerrrem Taşcıoğlu
ŞANLIURFA
Mustafa Demir
Osman Doğan
TEKİRDAĞ
Ali Rıfki Atasever
Ahmet Karaevli
TOKAT
Metin Gürdere
Selim Koçaker
Cemal Özdemir
Talat Sargın
Mehmet Zeki Uzun
TRABZON
Eyüp Aşık
Fahrettin Kurt
Mehmet Kara
UŞAK
Mümtaz Güler
VAN
Hüseyin Aydın Arvası
Mirza Kurşunluoğlu
YOZGAT
Mehmet Bağçeci
Mahmut Orhon
ZONGULDAK
Hasan Pertev Aşçıoğlu
Veyşel Atasoy
Rıza Öner Çakan

(Reddedenler)

ADANA
Coşkun Bayram
Nuri Korkmaz
Metin Üstünel
ADIYAMAN
Ahmet Sırrı Özbek
AĞRI
Paşa Sarıoğlu
İbrahim Taşdemir
Mehmet Yaşar
AMASYA
Kâzım İpek
ANKARA
Eşref Akıncı
Sururi Baykal
Ali Bozer

Necdet Calp
Neriman Elgin
Mehmet Seyfi Oktay
ANTALYA
Kadri Altay
AYDIN
Ertuğrul Gökçün
BALIKESİR
Cahit Tutum
BİTLİS
Rafet İbrahimoğlu
Faik Tarımcıoğlu
BOLU
Turgut Yaşar Gülez
BURSA
İsmet Tavgaç

ÇORUM
Ali Rıza Akaydın
Mehmet Besim Göçer
DENİZLİ
Mustafa Kâni Bürke
İsmail Şengün
DİYARBAKIR
Mahmud Altunakar
Şeyhmus Bahçeci
Kadir Narin
Ahmet Sarp
EDİRNE
Muhittin Yıldırım
ERZURUM
Ebubekir Akay
Hilmi Nalbantoğlu

ESKİŞEHİR
Münir Sevinç
GAZİANTEP
Süleyman Koyuncuğil
M. Hayri Osmanlıoğlu
GİRESUN
Cevdet Karşlı
HAKKARİ
Mehmet Sait Erol
Lezgin Önal
İÇEL
Edip Özgenç
İSTANBUL
İmren Aykut
Sabit Batumlu
Ömer Necati Cengiz
Hüseyin Avni Güler

Yılmaz İhsan Hastürk
Doğan Kasaroğlu
Feridun Şakir Ögünç
Tülay Öney
Namık Kemal Şentürk
Bilâl Şişman
Arife Necla Tekinel
Reşit Ülker
Ahmet Memduh Yaşa
İZMİR
Durcan Emirbayer
Fikret Ertan
Yılmaz Önen
Işıl Saygın
Turgut Sunalp
Ahmet Süter
Ali Aşkın Toktaş
KARS
Aziz Kaygısız
Ömer Kuşhan
Musa Ögün
Halis Soylu
KAYSERİ
Mehmet Sedat Turan
Muzaffer Yıldırım

KIRKLARELİ
Erol Ağaçlı
Şükrü Babacan
KONYA
Vecihi Akın
Salim Erel
Sabri İrmak
Haydar Koyuncu
Emin Fahrettin Özdilek
MALATYA
İlhan Dinçel
Ayhan Fırat
MANİSA
Abdullah Çakırcı
İsmet Turhangil
MARDİN
Süleyman Çelebi
Abdülkerim Yılmaz Erdem
Kenan Nuri Nehrozoğlu
MUĞLA
İdris Gürpınar
Muzaffer İlhan
NİĞDE
Arif Toprak

ORDU
Hüseyin Avni Sağesen
Bahriye Üçok
RIZE
Halit Turgut Kunter
Fehmi Memişoğlu
SAKARYA
A. Reyhan Sakallıoğlu
SAMSUN
Fahrettin Uluç
SİİRT
M. Abdürrezak Ceylan
Nejdet Naci Mimarçoğlu
Rıza Tekin
SIVAS
Yılmaz Altuğ
Mustafa Kemal Palaoğlu
Şevki Taştan
ŞANLIURFA
Vecihi Ataklı
Bahri Karakeçili
Aziz Bülent Öncel

TEKİRDAĞ
Selçuk Akıncı
Salih Alcan
TOKAT
Enver Özcan
TRABZON
Osman Bahadır
Yusuf Ziya Kazancıoğlu
TUNCELİ
Ali Rıdvan Yıldırım
UŞAK
Yusuf Demir
VAN
Fevzi Necdet Erdinç
Ferit Melen
YOZGAT
Hüseyin Mükerrerem Hiç
Selahattin Taflıoğlu
ZONGULDAK
Fevzi Fırat
Cahit Karakaş
Muhteşem Vasıf Yücel

(Çekimserler)

BALIKESİR
Fenni İslimyeli

ÇANAKKALE
Onural Şeref Bozkurt

(Oya Katılmayanlar)

ADANA	Halil İbrahim Şahin	Altan Kavak	NEVŞEHİR
Vehbi Batuman	ELAZİĞ	Leyla Yeniay Köseoğlu	Faruk Dırık
Cüneyt Canver	Nevzat Yağcı	Kemal Özer	NIĞDE
ADIYAMAN	ERZİNCAN	Ali Tanrıyar	Haydar Özalp
Mehmet Arif Atalay	Veysel Varol	İbrahim Ural	ORDU
AMASYA	Metin Yaman	KAHRAMANMARAŞ	Nabi Poyraz
Arsan Savaş Arpacıoğlu	ERZURUM	Rifat Bayazıt	İhsan Nuri Topkaya
İsmet Özarslan	Sabahattin Aras	Mehmet Turan Bayezit	RİZE
ANKARA	Sabahattin Eryurt (Bşk. V.)	Alaeddin Kısakürek	Arif Şevket Bilgin (Bşk. V.)
Nejat Abdullah Resuloğlu	Togay Gemalmaz	Mehmet Onur	SAKARYA
Osman Işık	Mustafa Rifki Yaylalı	Ülki Söylemezoğlu	Mustafa Kılıçaslan
Göksel Kalaycıoğlu	ESKİŞEHİR	Ali Topçuoğlu	Mümtaz Özkök
H. İbrahim Karal	Cemal Büyükbaş	KASTAMONU	Turgut Sözer
Hazım Kutay	GAZİANTEP	Erol Bülent Yalçınkaya	SAMSUN
Alpaslan Pehlivanlı	Galip Deniz	KAYSERİ	Hasan Altay
Ogan Soysal	Mustafa Rüştü Taşar	Mehmet Üner	Berati Erdoğan
Fatma Rezan Şahinkaya	Ünal Yaşar	KIRŞEHİR	Süleyman Yağcıoğlu
ANTALYA	GİRESUN	İsmet Ergül	SINOP
Ümit Halûk Bayülken	Yavuz Köymen	KOCAELİ	Özer Gürbüz (Bşk. V.)
Mustafa Çakaloğlu	Turgut Sera Tirali (İ.A.)	Abdülhalim Aras (Bşk. V.)	SIVAS
Ali Dizdaroğlu	Ahmet Yılmaz	KONYA	Ruşan Işın
Aydın Güven Gürkan	GÜMÜŞHANE	Altınok Esen	Mahmut Karabulut
AYDIN	Mahmut Oltan Sungurlu	KÜTAHYA	Ahmet Turan Soğancıoğlu
İskender Cenap Ege (İz.)	HATAY	Ahmet Büyükuğur	TRABZON
Şerafettin Toktaş	Tevfik Bılal	A. Necati Kara'a	Necmettin Karaduman
BİLECİK	Mustafa Çelebi	MANISA	(Başkan)
Kâmran İnan	İÇEL	İsmail Özdağlar	TUNCELİ
BURDUR	Ali İhsan Elgin	Münir Fuat Yazıcı	Musa Ateş
Fethi Çelikbaş	Mehmet Kocabaş	MUĞLA	UŞAK
ÇANAĞKALE	Durmuş Fikri Sağlar	Mehmet Umur Akarca	Mehmet Topaç
Nadir Pazarbaşı	İSTANBUL	MUŞ	YOZGAT
ÇORUM	Behiç Sadi Abbasoğlu	Alaattin Fırat	Lutfullah Kayalar (İ. A.)
İhsan Tombuş	İsmail Safa Giray (B.)	Nazmi Önder	ZONGULDAK
DENİZLİ	Ömer Ferruh İter	Atila Sin	Engin Cansızoğlu
Muzaffer Arıcı	Mehmet Kafkaslıgil		İsa Vardal

(Açık Üyelikler)

ANKARA	: 1
BİNGÖL	: 1
BURDUR	: 1
İSTANBUL	: 1
İZMİR	: 1
MANISA	: 1
NIĞDE	: 1
SAMSUN	: 1

Türkiye Büyük Millet Meclisi

GÜNDEMİ

66 NCI BİRLEŞİM

12.2.1986 Çarşamba

Saat : 15.00

1 BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

2 ÖZEL GÜNDEMDE YER ALACAK İŞLER

3 SEÇİM

4 OYLAMASI YAPILACAK İŞLER

5 GENEL GÖRÜŞME VE MECLİS ARAŞ- TIRMASI YAPILMASINA DAİR ÖNGÖRÜŞMELER

6 SÖZLÜ SORULAR

1. — İçel Milletvekili Durmuş Fikri Sağlar'ın, orman ürünleri ihracatına ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/507) (1)

2. — İçel Milletvekili Durmuş Fikri Sağlar'ın, yurdumuzda yatırım yapacak ABD'li işadamlarının can ve mal güvenliklerini sağlamak üzere bir anlaşma yapılıp yapılmadığına ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/511) (1)

3. — İçel Milletvekili Durmuş Fikri Sağlar'ın, tedavi nedeniyle yaptığı son ABD seyahatine ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/518) (1)

4. — İçel Milletvekili Durmuş Fikri Sağlar'ın, Akaryakıt Tüketim Fonundan Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığına ayrılan paya ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/519) (1)

5. — Kahramanmaraş Milletvekili Mehmet Turan Bayezit'in, Kahramanmaraş'da yayımlanan bir gazetede haberine ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/480)

6. — Adana Milletvekili Cüneyt Canver'in, Yunanistan, Bulgaristan ve ABD ile ülkemiz arasın-

daki bazı sorunlara ilişkin Dışişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/496)

7. — Adana Milletvekili Cüneyt Canver'in, İstanbul - Sarıyer Karakolundaki bir tecavüz iddiası hakkında Emniyet Amirinin yaptığı açıklamaya ilişkin İçişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/501)

8. — Eskişehir Milletvekili Mehmet Nuri Üzel'in, Başbakanlıkta görevli bir müşavir tarafından yabancı yayın ajanslarına politik demeç verildiği iddiasına ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/544) (1)

9. — Edirne Milletvekili Türkân Turgut Arıkan'ın, 1980 - 1983 yıllarında ithalata uygulanan gümrük vergisi muafiyetine ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından sözlü soru önergesi (6/553) (1)

10. — Mardin Milletvekili Kenan Nuri Nehroz-
oğlu'nun, Mardin ilindeki örnek tarım çiftliği arazisine ilişkin İçişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/541)

11. — Adana Milletvekili Coşkun Bayram'ın, laiklik ve Atatürk aleyhtarlarının faaliyetlerine ilişkin İçişleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/546)

12. — Kahramanmaraş Milletvekili Rıfat Bayazıt'ın, Siyasî Partiler Kanununa aykırı hareket edenler hakkında yapılan işlemlere ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/548)

13. — Erzurum Milletvekili Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ve Kars deprem konutları için fazla ödeme yapılıp yapılmadığının tespitine ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/549)

14. — Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, pancar üreticilerinin bazı sorunlarına ilişkin Sanayi ve Ticaret Bakanından sözlü soru önergesi (6/551)

15. — Kayseri Milletvekili Muzaffer Yıldırım'ın, Kayseri ilinde yapılması planlanan raylı sisteme ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/552)

16. — Adana Milletvekili Metin Üstünel'in, Adana ili Kadiri ilçesinde yapılacak açılış ve temel atma törenlerine ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/554)

(1) İçtüzüğün 96 ncı maddesi uyarınca sözlü soruya çevrilmiştir.

(Devamı arkada)

17. — Balıkesir Milletvekili Davut Abacıgil'in, Balıkesir İli Ayvalık İlçesi ve çevresinin su sorununa ilişkin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanından sözlü soru önergesi (6/555)

18. — Konya Milletvekili Salim Erel'in, Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasi partilerin genel başkanları ile bazı gazete temsilcileri arasında düzenlenen televizyon programlarına ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/558)

19. — Konya Milletvekili Salim Erel'in, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin deniz otobüsleri ile yapacağı toplu taşımacılığa ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/559)

20. — Konya Milletvekili Salim Erel'in, Ankara, İstanbul, İzmir ve Bursa illerinde yapılacağı belirtilen toplu taşıma sistemlerine ilişkin Başbakan'dan sözlü soru önergesi (6/560)

21. — Konya Milletvekili Salim Erel'in, Konya, Ereğli Şeker Fabrikası yapım çalışmalarına ilişkin Sanayi ve Ticaret Bakanından sözlü soru önergesi (6/561)

22. — Diyarbakır Milletvekili Mahmud Altınakar'ın, hâkim ve savcılar ile diğer adliye mensuplarının bazı sorunlarına ilişkin Adalet Bakanından sözlü soru önergesi (6/562)

23. — Diyarbakır Milletvekili Mahmud Altınakar'ın, emekli öğretmenlere ilişkin Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanından sözlü soru önergesi (6/563)

24. — İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, çocuk mahkemelerine ilişkin Adalet Bakanından sözlü soru önergesi (6/564)

25. — Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Uşak İli Merkez - Dağdemirler Köyünün içme suyu sorununa ilişkin Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/565)

26. — Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Uşak İli Banaz İlçesi Ahat ve Çamsu köyleri pancar üreticilerinin bazı sorunlarına ilişkin Sanayi ve Ticaret Bakanından sözlü soru önergesi (6/566)

27. — Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Uşak İli Eşme İlçesine bağlı bazı köylerde tütün ekimine izin verilmemesinin nedenine ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından sözlü soru önergesi (6/567)

28. — Uşak Milletvekili Yusuf Demir'in, Uşak İli Merkez ve Banaz ilçelerinde tütün ekimine izin verilmesine ilişkin Maliye ve Gümrük Bakanından sözlü soru önergesi (6/568)

29. — İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, Adana - Mersin karayolu güzergâhında tarım arazileri üzerine sanayi siteleri kurulduğu iddiasına ilişkin Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanından sözlü soru önergesi (6/569)

30. — İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, piyasa ekonomisine ilişkin Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısından sözlü soru önergesi (6/570)

31. — İçel Milletvekili Edip Özgenç'in, Mersin ve Tarsus'ta çevre kirliliğinin önlenmesi için alınacak tedbirlere ilişkin Devlet Bakanından sözlü soru önergesi (6/571)

7

KANUN TASARI VE TEKLİFLERİYLE KOMİSYONLARDAN GELEN DİĞER İŞLER

× 1. — Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret; Dış İşleri Komisyonları raporları (1/717) (S. sayısı : 392) (Dağıtma tarihi : 15.1.1986)

(×) Açık oylamaya tabi işleri gösterir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

S. Sayısı : 392

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret; Dışişleri Komisyonları Raporları (1/717)

T. C.

Başbakanlık

Kanunlar ve Kararlar

Genel Müdürlüğü

Sayı : K. K. Gn. Md.

18/101-1939/05837

11.10.1985

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan ve Başkanlığınıza arzı Bakanlar Kurulunca 27.9.1985 tarihinde kararlaştırılan «Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı» ve gerekçesi ekli olarak gönderilmiştir.

Gereğini arz ederim.

Turgut Özal

Başbakan

NÜKLEER ENERJİNİN BARIŞÇI AMAÇLARLA KULLANIMI ALANINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ İLE KANADA HÜKÜMETİ ARASINDA İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASIYLA İLGİLİ GEREKÇE

Akkuyu'da kurulması planlanan nükleer reaktör için sürdürülmekte olan ihale görüşmelerinin taraflarından biri olan Kanada, diğer gelişmiş ülkeler gibi, nükleer tesis, nükleer madde ve teknoloji ihracı için ihracat yapılacak ülke ile ikili işbirliği anlaşmasının imzalanmış olmasını ön şart olarak ileri sürmekte olduğundan, Kanada Hükümeti, 1983 yılı Kasım ayında Türkiye'ye iki ülke arasında Nükleer Enerji Alanında ikili işbirliği yapmak amacıyla bir anlaşma metni taslağı önermiştir.

Önerilen anlaşma metni taslağı Dışişleri ve Millî Savunma Bakanlıkları, Genel Kurmay Başkanlığı, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu ve Türkiye Elektrik Kurumu tarafından değerlendirilmiş, birlikte oluşturulan ve Türk görüşlerini içeren yeni bir taslak hazırlanarak Kanada yetkililerine intikal ettirilmiştir.

2-4 Nisan 1984 tarihlerinde Dışişleri Bakanlığında iki ülke heyetleri arasında yapılan müzakerelerde, anlaşma tasarısı ve eklerin tamamına yakın bölümü üzerinde mutabakat sağlanmış, üzerinde mutabakat sağlanamayan hususların yeniden görüşülmesi için müzakerelere ara verilmiş, Kanada Hükümeti'nin Türk önerisini kabul ettiğini bildirmesi üzerine, Anlaşma 13 Haziran 1984 tarihinde parafe edilmiştir.

Söz konusu anlaşma 18 Haziran 1985 günü Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu ile Kanada Büyükelçisi Gilles Mathieu tarafından Ankara'da imzalanmıştır.

Bu anlaşma nükleer enerjinin sanayide, tarımda, sağlık konularında, elektrik enerjisi üretiminde ve benzeri diğer konularda Kanada ile gerçekleştirilecek olan işbirliğinin mâhiyetini ve hukuki çerçevesini oluşturmağa mâtuf bulunmaktadır.

Türkiye'nin enerji ihtiyacının karşılanmasında nükleer santraller kurulmamasının planlanmakta olduğu ve Kanada'nın Atomic Energy of Canada Limited (AECL) Firmasının 600 MWe elektrik gücündeki basınçlı ağır su tipi santralının ülkemizde tesisi için görüşmelerin sürdürüldüğü malumdur. Söz konusu anlaşma ise, nükleer reaktör dahil olmak üzere, nükleer tesis, madde ve teknoloji transferlerinin yapılacağı alanları belirlemekte; bu alanlarda ve kullanılmış yakıtların depolanması, yeniden arıtılması ve kullanımı konularında genel hükümleri ifade etmektedir.

Anlaşma ayrıca nükleer tesis, madde ve teknolojinin yalnızca 'barışçı amaçlarla kullanılmasını garanti altına alacak hükümleri de ihtiva etmekte ve Kanada'nın satacağı nükleer tesis malzeme ve maddelerin olduğu kadar bu tesislerde işlenen veya üretilen maddelerin de Milletlerarası Atom Enerjisi Ajansı'nın (MAEA) Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması (NSYÖA) hükümleri uyarınca uyguladığı Güvenlik Denetimi Sistemine tâbi olmasını hükme bağlamaktadır.

Anlaşma nükleer maddelerin çalınması, kaybolması veya tesisin bir sabotaja karşı korunmasında MAEA tarafından öngörülen mevzuata ve Uluslararası Fiziksel Korunma Sözleşmesinin hükümlerine rücu edilmesini öngörmektedir.

Türkiye zaten sözkonusu her iki uluslararası anlaşmanın taraflarından olup, bunlar da kanunlarla onaylanmış bulunmaktadır.

Kanada, halen aralarında ikili anlaşma mevcut olan çoğunluğunu AET üyelerinin oluşturduğu 22 ülke ile bir nükleer işbirliği şebekesi kurmuş olup, bu işbirliği şebekesine Türkiye'nin de dâhilünü ve bu suretle kurulan sistem dâhilinde Türkiye'nin de bu ülkelerle nükleer malzeme ve teçhizat mübadelesinde bulunmasını ifke olarak kabul etmektedir.

Ayrıca Kanada'nın topluluk olarak AET'ye ve ikili anlaşması olan topluluk üyelerine nükleer malzemenin zenginleştirilmesi ve yeniden işlenmesi konularında münferiden uygulayacağı rehber ilkeleri Türkiye için de geçerli olacaktır. Dolayısıyla Türkiye nükleer malzeme ve teçhizatın devri, zenginleştirilmesi ve yeniden işlenmesi konularında Kanada tarafınca ayrıcalıklı bir grup içerisinde mütalaa edilecek ve bu suretle Türkiye Kanada ile işbirliğinde, bu grubun dışındaki üçüncü ülkelerle yapılabilecek bir işbirliğine kıyasla daha ileri ve liberal bir statü elde etmiş olacaktır. Bu husus, anlaşmanın lehimize ve yararımıza olan önemli bir noktasıdır.

Bu anlaşma aracılığıyla sanayimiz, nükleer alanda faaliyet gösteren araştırma merkezlerimiz ve üniversitelerimiz teknoloji transferinden yararlanabilecektir. Bu kuruluşlar Kanada'daki mütakabilleri ile yapacakları kontratlarla yeni çalışma alanları ve imkanları ile patent haklarına sahip olabileceklerdir. Ayrıca, nükleer santrallerin inşaatı ile Türk sanayiine belirli bir katkı sağlanacaktır. Özellikle patent hakkının verilmesi, anlaşmanın çok önemli bir avantajı olmaktadır.

Anlaşmanın bu genel içeriği yanısıra maddeleri ve ekleri ile ilgili ayrıntılar da aşağıda sunulmaktadır :

Madde I. —

Anlaşmanın 1 inci maddesi işbirliği yapılacak konuları içermektedir. Bu maddede belirtilen konular tahdidi olmayıp oldukça geniş bir işbirliği alanını kapsamaktadır. Bu maddedeki tahdit edici tek unsur işbirliğinin hangi alanda olursa olsun, her iki taraf için de, barışçı amaçlı çalışmalar çerçevesinde kalması gerektiridir. Nitekim 1 inci maddenin 2 nci paragrafı NSYÖ Anlaşmasına da atıf yaparak, nükleer silah ve diğer nükleer patlayıcıların imâlinin, geliştirilmesinin vs.'nin 'barışçı amaçlı uygulama olarak kabul edilmeceğini hükme bağlamaktadır. Bu, Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası anlaşmalara uygundur.

Madde II. —

Bu madde, anlaşma'da kullanılan terimlerin, bu anlaşma için ifade ettiği anlamların tariflerini vermek ve ayrıntılı tarifler için Ek B, Ek C ve Ek D ye atıf yapılmaktadır.

Madde III. —

3 üncü madde iki ülkenin resmî ve özel kuruluşları arasında, anlaşma kapsamına giren konularda işbirliği yapılmasını öngörmekte ve bu kuruluşların karşılıklı ilişkilerinin tabi olacağı genel çerçeveyi çizmektedir.

Madde IV. —

Bu, madde, anlaşma hükümlerine tabi olacak nükleer madde, malzeme, teçhizat ve teknolojinin neler olduğunun Ek A da belirlendiğini ve taraflar arasında bu liste üzerinde karşılıklı anlaşacaklarını, ayrıca Anlaşma hükümlerinin uygulanması amacıyla, resmî otoritelerin gerekli idarî işlemler ve bildirimler için uygun mekanizmayı kuracaklarını hükme bağlamaktadır.

Madde V. —

Anlaşma kapsamındaki nükleer madde, teçhizat malzeme ve teknolojinin üçüncü bir ülkeye transferi ve nükleer maddenin yeniden işlenmesi ile ilgili olan bu madde üzerinde en çok tartışılan ve Kanada'nın da ısrarlı davrandığı bir maddedir.

Ancak konu, müzakereler sonunda, gerek madde metninin yeniden düzenlenmesi, gerekse bu konuda hazırlanan bir mutabakat metni ile lehimize olarak daha esnek hükümlere bağlanmıştır.

Madde, imzalanan şekliyle, bu anlaşma kapsamındaki Ek A'da belirlenen kalemlerin taraflarca bir başka ülkeye yeniden transferi ile, nükleer maddenin % 20 nisbetinin üzerinde zenginleştirilmesini ve yeniden işlenmesini, bunların depolanması ve kullanımı karşılıklı yazılı mutabakat çerçevesinde mümkün kılmaktadır. Bu suretle ülkemiz, Kanada'nın ikili anlaşma yaptığı, çoğunluğunu AET üyelerinin oluşturduğu 22 ülkeyi kapsayan nükleer işbirliği şebekesine dahil olmaktadır. Ülkemiz bu 22 ülke ile transferler, nükleer maddenin % 20 nisbetinin üzerinde zenginleştirilmesi ve yeniden işlenmesi, bunların depolanması ve kullanımı konularında işbirliğinde bulunabilme olanağına kavuşmaktadır.

Madde VI. —

Bu madde, Türkiye'nin esasen uluslararası anlaşmalar ve UAEA ile yaptığı anlaşma çerçevesindeki askerî amaçlı nükleer faaliyetlerde bulunmama yükümlülüğü ile barışçı amaçlı faaliyetlerini de Ajans denetimine sunma yükümlülüğünün Türkiye ile Kanada'nın karşılıklı olarak birbirlerinden alacakları madde, malzeme ve teçhizata da uygulanacağını teyid etmektedir.

Madde VII. —

Bu madde, anlaşmaya tabi nükleer madde, malzeme, teçhizat ve teknolojinin hangi haller dışında bu anlaşma hükümlerine tabi kalmaya devam edeceğini düzenlemektedir. Bu haller şunlardır :

Nükleer madde : a) Anlaşmanın VI maddesinde yer alan güvenlik denetimi açısından, nükleer maddenin artık kullanılmayacak hale geldiğinin veya herhangi bir nükleer faaliyette bulunamayacağını tespit edilmesi,

b) Maddenin, veren tarafın mutabakatı ile alan ülke sınırları dışına çıkmış bulunması,

c) Tarafların öngörebileceği diğer haller,

Malzeme ve teçhizat : a) Malzeme ve teçhizatın, veren tarafın mutabakatı ile alan ülke sınırları dışına çıkmış bulunması,

b) Tarafların öngörebileceği diğer haller.

Teknoloji : Teknoloji, taraflar arasında aksine bir anlaşma olmadıkça, bu anlaşma hükümlerine tabi kalamaz.

Madde VIII —

8 inci madde Anlaşmaya ek, Ek E de belirlenen nükleer maddenin fiziksel korunmasının bu ekteki sınıflandırmalara uygun olarak, taraflarca sağlanması konusunu hükme bağlamaktadır.

Madde IX —

Anlaşmanın etkin bir biçimde uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla, uygulanacak danışmalar ve denetimlerle ilgili hükümleri bu madde düzenlemektedir.

Madde X. —

Anlaşma metninde, uyuşmazlıkların çözümüne ait bu madde üzerinde müzakereler, Türk görüşlerinin kabulü ile sonuçlandırılmış ve uyuşmazlıkların tahkim usulü ile değil «İkili müzakereler» yöntemi esasına göre çözümü hususu kabul edilmiştir.

Madde XI —

Bu madde anlaşmanın yürürlüğe girişini yürürlükte kalış ve değişiklik hükümlerini ve sürelerini düzenlemektedir. Ayrıca, anlaşmanın sona ermesinden sonra dahi yürürlükte kalacak olan koruyucu hükümler bu maddede belirlenmektedir.

EK A

Anlaşmanın «A» Eki bu anlaşmanın, anlaşmaya tabi nükleer madde ve malzemeye dayanılarak veya bunların kullanımı ile üretilen veya işlenen madde ve malzemenin de anlaşma kapsamında kalmasını düzenleyen hükmüdür. Kanada önerisinde bu anlaşma çerçevesinde Türkiye'de kurulacak tesis ve cihazların, proje, fiziksel özellik ve kimyasal işlem olarak benzerinin Türkiye tarafından 20 yıl içinde Kanada'dan transfer edilen teknoloji ile yapılması halinde, bu tesis ve malzemelerin de anlaşma hükümlerine tabi olmasını öngören, Ek A'nın B kısmı, Türk tarafından kabul edilmemiş ve müzakereler sırasında üzerinde mutabakat sağlanamayan tek konuyu oluşturmuştur.

Türk Delegasyonu, anlaşmanın koruyucu hükümlerinin, Anlaşmanın sona ermesinden sonra da geçerliliğinin korunması karşısında, bu hükmün ülkemizin nükleer enerji programının ileride, ticarî yönden de uygulanmasını aşırı ölçüde kısıtlayıcı nitelikte olduğunu belirtmiştir. Karşı öneri olarak Kanada'lılara, elektrik üretiminde kullanılacak reaktörler dışındaki nükleer reaktörleri ile malzeme, teçhizat ve teknolojinin anlaşmanın koruyucu hükümlerine tabi olması, ancak barışçı ve ticarî amaçlarla özellikle elektrik üretimine dönük reaktörleri bu kadar uzun vadeli kısıtlamalara tabi tutamayacağımız belirtilmiştir.

Kanada Heyeti, Anlaşmanın koruyucu hükümlerinin Anlaşmanın sona ermesinden sonra da istisnasız geçerliliğini koruması hususunun Hükümetinin nükleer politikasının temel ilkeleri arasında yer aldığını belirterek, bu konuda yeni bir metin düzenleme hususunda yetkileri olmadığını belirtmiştir.

Nitekim, bu noktada uzlaşma sağlanamadığı için müzakerelere ara verilmiş, daha sonra Kanada Hükümeti bir nota ile sırf barışçı ve ticarî amaçlara özellikle elektrik üretimine yönelik reaktörlerin, ülkemiz tarafından 20 yıl içerisinde Kanada'dan transfer edilen teknoloji ile yapılması halinde, bunların anlaşma hükümlerine tabi olmaması yolundaki önerimizi kabul ettiğini bildirmiştir.

Bu olanağın sağlanması, nükleer teknoloji kapasitemizin kendi imkân ve kaynaklarımızla geliştirilmesine yeni ufuklar açmakta ve ileride kendi malzeme, teçhizat ve teknolojimizi üretebilecek seviyeye gelmemize zemin hazırlamaktadır.

EK B

Bu ek, bu anlaşma açısından «Teçhizat» terimini tarif etmekte ve II nci maddenin atıf yaptığı listeyi ve tanımlamaları içermektedir.

EK C

Bu anlaşma kapsamında olan «madde» terimini tarif etmekte ve 2 nci maddenin atıf yaptığı ve reaktörler için nükleer olmayan maddeyi tanımlayan Ek'tir.

EK D

Bu çalışma kapsamındaki «nükleer malzeme» terimini tarif etmekte ve 2 nci maddenin atıf yaptığı «nükleer malzeme»nin Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın Statüsünün XX. maddesinde belirlenen ifadesinin kabulüne ilişkin ektir.

EK B

Nükleer Madde ve malzemenin kullanımı, depolanması ve taşınması hallerindeki fiziksel korunmasında alınacak önlemler itibariyle bu madde ve malzemenin sınıflandırmasını belirleyen ve fiziksel korunmayla ilgili 8 inci maddenin atıf da bulunduğu Ek'tir.

Mutabakat Zaptı

Bu zabit, anlaşmanın 5 inci maddesinde hükme bağlanan yani anlaşma kapsamındaki madde, malzeme, teçhizat ve teknolojinin üçüncü bir ülkeye devri veya yeniden işlenmesi ve depolanması konularında, Kanada tarafının Türk tarafına sağlayacağı avantajlarla ilgili mekanizma üzerinde iki tarafın müzakereler sırasında sağladığı mutabakatı içermektedir.

Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Sanayi ve Teknoloji ve

Ticaret Komisyonu

Esas No. : 1/717.

Karar No. : 1

14 . 11 . 1985

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

«Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı» Dışişleri Bakanlığı, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu ve Türkiye Elektrik Kurumu temsilcilerinin katılımıyla; Komisyonumuzun 14.11.1985 tarihli 1 inci Birleşiminde incelenip görüşüldü.

Kanun Tasarısının maddelerine geçilmeden önce geneli üzerinde yapılan görüşmeler sırasında yukarıda belirtilen ilgili temsilcilerin izahatlarını dinleyip konu ile ilgili soruların cevaplandırılmasını müteakip; Türkiye'de kurulacak ilk Akkuyu Nükleer santralının realizasyonu için Kanada Hükümeti ile Hükümetimiz arasında yapılması gerekli bu anlaşma Komisyonumuzca benimsenerek maddelere geçilmesi kararlaştırıldı.

Müteakiben Anlaşmanın maddeleri müzakere edilerek bu ikili anlaşma aynen kabul edildi.

İşbu Raporumuz havalesi gereği Dışişleri Komisyonuna gönderilmek üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan <i>Fahir Sabuniş</i> Bursa	Başkanvekilii <i>Cevdet Karakurt</i> Diyarbakır	Kâtip <i>Gürbüz Şakranlı</i> Manisa
Üye <i>Kâzım İpek</i> Amasya	Üye <i>Turgut Yaşar Gülez</i> Bolu	Üye <i>Kemal İğrek</i> Bursa
Üye <i>Hayrettin Ozansoy</i> Diyarbakır	Üye <i>Kâmran Karaman</i> Hatay	Üye <i>Nihat Harmancı</i> Konya
Üye <i>Haydar Koyuncu</i> Konya	Üye <i>Faruk Dırık</i> Nevşehir	Üye <i>Ali Mazhar Haznedar</i> Ordu
Üye <i>Berati Erdoğan</i> Samsun	Üye <i>Mustafa Demir</i> Şanlıurfa	

Dışişleri Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Dışişleri Komisyonu

Esas No. : 1/717

Karar No. : 3

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

«Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı» Dışişleri Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Türkiye Atom Enerjisi Kurumunun temsilcilerinin katılımıyla; Komisyonumuzun 4.12.1985 tarihli 4 üncü Birleşiminde incelenip görüşüldü.

Kanun tasarısının tümü üzerinde cereyan eden müzakereler sonucunda aşağıdaki hususların belirtilmesinde yarar görüldü.

Herhangi bir ülkeyle nükleer alanda teknoloji, nükleer malzeme (yakıt vs.) ve tesis alış - verisi için iki ülke arasında bir işbirliği anlaşması yapılması gerekmektedir. Böyle bir anlaşma, genel olarak işbirliği yapılacak alanları, şartlarını, nükleer teknoloji, malzeme ve tesislerin barışçı amaçlar dışında kullanılmaması ve üçüncü ülkelere aktarılmasında uyulacak esasları belirlemektedir.

Türkiye 1969 yılında imzalanan ve 1979 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanan «Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması» ile nükleer teknoloji, malzeme ve tesisleri yalnızca barışçı amaçlarla kullanacağını taahhüt etmiştir. Buna bağlı olarak Türkiye ile Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı arasında bir denetim anlaşması imzalamıştır. Bu bakımdan, hükümetler arasında imzalanacak ikili işbirliği anlaşması Türkiye'nin nükleer enerjiyi barışçı amaçlarla kullanma politikasının teyidi ve tamamlayıcı bir unsuru olmaktadır.

Türkiye'de ilk nükleer santralin kuruluşuyla ilgili çalışmalar uzun zamandan beri devam etmektedir. 1976 yılında yapılan ön araştırmalara dayanarak Akdeniz kıyısında Taşucu'nun yaklaşık 40 km. batısındaki Akkuyu ilk santral yeri olarak seçilmiştir. İkinci kuruluş yeri olarak belirlenen Sinop'ta ön araştırmalar devam etmektedir.

1977 - 78 yıllarında yapılan ihalede birinci sırayı alan Asea Atom/Stal Laval (İsveç) konsorsiyumuyla yapılan görüşmeler, karşılaşılan ekonomik ve politik güçlükler ve İsveç hükümetinin kredi garantisinin süresini uzatmaması dolayısıyla sonuçsuz kalmıştır. 1983 yılında alınan tekliflere dayanarak Atomic Energy of Canada Limited (AECL : Kanada) ve Kraftwerk Union (KWU : F. Almanya) firmalarına Akkuyu'da, General Electric (GÖ : A.B.D.) firmasında Sinop'ta birer nükleer santral kurmaları için niyet mektupları verilmiştir. Sinop'taki yer araştırmaları henüz sonuçlanmadığından G.E. firmasıyla yapılan görüşmeler 1984 yılı başında durdurulmuştur. AECL ve KWU firmalarıyla yapılan görüşmeler sonucunda Ağustos 1984'de «Anahtar Teslimi» bazında anlaşma esasları belirlenmiştir. Eylül 1984'de her iki firmadan, hükümetin politikasına uygun olarak, Nükleer santralleri «yap - işlet - devret» esasına göre kurmaları, 15 yıl süreyle işletmeleri, bu sürede santrallerin borçları ödendikten sonra Türkiye'ye devretmeleri istenmiştir. KWU firması istenilen esaslara uyamadığı için görüşmeler 1985 ilkbaharında kesilmiştir. AECL firmasıyla prensipler üzerinde anlaşmaya varılarak Ağustos 1985'de bir «Ön Anlaşma» imzalanmıştır. Buna göre verilen süre içinde (Ocak 1986 sonuna kadar) finansman ve diğer hususlarda taraflar arasında anlaşma sağlanması kaydıyla, ilk nükleer santralin AECL tarafından kurulması karara bağlanmıştır. Halen Kanada hükümetinin projeyi ve kredi tahsisini onaylaması beklenmektedir.

KWU firması kısa bir süre önce şartlarını daha da istenilen model yönünde değiştirerek yeni bir teklif vermiştir. Teklifile ilgili değerlendirmeler devam etmektedir.

Türkiye ile Kanada hükümetleri arasında yapılacak işbirliği anlaşması yalnızca nükleer santralla ilgili olmayıp araştırma, geliştirme, nükleer malzeme, teknoloji ve tesislerin alım - satımıyla ilgili genel çerçeveyi belirlemektedir. F. Almanya ile de benzer bir anlaşma metni hazırlanarak parafe edilmiştir. Doğrudan doğruya nükleer santral ihalesiyle ilgili değildir. Bununla beraber, nükleer santral ihalesinin karara bağlanması ve santralin kurulmasına başlanması için bir ön şart teşkil etmektedir. Bu bakımdan, nükleer santralla ilgili uzun süreden beri devam eden çalışmaların sonuçlandırılarak uygulamaya geçilebilmesi için işbirliği anlaşmasının Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanarak yürürlüğe girmesi gerekli görüldüğünden tasarının maddelerine geçilmesi uygun görülmüş ve 1, 2, 3 üncü maddeler aynen kabul edilmiştir.

Genel Kurulun tasviplerine arz edilmek üzere Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan
Fethi Çelikbaş
Burdur

Başkanvekili
Hacı Turan Öztürk
Nevşehir
(İmzada bulunamadı.)

Sözçü
Mehmet Timur Çınar
Manisa

Kâtip
Hasan Adnan Tutkun
Amasya

Üye
Göksel Kalaycıoğlu
Ankara

Üye
N. Oğuzhan Artukoğlu
Burdur

Üye
Halil Şıvgın
Ankara

Üye
Nuh Mehmet Kaşıkçı
Kayseri

Üye
Ali Rifki Atasever
Tekirdağ

HÜKÜMETİN TEKLİF ETTİĞİ METİN

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı

MADDE 1. — 18 Haziran 1985 tarihinde Ankara'da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kullanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylanması uygun bulunmuştur.

MADDE 2. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

27 . 9 . 1985

Başbakan
T. Özal

Devlet Bak. Başbakan Yrd.
İ. K. Erdem

Devlet Bakanı
K. Oksay

Devlet Bakanı
A. M. Yılmaz

Devlet Bakanı
M. V. Dinçerler

Devlet Bakanı
A. Tenekeci

Devlet Bakanı
M. T. Titiz

Devlet Bakanı
A. Karaevli

Adalet Bakanı
M. N. Eldem

Millî Savunma Bakanı
Z. Yavuztürk

İçişleri Bakanı
Y. Akbulut

Dışişleri Bakanı V.
A. M. Yılmaz

Maliye ve Gümrük Bakanı
A. K. Alptemoçin

Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı
M. Emiroğlu

Bayındırlık ve İskân Bakanı
İ. S. Giray

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı
M. Aydın

Ulaştırma Bakanı
V. Atasoy

Tar. Orman ve Köyşleri Bakanı
H. H. Doğan

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı
M. Kalemlî

Sanayi ve Ticaret Bakanı
H. C. Aral

Enerji ve Tabii Kay. Bakanı
S. N. Türel

Kültür ve Turizm Bakanı
M. M. Taşçıoğlu

**SANAYİ VE TEKNOLOJİ VE TİCARET
KOMİSYONUNUN KABUL ETTİĞİ METİN**

**Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti
Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kul-
lanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylan-
masının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı**

MADDE 1. — Tasarının 1 inci Maddesi Komis-
yonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Tasarının 2 nci Maddesi Komis-
yonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Tasarının 3 üncü Maddesi Komis-
yonumuzca aynen kabul edilmiştir.

**DIŞİŞLERİ KOMİSYONUNUN KABUL
ETTİĞİ METİN**

**Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti
Arasında Nükleer Enerjinin Barışçı Maksatlarla Kul-
lanılması Alanında İşbirliği Anlaşmasının Onaylan-
masının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı**

MADDE 1. — Tasarının 1 inci Maddesi Komis-
yonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Tasarının 2 nci Maddesi Komis-
yonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Tasarının 3 üncü Maddesi Komis-
yonumuzca aynen kabul edilmiştir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ İLE KANADA HÜKÜMETİ ARASINDA NÜKLEER ENERJİNİN BARIŞÇI MAKSATLARLA KULLANILMASI ALANINDA İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASI

Bundan böyle birlikte «Taraflar» olarak anılacak olan Kanada Hükümeti (bundan böyle Kanada denecektir) ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti (bundan böyle Türkiye denecektir),

Taraflar arasında mevcut dostane münasebetleri güçlendirmek ARZUSUYLA,

Nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanımında etkin işbirliğinin sağlayacağı yararların BİLİNCİNDE OLARAK,

Kanada ve Türkiye'nin Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'na (bundan böyle NSYÖA olarak anılacaktır) nükleer silaha sahip bulunmayan devletler olarak taraf olduklarını ve bu sıfatla nükleer silah veya diğer patlayıcı nükleer cihazlar imal etmeyeceklerini veya sahip olmayacaklarını taahhüt ettiklerini ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile NSYÖA çerçevesinde güvenlik denetimi uygulamalarına ilişkin anlaşmalar akdetmiş olduklarını DİKKATE ALARAK,

NSYÖA'na taraf ülkelerin nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanımı konusunda mümkün olan en geniş çerçevede malzeme, teçhizat ve bilimsel ve teknolojik bilgi alışverişini kolaylaştırmayı ve buna katılmayı taahhüt etmiş bulduklarını ve NSYÖA'na taraf olan ülkelere, nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanımının geliştirilmesine katkıda bulunabilecek olanların bu alanda işbirliği yapmakta serbest olduklarını VURGULAYARAK,

Bütün bu nedenlerle birbirleriyle işbirliğinde bulunmak AMACIYLA,
Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE I

(1) Bu Anlaşma uyarınca gerçekleştirilecek nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanımı, geliştirilmesi ve uygulanmasına ilişkin işbirliği, aşağıda sayılanlarla sınırlı olmamak üzere şu konuları içerebilir:

(a) Aşağıdaki konularla sınırlı kalmamak üzere, teknoloji dahil bilgi temini:

(i) araştırma ve geliştirme,

(ii) sağlık, nükleer güvenlik, kaza planlaması ve çevre korunması,

(iii) teçhizat, (tasarım, çizim ve spesifikasyonların temini dahil) ve

(iv) teçhizat, malzeme ve nükleer maddenin kullanımı (imalat işlemleri ve spesifikasyonları dahil);

(b) Malzeme, nükleer madde, nükleer yakıt ve teçhizat temini;

(c) Araştırma ve geliştirme projeleri ile tarım, sanayi, tıp ve elektrik enerjisi üretimi gibi alanlarda nükleer enerji programlaması ve kullanımı ile ilgili projelerin uygulanması;

(d) Kanada ve Türkiye'deki kamu kuruluşları ve şahıslar arasında endüstriyel işbirliğine ilişkin mukavelelerin akdedilmesi;

(e) lisanslama ile ilgili düzenlemeler ve patent haklarının transferi;

(f) teçhizata nüfuz ve teçhizatı kullanmak;

(g) eleman ve uzman değişimi dahil, teknik yardım ve hizmetlerin temini;

(h) Nükleer bilim adamlarının ziyareti;

(i) Teknik eğitim;

(j) Uranyum ve toryum kaynaklarının arama ve geliştirilmesi; ve

(k) ileri nükleer yakıt çevriminin çeşitli alanlarında özel işbirliği,

(2) NSYÖA'nın V. maddesi hükümleri dikkate alınmaksızın, nükleer silah ya da diğer nükleer patlayıcı cihazların geliştirilmesi, imali, elde edilmesi veya patlatılması, nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanımı, geliştirilmesi ya da uygulanması olarak kabul edilmeyecektir.

MADDE II

Bu Anlaşmanın amaçları bakımından:

- (a) «Hükümetin Yetkili Kuruluşu» Kanada için «Atom Enerjisi Kontrol Kurulu» (Atomic Energy Control Board) ve Türkiye için «Türkiye Atom Enerjisi Kurumu»dur;
- (b) «Bileşen» (komponent) bir teçhizatın bileşen kısmı veya ana bileşenin dışındaki diğer bileşenleri kapsamaktadır;
- (c) «Teçhizat» ana bileşenler veya onun herhangi bir bileşeni dahil, bu anlaşmaya Ek B'de yer alan teçhizatın herhangi birini ifade etmektedir;
- (d) «Kamu Kuruluşu» Taraflardan birinin yargı yetkisine bağlı olup, diğer Tarafa kamu kuruluşu olarak tayin edildiği yazılı olarak bildirilen kuruluşları kapsamaktadır.
- (e) «Ana Bileşen» (Ana Komponent), nükleer tesisin işletilmesi ve güvenliği için gerekli olan herhangi bir parça veya parçalar grubunu ifade eder;
- (f) «Malzeme», bu anlaşmaya Ek C'de yer alan malzemelerden herhangi birini kapsamaktadır;
- (g) «Nükleer Yakıt», nükleer reaktörlerde enerji üretimi için kullanılan herhangi bir yakıt çeşidini kapsamaktadır;
- (h) «Nükleer Madde» bu Anlaşmaya Ek D'de yer alan Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı Statüsünün XX nci maddesinde tanımladığı üzere herhangi bir nükleer hammadde veya özel bölünebilir maddeyi ifade eder. Yukarıda anılan XX nci madde uyarınca Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı Governörler Meclisince «nükleer hammadde» veya «özel bölünebilir madde» olarak kabul edilmiş maddeler listesinde yapılacak herhangi bir değişiklik, ancak Anlaşma Taraflarının birbirlerine yazılı olarak bu değişikliği kabul ettiklerini bildirmeleri halinde, Anlaşma bakımından yürürlük kazanacaktır;
- (i) «Şahıslar», bireyler, firmalar, şirketler, ortaklıklar, iştirakler, dernekler veya mevcut diğer özel ve resmi kurumları ve bunların acenteleri ve yerel temsilciliklerini ifade eder; ancak «şahıslar» deyimini bu maddenin (d) alt paragrafında tanımlanan kamu kuruluşlarını kapsamaz.
- (j) «Teknoloji», temin eden Tarafın transferden önce ve alıcı Tarafı ile danışarak yayılmanın önlenmesi anlayışı çerçevesinde ve teçhizatın tasarımı (dizaynı), üretimi, işletmesi ve bakımı için ya da nükleer madde veya malzemenin prosesi için belirlediği teknik verilerdir.
- (i) Bunun kapsamına teknik çizimler, fotoğraf negatif ve baskıları, kayıtları, tasarım verileri ile teknik ve işletme rehberleri dahil olmakla beraber kapsam bunlarla sınırlı değildir. (ii) halka açık bilgiyi kapsamaz.

MADDE III

- (1) Taraflar, bu Anlaşma kapsamına giren konularda yargı yetkilerine bağlı kamu kuruluşları ve şahısları arasındaki karşılıklı işbirliğini teşvik edecek ve kolaylaştıracaklardır.
- (2) Bu Anlaşma hükümlerine tabi olmak kaydıyla, Taraflardan herhangi birisinin yargı yetkisine bağlı kamu kuruluşu ve şahıslar, diğer Tarafın yargı yetkisine bağlı kamu kuruluşu ve şahısları ile bu Anlaşma kapsamı dahilinde, üzerinde anlaşacakları ticarî veya diğer koşullarda, malzeme, nükleer malzeme, teçhizat ve teknoloji alışverişinde bulunabilirler.
- (3) Bu Anlaşma hükümlerine tabi olmak kaydıyla Taraflardan herhangi birisinin yargı yetkisine bağlı kamu kuruluşu ve şahıslar diğer Tarafın yargı yetkisine bağlı kamu kuruluş ve şahıslarına nükleer enerjinin barışçı kullanımı konusunda üzerinde anlaşacakları ticarî veya diğer koşullarda teknik eğitim sağlayabilirler.
- (4) Taraflar kendi mevzuat hükümlerini gözeterek, bu Anlaşma kapsamına giren faaliyetlere ilişkin eleman, uzman ve teknisyen değişimini kolaylaştırmak için çaba harcayacaklardır.
- (5) Taraflar, bu Anlaşma hükümleri uyarınca sağladıkları teknolojinin gizliliğini, ticarî ve endüstriyel sırları ve diğer gizlilik dereceli bilgileri korumak üzere, kendi mevzuat hükümleri çerçevesinde uygun tüm önlemleri alacaklardır.

(6) Taraflar uygun olduğu takdirde ve üzerinde anlaşacakları husus ve koşullar çerçevesinde, (a) Bilgi değişimi, (b) Teknik İşbirliği ve eğitim de dahil olmak üzere nükleer enerji üretiminin güvenliğine ve mevzuatına ilişkin konularda işbirliği yapacaklardır.

(7) Taraflardan hiçbiri bu Anlaşma hükümlerini kendi ticarî avantajlarını kollamak veya diğer Tarafın ticarî ilişkilerine müdahale etmek amacı ile kullanmayacaktır.

MADDE IV

(1) Ek A'da belirtilen nükleer madde, malzeme, teçhizat ve teknoloji (bundan böyle «maddeler» olarak anılacaktır), Taraflarca aksine bir anlaşmaya varılmadıkça, bu Anlaşma hükümlerine tabi olacaklardır.

(2) Tarafların yetkili hükümet makamları, bu madde hükümlerinin uygulanmasına ilişkin bildirim ve diğer idarî düzenlemeleri yapacaklardır.

MADDE V

(1) Bu Anlaşma kapsamına giren maddeler, ancak Tarafların önceden ve karşılıklı yazılı rızası sağlanarak Anlaşma Taraflarından birinin ülkesinden üçüncü bir ülkeye transfer edilecektir. Bu madde hükmünün uygulanmasını kolaylaştıracak düzenlemeler mümkün olan en kısa sürede Taraflar arasında Anlaşma ile saptanacaktır.

(2) Bu Anlaşmaya tabi nükleer madde, ancak Tarafların önceden ve karşılıklı yazılı rızası ile, U - 235 izotopunda % 20'den fazla zenginleştirilebilecek veya yeniden işlenebilecektir. Anılan rıza % 20'den çok zenginleştirilen uranyumdan hâsıl olan uranyum veya bakiye plutonyum'un depolanma ve kullanma koşullarını da içerecektir. Bu madde hükmünün uygulanmasını kolaylaştıracak düzenlemeler, mümkün olan en kısa sürede Taraflar arasında Anlaşma ile saptanacaktır.

MADDE VI

(1) Taraflar, bu Anlaşma kapsamına giren maddelerin nükleer silah veya diğer nükleer patlayıcıların imalatında veya başka bir yolla elde edilmesinde kullanılmayacağı hususunda anlaşmışlardır.

(2) Nükleer madde konusunda, bu maddenin (1) paragrafında belirlenen yükümlülüğe riayet, NSYÖA çerçevesinde her iki Tarafın Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı ile yaptığı Güvenlik Denetimi Anlaşmaları uyarınca sağlanacaktır. Bununla beraber, herhangi bir nedenle, herhangi bir zamanda Uluslararası Atom Enerjisi Ajansının Taraflardan birinin sınırları içinde böyle bir güvenlik denetimini sağlamaması halinde ilgili Taraf ülke, Ajans güvenlik denetimi sisteminin ilke ve usullerine uygun bir güvenlik denetimi sisteminin kurulması ve bu Anlaşmaya tabi tüm maddelere bu güvenlik denetiminin uygulanmasının temini için diğer Taraf ile bir Anlaşma yapacaktır.

MADDE VII

(1) Nükleer madde, aşağıda belirlenen durumların ortaya çıkmasına değin bu Anlaşma hükümlerine tabi kalmaya devam edecektir :

(a) Bu Anlaşmanın VI ncı maddesinde yer alan güvenlik denetimi açısından, nükleer maddenin artık kullanılamayacak hale gelmesinin veya herhangi bir nükleer faaliyette kullanılabilir bir formasyona dönüştürülebilmesinin pratik olarak mümkün olmamasının belirlenmesi. Taraflar, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın, taraf bulunduğu ilgili güvenlik denetimi anlaşmasının güvenlik denetimini sona erdiren hükümleri uyarınca yapacağı tespiti kabul edecektir;

(b) Bu Anlaşmanın V inci maddesinin (1) paragraf hükümleri uyarınca nükleer maddenin alan ülkenin sınırları dışına transfer edilmiş olması;

(c) Tarafların üzerinde anlaşacağı diğer haller.

(2) Malzeme ve teçhizat aşağıdaki haller dışında Anlaşma hükümlerine tabi kalmaya devam edecektir :

(a) Bu Anlaşmanın V inci madde (1) paragrafı hükümleri uyarınca, malzeme ve teçhizatın alıcı ülke dışına transfer edilmiş olması;

(b) Tarafların üzerinde anlaşacağı diğer haller.

(3) Taraflar arasında aksine bir anlaşma yapılmadıkça teknoloji, bu Anlaşma hükümlerine tabi kalmaya devam edecektir.

MADDE VIII

(1) Taraflar, zaman zaman sezinlenebilecek tehlikeli durumları gözeterek, bu Anlaşmaya tabi nükleer maddenin fiziksel korunmasını temine ilişkin tüm önlemleri alacak ve herhalde, en azından bu Anlaşmaya Ek E'de belirlenen fiziksel korunma düzeylerini uygulayacaktır.

(2) Taraflar, uluslararası taşıma sırasındaki fiziksel korunmaya ilişkin konular da dahil olmak üzere, bu Anlaşma kapsamına giren maddelerin fiziksel korunması konularında Taraflardan birinin istemi üzerine danışmalarda bulunacaklardır.

MADDE IX

(1) Taraflar, Taraflardan birinin talebi üzerine, bu Anlaşmadan doğan yükümlülüklerin etkin bir biçimde yerine getirilmesini sağlamak amacıyla her zaman danışmalarda bulunabileceklerdir. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı Tarafların istemi üzerine, bu danışmalara katılmaya davet edilebilir.

(2) Bu Anlaşmanın etkin bir biçimde uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla her iki Tarafın yetkili hükümet makamları gerekli idarî düzenlemeleri yapacaklar ve her yıl veya Taraflardan birinin istemi üzerine her zaman danışmalarda bulunabileceklerdir. Bu danışmalar yazılı olarak da yapılabilecek.

(3) Taraflardan her biri, istem halinde diğer Tarafa, kendi ülkesinde bulunan bu Anlaşma kapsamındaki nükleer maddeye ilişkin olarak Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı tarafından hazırlanan en son denetleme raporundaki belli başlı sonuçlar hakkında bilgi verecektir.

MADDE X

(1) Taraflar, bu Anlaşma hükümleri uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri iyiniyetle yerine getireceklerdir.

(2) Taraflar, bu Anlaşmanın uygulanması veya yorumlanmasından doğan uyuşmazlıklarına iyiniyet ve işbirliği anlayışı ile ivedi ve hakça çözüm bulmaya çalışacaklardır. Taraflar mümkün olan en kısa sürede her iki tarafça kabul edilebilir bir çözüme ulaşmak amacı ile anlamlı müzakereler yapacaklardır.

MADDE XI

(1) Bu Anlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için Taraflar gerekli anayasal ve yasal gereklerin tamamlandığını birbirlerine nota teatisi ile bildireceklerdir. Anlaşma, notaların teati edildiği tarihte, notaların aynı tarihte teati edilmemesi halinde, son notanın alındığı tarihte yürürlüğe girecektir.

(2) Bu Anlaşmada Tarafların yazılı oluru ile her zaman değişiklik yapılabilir. Yapılacak herhangi bir değişiklik bu maddenin (1) paragraflar hükümlerine uyularak yürürlüğe girecektir.

(3) Bu Anlaşma 15 yıl süre ile yürürlükte kalacaktır. Taraflardan herhangi biri diğerini bu sürenin bitiminden en az 6 ay önce Anlaşmayı sona erdirmek niyetinden haberdar etmedikçe, Anlaşma 10'ar yıllık sürelerle uzamış olacaktır. Bu halde Anlaşmanın sona ermesi Taraflardan birinin 10 yıllık ek sürenin bitiminden en az 6 ay önce diğerine Anlaşmayı sona erdirmeyi bildirmesi ile gerçekleşecektir.

(4) Anlaşmanın III üncü maddesinin 5 inci paragrafı ile IV, V, VI, VII, VIII, IX ve X uncu madde hükümlerinde kayıtlı yükümlülükler, Taraflarca aksine bir anlaşmaya varılmadığı sürece, bu Anlaşma sona erdikten sonra dahi yürürlükte kalacaktır.

BUNUN ŞAHİDİ OLARAK, aşağıda imzaları bulunanlar, usulüne uygun şekilde yetkili kılınmış olarak bu Anlaşmayı imzalamışlardır.

da, 1985 yılının ayının gününde eşit derecede geçerli olmak üzere İngilizce, Fransızca ve Türkçe dillerinde iki örnek halinde düzenlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti
Hükümeti Adına :
Vahit Halefoğlu

Kanada Hükümeti
Adına :
Luis Kitchie

KISIM A

(i) Taraflar arasında, doğrudan veya üçüncü ülkeler aracılığıyla transfer edilen nükleer madde, malzeme, teçhizat ve teknoloji;

(ii) Yukarıda belirtilen teknoloji veya yukarıda belirtilen teçhizattan sağlanan teknik bilgilere dayanılarak veya bunların kullanılması ile dizayn edildiği, inşa edildiği veya işletildiği hususu alıcı ülke tarafından veya alıcı ülke ile danışmada bulunduktan sonra temin eden tarafça kabul edilen teçhizat;

(iii) Bu Anlaşmaya tâbi herhangi bir teçhizata dayanılarak veya bunun kullanımı ile üretilen veya işlenen nükleer madde ve malzeme;

(iv) Bu Anlaşmaya tâbi herhangi bir nükleer madde veya malzemeye dayanılarak veya bunların kullanımı ile üretilen veya işlenen nükleer madde.

KISIM B

Nükleer maddenin zenginleştirilmesi veya yeniden işlenmesi veya ağırsu üretimi ile ilgili önemli teknoloji ya da teçhizatın transferi hallerine ilişkin yukarıda yer alan Kısım A'nın genel karakterini sınırlandırmaksızın ve temin eden Tarafın bu önemli transferle ilgili bildirimini üzerine, bu teçhizatın veya bu teknolojinin kullanıldığı teçhizat veya tesisin ilk işletilmesi tarihinden itibaren yirmi yıllık bir süre içinde, bu teknoloji veya teçhizata dayanılarak veya bunlar kullanılarak dizayn edilen, inşa edilen, üretilen veya işletilen tesisle; dizaynı (tasarımı), inşası veya işletme işlemleri aynı ya da benzer olan bir tesisteki teçhizat, yukarıda Kısım A, paragraf (ii)'de belirtilen teçhizat olarak kabul edilecektir.

EK — B

- (1) Sıfır güçlü reaktörler hariç, Nükleer Reaktörler Kontrollü olarak kendi kendine devam eden zincirleme fisyon reaksiyonu yapmak suretiyle işleyen sistemlerdir. Sıfır güçlü reaktörler, yıllık üretimi en fazla 100 gram plütonyumu geçmeyecek şekilde dizayn edilen reaktörler olarak tanımlanırlar. Bir «nükleer reaktör» başlıca, reaktör basınç kabı içindeki veya bu kaba bağlantılı elemanları reaktör kalbindeki güç seviyesini kontrol eden teçhizatı ve reaktör kalbindeki birinci soğutma suyunu ihtiva eden veya onunla doğrudan temas eden veya bunu kontrol eden bileşenlerden oluşmaktadır. Yılda 100 gram Plutonyum'dan önemli bir ölçüde fazla üretim yapabilecek biçimde değişikliğe makul olarak uygun reaktörlerin bu tanımların dışında tutulması öngörülmemiştir. Plutonyum üretim kapasitesi gözönünde tutulmaksızın önemli güç düzeylerinde devamlı işletme yapabilecek biçimde dizayn edilen reaktörler «sıfır güçlü reaktörler» olarak kabul edilemezler.
- (2) Reaktör basınç kapları : Birinci soğutucunun işletme basıncına dayanacak kapasitede olan ve yukarıda paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, nükleer reaktör kalbini ihtiva etmek üzere, yekpare bir ünite veya bunun anafabrikasyon parçaları olarak hazırlanmış veya özel olarak dizayn edilmiş madeni kazanlardır. Basınç kabının üstüne konan anakapak basınç kabının anafabrikasyon parçalarındandır.
- (3) Reaktörün iç bileşenleri : (Örneğin reaktör kalbinin ve diğer kazan içi parçaların destek kolonları ve levhaları, kontrol çubuklarını yönlendirme tüpleri, ısıl zırhları, dağıtıcıları, kalp yüklemeye levhaları, akış yayıcı levhaları v.b.g.)
- (4) Yakıt yüklemeye ve boşaltma makineleri : Reaktör çalışırken işleme kapasitesine sahip veya yakıtı nüfuz etmeye veya görmenin mümkün olmaması gibi durumlarda kullanılmak üzere teknik bakımdan özel olarak geliştirilmiş yer ve yön bulma nitelikleriyle reaktörün çalışmadığı hallerde karmaşık yakıt yüklemeye işlemlerini yapabilen, yukarıda paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, bir nükleer reaktör yakıt yüklenmesi veya yakıtın boşaltılması için özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış bir teçhizattır.
- (5) Reaktör Kontrol Çubukları : Yukarıda paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, bir nükleer reaktörde nükleer reaksiyonun zamana göre değişimini kontrol etmek üzere özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış çubuklardır.

Bu parça, nötron yutucusu kısma ek olarak, ayrıca temin edildiği takdirde, destek veya askı parçalarını da kapsamaktadır.

- (6) Reaktör Basınç Tüpleri : 50 atmosfer üzerinde bir işleme basıncına dayanıklı olarak, yukarıda Paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, bir nükleer reaktörün yakıt elemanlarını ve birinci soğutma suyunu ihtiva etmek üzere, özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış borulardır.
- (7) Zirkonyum Tüpleri : Zirkonyum metali ve alaşımlarından yapılmış ve miktar olarak yılda 500 Kg.'ı geçen tüpler veya tüp demetleridir. Bu tüpler, yukarıda Paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, reaktörlerde kullanılacak biçimde özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış olup metalik yapısındaki Hafniyum'un Zirkonyum'a ağırlık bakımından oranı 1 500'den azdır.
- (8) Ana Soğutucu Pompaları : Yukarıda Paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, nükleer reaktörlerdeki birinci soğutucunun dolaşımını temin etmek için özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış pompalar.
- (9) Işınlanmış yakıt elemanlarını yeniden işleme tabi tutan tesisler ve bu amaçla özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış teçhizat : «Işınlanmış yakıt elemanlarını yeniden işleme tabi tutan tesis» ışınlanmış yakıtla doğrudan doğruya temas eden veya bunları direkt olarak kontrol eden teçhizat ve bileşenleri, ana nükleer maddeleri ve fisyon ürünlerinin işlem akışını kapsar. Bugünkü teknolojik seviyede sadece iki kalem teçhizatın «ve bu nedenle özel olarak dizayn edilmiş veya hazırlanmış teçhizat» ifadesinin kapsamına girdiği kabul edilmiştir. Bunlar aşağıda tanımlanmaktadır :
- a) Işınlanmış yakıt elemanlarını doğrama makineleri : Işınlanmış nükleer yakıt demetlerini, çubuk demetlerini ve çubukları kesme, doğrama veya yarmak üzere yukarıda açıklandığı gibi yeniden işleme tabi tutma tesislerinde kullanılmak üzere özel olarak dizayn edilen veya hazırlanan uzaktan kumandalı teçhizat,
- b) Yukarıda tanımlandığı üzere yeniden işleme tabi tutma tesislerinde kullanılmak için özel olarak dizayn edilmiş ve hazırlanmış kritiklik yönünden emniyetli tanklar (örnek, küçük çaplı, dairesel veya dikdörtgenel tanklar) olup ışınlanmış nükleer yakıtın kimyasal olarak çözülmesi amacıyla ve yüksek sıcaklık ve aşırı korozyon yapan sıvılara dayanıklıdır ve uzaktan kumanda sistemi ile yüklenebilmekte ve bakımı yapılabilmektedir.
- (10) Yakıt elemanlarını imal etme tesisleri : «Yakıt elemanlarını imal etme tesisleri» aşağıdaki teçhizatı kapsamaktadır :
- a) Nükleer maddenin üretimi safhalarında, işlemlerde direkt teması olan veya doğrudan işlem yapan, veya kontrol eden cihazlar,
- b) Nükleer maddeyi yakıt zarfı içerisine kapatan cihazlar. Yukarıdaki işlemler için gerekli komple kalem ile, bu işlemlerden herhangi birisine veya sızdırmazlığın veya yakıt zarfının tam olarak yapıldığının kontrol edilmesi ve sızdırmazlaştırılmış yakıtın bitirme işlemi gibi diğer yakıt imalatı işlemlerine yönelik münferit kalemlerdir.
- (11) Uranyum izotopunun ayrılması için özel olarak hazırlanmış veya dizayn edilen ve analitik cihazların dışındaki diğer teçhizat : «Uranyum izotopunun ayrılması için özel olarak dizayn edilen veya hazırlanan ve analitik cihazların dışındaki diğer teçhizat», özel olarak ayırma için dizayn edilmiş veya hazırlanmış teçhizatın herbir ana kalemini kapsar. Bu tip kalemlere şunlar dahildir,
- Gazlı geçirim duvarları,
- Gazlı geçirim odaları,
- UF_6 korozyonuna dayanıklı gaz santrifüj üniteleri,
- Jet çıkışı ayırma üniteleri,
- Döner sıvı ayırma üniteleri,
- UF_6 korozyonuna dayanıklı büyük eksenel veya santrifüj kompresörler,
- Bu kompresörler için özel sızdırmazlık donanımı,
- (12) Ağır su üretimi tesisleri : Bir «ağır su üretimi tesisi» deuterium'u veya bileşiklerini zenginleştirmek için dizayn edilen tesis ve teçhizat ile bu tesislerin işletilmesinde gerekli kalemlerin önemli bir bölümünü kapsar,
- (13) Yukarıda (1) ile (12)'nci başlıklar altında tanımlanan mevcut kalemlere ait herhangi bir ana bileşen veya bileşenler,

REAKTÖRLERE İLİŞKİN NÜKLEER OLMAYAN MALZEME :

- (1) Deuterium ve ağır su : EK - B'de Paragraf (1)'de tanımlandığı üzere, nükleer reaktörlerde kullanılan miktar olarak 12 aylık herhangi bir sürede 200 kg.'lık deuterium atomlarının miktarlarını aşan deuterium veya bu miktarda deuteriumun hidrojene oranı 1: 5000 üzerinde olan deuterium bileşikleri.
- (2) Nükleer vasıflı grafit : Herhangi bir 12 aylık sürede miktarı 30 metrik tonun üzerinde ve yoğunluğu 1.50 gr/cm³'den fazla olmak şartıyla, saflık derecesi 5 ppm Boron'a eşdeğerlikten daha iyi olan grafit malzemesi.

**Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
Statüsünün 20. Maddesi
Tanımlamalar**

Bu Statüde kullanılan :

- (1) «Özel Bölünebilir Madde» tabirinden plutonyum 239; uranyum 233; uranyum 235 veya 233 ile zenginleştirilmiş uranyum; yukarıdaki izotoplardan birini veya birkaçını içeren her madde ve Governörler Meclisi'nin zaman zaman belirteceği diğer bölünebilir maddeler anlaşılır. Hammaddeler özel bölünebilir madde deyimini içine girmezler.
- (2) Uranyum 235 ve 233 ile zenginleştirilmiş uranyum deyiminden uranyum 135'i veya uranyum 233'ü veya her iki izotopu içeren uranyum anlaşılır. Yalnız son şekilde, her iki izotop toplam miktarı ile izotop 238 arasındaki oran doğal uranyumdaki izotop 235 ile izotop 238 arasındaki orandan yüksek olmalıdır.
- (3) «Nükleer hammadde» deyiminden doğada bulunan oranlarda izotop karışımını içeren uranyum; U-235 izotop miktarı normalden az olan uranyum; toryum; bunlardan herhangi birinin metal, alaşım, kimyevi karışım veya yoğunlaştırılmış «Konsantrè» şekli Governörler Meclisi'nin zaman zaman belirleyeceği oranlarda yukarıda sözü edilen maddelerden birini veya birkaçını içeren diğer maddeler; Governörler Meclisi'nin zaman zaman belirleyeceği benzer diğer maddeler anlaşılır.

Taraflarca Üzerinde Anlaşılan Fiziksel Koruma Düzeyleri

Tablodaki malzemenin kullanımı, depolanması ve taşınması sırasında yetkili hükümet otoritelerince sağlanacak olan fiziksel koruma düzeyleri, asgari koşullarda aşağıdaki koruma özelliklerini içerecektir.

III. SINIF

Kullanıma ve Depolama, girişli kontrol altında olan bir alanda olacaktır.

Taşıma alıcı, gönderici ve taşıyıcı arasında yapılan ön düzenlemeler ve devletler arasında yapılan bir ön anlaşma tabiiğinde, uluslararası taşıma söz konusu olduğu hallerde zaman, yer ve taşıma sorumluluğunun devri işlemleri de belirtilmek suretiyle, özel önlemlerle yapılacaktır.

II. SINIF

Kullanıma ve Depolama, girişli denetlenen korunaklı bir alanda; yani, muhafızlar veya elektronik aygıtlar ile sürekli gözetim altında tutulan; uygun biçimde kontrollü sağlanmış sınırlı sayıda giriş yerlerine sahip olan bir fiziksel engel ile kuşatılmış bir alan veya eşdeğer düzeyde fiziksel korunmaya sahip herhangi bir alanda olacaktır.

Taşıma, alıcı, gönderici ve taşıyıcı arasında yapılan ön düzenlemeler ve devletler arasında yapılan bir anlaşma taahhüdünde, uluslararası taşıma söz konusu olduğu hallerde zaman, yer ve taşıma sorumluluğunun devri işlemleri de belirtmek suretiyle, özel önlemlerle yapılacaktır.

I. SINIF

Bu sınıfa giren malzeme, aşağıda belirtildiği şekilde, yetkisiz kullanıma karşı çok yüksek düzeyde güvenilir bir sistemle korunacaktır.

Kullanıma ve Depolama, üst düzeyde korumaya sahip bir alan, yani; yukarıda II. Sınıf için tanımlanmış biçimde korunan ve buna ek olarak girişi güvenilirlikleri saptanmış kişilerle sınırlandırılmış ve uygun güvenlik güçleri ile yakın irtibatlı olan muhafızlarca sürekli gözetim altında tutulan bir alanda olacaktır. Bu konuda alınan özel önlemlerin amacı, herhangi bir konuda yapılacak saldırıyı, yetkisiz kişilerin girmesini veya yetkisiz olarak malzemenin alınmasını önceden ortaya çıkarmak ve önlemek olmalıdır.

Taşıma, III ve II. Sınıf malzemenin taşınması için yukarıda belirtilen özel önlemler ve ek olarak, taşıma aracını izleyen muhafızların sürekli gözetim altında ve uygun güvenlik güçleri ile yakın bağlantı sağlayacak koşullarda yapılacaktır.

TABLO : NÜKLEER MADDELERİN SINIFLANDIRILMASI

MADDE	YAPISI	SINIF I	SINIF II	SINIF III
1. Plutonyum (a)	Işınlanmamış (b)	2 kg. veya daha fazla	2 kg.'dan az fakat 500 gr'dan fazla	500 gr. veya daha az (c)
2. Uranyum - 235	Işınlanmamış (b)			
	U - 235'i % 20 veya daha fazla zenginleştirilmiş uranyum	5 kg. veya daha fazla	5 kg.'dan az fakat 1 kg.'dan daha fazla	1 kg. veya daha az (c)
	U - 235'i % 20'den az fakat % 10 veya daha fazla zenginleştirilmiş uranyum	_____	10 kg. veya daha fazla	10 kg.'dan az (c)
	Doğal uranyumdan daha zengin fakat % 10'dan daha az zenginleştirilmiş U - 235 içeren uranyum (d)	_____	_____	10 kg. veya daha fazla
3. Uranyum - 233	Işınlanmamış (b)	2 kg. veya daha fazla	2 kg.'dan daha az fakat 500 gr.'dan daha fazla	500 gr. veya daha az (c)
4. Işınlanmış Yakıt	_____	_____	Fakirleşmiş (d) - (e) veya doğal uranyum, toryum veya düşük zenginlikteki yakıt (bölünebilir madde içeriği % 10'dan daha az) (e)	_____

- a) Plutonyum - 238'ce izotopu % 80 izotopik konsantrasyonu geçenlerin dışındaki her türlü plutonyum.
- b) Reaktörde ışınlanmamış maddeler veya reaktörde ışınlanmış ve zırlanmamış bir metre mesafede 100 rad./saatten az veya buna eşit radyasyon düzeyindeki radyasyonu haiz maddeler.
- c) Radyolojik bakımdan belirli bir miktarın altındakiler hariç bırakılabilir.
- d) Doğal uranyum, fakirleşmiş uranyum ve toryum ile % 10'dan daha az zenginleştirilmiş olup III. Sınıfa girmeyen uranyum ihtiyatlı bir yönetim çerçevesinde korunmalıdır.
- e) Işınlanmadan önce orijinal özel bölünebilir malzeme içeriği dolayısıyla I. ve II. Sınıfta nitelendirilmiş diğer yakıtlar, bir metre zırlanmamış mesafede radyasyon seviyesinin 100 rad./saat'i aşması durumunda, bir alt sınıfa geçirilebilir.

TUTANAK

Re-Transferleri düzenleyen V. madde 1. Paragraf hükümleri ile ilgili olarak Kanada Heyeti, Kanada'nın yaptığı nükleer işbirliği anlaşmalarının hepsinde yer alan bu hükmün uygulanmasını kolaylaştıracak bir mekanizmayı geliştirme niyetini ifade etmiştir. Bu çalışma henüz başlangıç aşamasında bulunmaktadır ve böyle bir mekanizmanın yürürlüğe konabilmesi için Kanada'nın diğer nükleer ortakları ile anlaşması gerekmektedir. Kanada Heyeti, Türkiye dahil olmak üzere tüm ikili işbirliği ortaklarını bu mekanizma kapsamına almak konusunda kararlı olduğunu belirtmiştir.

Türk Heyeti, bu mekanizmanın işlerliğe konmasında meydana gelecek bir gecikmenin Türkiye'nin nükleer enerji programının gelişmesine olumsuz etki yapabileceği konusundaki endişelerini ifade etmiştir. Bu nedenle Türkiye, ileride böyle bir gecikmenin olması halinde nükleer programının gelişmesini kolaylaştıracak biçimde, Kanada'nın daha sınırlı katılmayla bir mekanizma oluşturmaya amade olması konusundaki arzusunu ifade etmiştir. Kanada Heyeti böyle bir durum geliştiği takdirde Kanada'nın olumlu şekilde hareket etmeye hazır olacağı konusundaki mutabakatlarını belirtmiştir.

«Nükleer Enerjinin Barışçı Amaçlarla Kullanımı Alanında Kanada Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında İşbirliği Anlaşması»nın V. maddesinin 2 nci fıkrası hükümleri ve özellikle bu hükmün uygulanmasını kolaylaştıracak düzenlemelere ilişkin müzakereler konusunda Kanada Heyeti, Kanada'nın bir kısım nükleer ortağı ile danışarak geliştirdiği ve aşağıda belirtilen rehber ilkeler çerçevesinde konuyu yönlendireceğini açıklamıştır.

- (a) Yeniden işleme yapacak ve plutonyumu depolayacak ve kullanacak Tarafça, nükleer yayılmanın önlenmesine ilişkin bir taahhüt verilmeli ve bu uygulama devam ettirilmelidir;
- (b) Tesislerde mevcut olup yeniden işleme, plutonyum depolama ve kullanmaya ilişkin ve barışçı amaçlarla kullanma taahhütüne tabi bütün nükleer maddeler, UAEA Güvenlik Denetimine tâbi olmalıdır;
- (c) Tesislerde mevcut olup yeniden işleme, plutonyum depolama ve kullanmaya ilişkin ve barışçı amaçlarla kullanma taahhütüne tâbi bütün nükleer maddeler, bunların taşınması dahil, uygun fiziksel koruma önlemlerine tâbi olmalıdır;
- (d) Taraflar arasında, yeterli bildirim ve malzemeye ilişkin bilgi verme usulleri mevcut olmalıdır.
- (e) Yeniden işleme ve plutonyum depolama ve kullanmaya ilişkin politika ile yapısal ve idarî düzenlemelerin ayrıntılı tanımları özellikle dahil olmak üzere yürürlükte olan ve planlanmış nükleer enerji programının tanımı bu faaliyetlerde bulunacak Tarafça sağlanmalıdır.
- (f) Yukarıda (e) paragrafında belirtilen yürürlükteki nükleer enerji planı tanımını güncel halde tutabilmek ve önemli değişiklikleri özenle değerlendirebilmek için Taraflar periyodik ve zamanında danışmalarla bulunmalıdırlar.
- (g) Yeniden işleme ve plutonyumun depolanması veya kullanılması, ancak ilgili Tarafça nükleer enerji programına ilişkin bilgi verildiği; rehber ilkelerde öngörülen yükümlülükler, düzenlemeler ve diğer bilgi talepleri yerine getirildiği ve Taraflar yeniden işleme ve plutonyumun depolanması veya kullanılması hususunun tanımlanan nükleer enerji programının ayrılmaz bir parçası olduğu konusunda anlaşmaları zaman gerçekleştirilir; bu koşullar yerine getirilmeden yeniden işleme veya plutonyumun depolanması veya kullanılması faaliyetlerinin yürütülmesinin önerilmesi halinde, bu önerinin verilmesini takiben derhal yapılacak danışmalar üzerine Taraflar anlaşığı takdirde, sözkonusu işlem yapılır.
- (h) Yeniden işleme veya plutonyumun depolanması veya kullanılması ancak ilgili Tarafın yayılmanın önlenmesi konusundaki taahhüdü değişmediği sürece ve paragraf (f)'de belirtilen periyodik ve zamanında danışmalarda bulunulması taahhüdü ne uyduğu sürece gerçekleştirilecektir.

Kanada Heyeti, yeniden işleme ve plutonyumun depolanması ve kullanılması hususlarının Türkiye'nin nükleer enerji programının ayrılmaz bir parçasını oluşturduğunda yukarıdaki düzenlemelerle ilgili konuları müzakere etmeye hazır olduğunu belirtmiştir.

